

САГААЛГАНААР, САГААН ҮАРААР!

Улаан-Үдын Советүүдэй талмай гээрэ Сагаалганай найндэр баярай оршон байдлаа илээгдэжэ, городой мэр Г.А.Айдаев, правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Е.К.Ханхалаев, ВАРК-ын вице-президент Б.Д.Баяртуев амаршалгын үгэнүүдые хэлээ. Сагаан үбгэн, Дангина сагаан эдгэнэй гэжээр хүндэтэ айлашадые угтахан байна.

Г.САМБЯЛОВАЙ фото.

ХУУЛИ ТУХАЙ ХОЁР ОНДОО ҮАНАМЖА

Февральин 22-то Буряадай Үндэһэн Хуулийн абтаһанһаа хойшо 5 жил гүйсэбэ. Энэ ойтой дашарамдуулан Арадай Хуралай танхим соо баярай суглаан үнгэргэгдөө.

Буряадай Президент А.В.Потапов энэ ойн баяртай дашарамдуулан үгэ хэлэхэдээ, тус Хуулийн булюу хайн талапуудта анхарал хандуулба. Энэ Хуулийн гол бодомжонь хадаа хүниие анхарал оролдоогоор хүрээлэхэ гэхэн үдхатай гээд А.Потапов онсолоо. Тиймэхээ эрхэтэнэй аша туһада харюусама үүргэтэй хуули мүн. Мүнөө сагай эрилтээр анги болгожо хандалгын гурим болуулагдаа, хубиин зөөрин болон олзын хэрэг эрхилэлгын зүйлүүд энэ Хуулида оруулагданхай гэжэ тэрэ тэмдэглээ.

Республикын Конституционно Сүүдэй гэшүүн Е.Мурзина үгэ хэлэхэдээ, гүйсэдхэхы, гүрэнэй болон сүүдэй засагууд тус Хуулийн үндэһөөр хоорондоо харилсаа холбоотойгоор хүдэлнэ гээбэ. Гадна демократическа ба хуули ёһото гүрэнниие батадхаха талаар конституционно хубилалтанууд хэгдэнэ гэжэ тэрэ тэмдэглээ.

Буряадта Россин Федерациин Президенттын бүрин эрхэтэ түлөөлэгшэ Б.Даниловай хэлэхээр, эрид хубилжа байдаг ажабайдалай эрилтээр Үндэһэн Хуулида заһабаринууд оруулагдажа

Е. МУРЗИНА

байха ёһотой. Республикын хэдэн арбаад жилдэ һэргэн хүгжөөгдэхэ замуудай үндэһэ һуури хадаа энэ Хуули болон гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Анхандаа Верховно Советэй болон Арадай Хуралай депутат яһанан К.Альцманай хэлэхэн үгэдэ анхарал хандуулаар. Эрхэтэн бүхэнэй түлөөлэгүйгөөр эрдэм һургуулида һураха эрхэ энэ Хуулийн ёһоор сахигданагүй гэжэ тэрэ хэлээ. Ажалгүйдэлгэ, эрдэм һуралсалай түлбэритэй болоһон, ажалай салин түлэхэгүй ушараар ханаагаа зобожой байһанаа мэдүүлэхэдээ, энэ Хуули хүнэй аша туһые хамгаалха олон эрилтүүдтэ харюусанагүй гээд тэмдэглэхэн байна.

Үе сагай дашасаар тус документэ хубилалтанууд болон нэмэлтэнүүд оруулагдаһаар, хүнэй эрхэнүүдые сүм хамгаалха Хуули болохо гү?

Эльвира ДАМБАЕВА.
Гомбо САМБЯЛОВАЙ фото.

КТО ПРИДУМАЛ НАЛОГ С ПРОДАЖ? МОСКВА, ФЕДЕРАЛЬНАЯ ВЛАСТЬ.

Сегодня этот налог повсюду в магазинах и киосках раздражает покупателей. На многих ценниках нарисовано пять процентов в рублях и копейках. Плати или проходи мимо... Неужели это придумала только местная власть?

Первым в СССР начинал М.С.Горбачев. Он взял и назначил свои горбачевские пять процентов налогов.

После 17 августа 1998 года, когда федеральная власть в очередной раз обманула россиян, многие обеднели в три-четыре раза. И государство российское имело три способа выхода из кризиса - увеличить доходы в казну налогами, распродажей своей собственности и через перенос груза ответственности на провинции. Остался древний принцип Москвы - тяжесть государственного бюджета взвалить на плечи россиян.

Налог с продаж вообще-то сочинили в зарубежных странах. Федеральные власти заставили уже многие области и республики России принять этот налог, заодно разрешая отменить многие местные налоги и сборы.

Куда будуг идти наши налоги? Это зарплата учителям, врачам, библиотекарям и всем

другим бюджетникам.

Нет налогов - нет зарплаты голодному учителю. Спрятал налоги - не работает врач, закрывается библиотека. Нищий милиционер вряд ли будет догонять уголовника...

Прогноз местных экономистов - бюджет районов и республики ежемесячно будет пополняться на семь миллионов рублей за счет налога с продаж.

Прогноз почти сбывается. За январь-февраль налоговыми органами в РБ собрано свыше двенадцати миллионов рублей. Бюджетники наконец-то начали получать свою зарплату. Крохи, но все-таки деньги.

А федеральная налоговая власть на днях бодро отпартовала - российский план по сбору налогов за прошлый год перевыполнен! Где же тогда плановые 250 с лишним миллионов рублей федерального долга по зарплате бюджетникам Бурятии за 1998 год? Одним налогом с продаж все проблемы бюджета - проблемы школ, больниц, ветеранов и детей не решаются...

Но решать проблему с зарплатой надо. Хотя бы частично. Налогом с продаж.

Б.АЛЕКСАНДРОВ.

27 февраля дуган «Ламсан» проводит молебен за благополучие, здоровье людей, родившихся в год Зайца. Начало в 14.00 по адресу ул.Ленина 15-3 (рядом с пл. Банзарова). В каждую среду и воскресенье в дугане «Ламсан» проводится ритуал «Ауйжан-жод». Начало в 18.00. Ритуал проводит лама-астролог из Монголии.

ДУНГУУД

«Буряад Республикын Арадай Хуралай депутадуудай һунгалта тухай» Буряад Республикын Хуулийн 56-дахи, статьягай 5-дахи пунктын үндэһөөр Краснофлотско нэгэ мандатна һунгуулийн 56-дахи округоор һунгалта үнгэргэгдөө гэжэ тоолохо. Һунгалтада хабаадаһан һунгалтадай эгээл олон дуутаар Краснофлотско нэгэ мандатна һунгуулийн 56-дахи округоор Буряад Республикын Арадай Хуралай депутадаар Анатолий

Александрович Сулов һунгагдаба гэжэ округной һунгуулийн комисси тоолоно.
1. СУСЛОВ Анатолий Александрович - 2051 (57,87%)
2. ДАШИЕВА Римма Еремеевна - 1373 (38,74%)
Бүхы кандидадуудые буруушаагаа - 58 (1,64%)

Краснофлотско һунгуулийн 56-дахи округоор округной һунгуулийн комиссион түрүүлэгшэ М.Н.ТАНТЯТОВА.

НОТАРИУС

БУДОЖАПОВА Ирина Васильевна Буряад орондо ажаһуудаг бүхы хүнүүдые Сагаалганаар, Сагаан һараар халуунаар амаршална.

Манай адрес:

г. Улан-Удэ, ул. Ербанова 11, 308 офис,
тел.: 21-58-09

АФГАНИСТАНАЙ ДАЙНДА ХАБААДАГШАДАЙ ЖАГСААЛ

Буряад Республикын Правительствын, Улаан-Үдэ хотын болон Октябрьска районой захиргаанай хүтэлбэрлэгшэдэй үүсхэлээр совет сэрэгшэдэй Афганистанаа гаргагдахаар 10 жэлэй ойн гүйсэхэндэ зориулагдан митинг үнгэргэгдэб.

Мүнөөдэр бидэнэр Афганистанай дайнда хабаадаһан Буряад Республикын хүбүүд, басагад тус ороноһо совет ороной 402-дохи армиин сэрэгшэдэй гаргагдаһаар 10 жэлэй ойн хайндэрые тэмдэглэжэ байнабди. - гээд Афганистанай дайнай ветерануудай советэй түрүүлэгшэ В.М.Шопкоев митинг нээхэдэ хэлэнэ. - Энэ дайн байлдаанда манай республикаһаа 1390 сэрэгшэд хабаадаһан юм. Дайнай газарһаа

24 хүбүүднэй тоонто нотагаа бусажа эрхэ хуби заяагүй байшоо. Тиихэдэ хоёр хүбүүднэй хураггүй үгы болоһон байна. Бүхыдөө совет ороной 620 мянган сэрэгшэд энэ дайн байлдаанда хабаадаһан гэшэ. Тиихэдэ хэды олон хүбүүд, басагадаа Афганистан газардээр аздаа гэшэбибди, - гэжэ Виталий Михеевич шаналан хэлэбэ.

Республикын, хотын хүтэлбэрлэгшэдэй, Буряад Республикын Арадай Хуралай түлөөлэгшэдэй гашуудал шапаладай үгэ хэлэхэндэ хүлээр Улаан-Үдын сэрэгшэй гарнизонной сэрэгшэдэй хайндэрэй жагсаал болобо. Нэн түрүүлэн Афганистанай сэрэгшэдтэ зориулагдан бодхоогдоһон хүшөөдэ баглаа сэрэгшэдэ табигдаба. Удаанш нотагайнгаа хүбүүдэй дурасхаалье нэгэ минута абяа шэмээгүй зогсожо хүндэлхэндэ хүлээр хүшөө дээрэ табигдаһан томо хонхо 61 дахин дохёо үгэжэ, гурбан удаа артиллерийн буудалга боложо, холо ойгуур суряатага.

Митингдэ хабаадаһан айлшад, түрэхид, сэрэгшэд соёлой академийн столоводо орожо, концерт наада хараһан, хайндэрэй сайлалгада хабаадаһан байна. **Бадма ЦЫРЕМПИЛОВ.**

СУРХАРБААНАЙ «АБАРГА БҮХЭ» ИНЗАГАТАДА БҮДЭРБЭ

Һаяхан Зэдын аймагай Инзагата һуурида Сартуул Гэгээтэйн дасанай 230 жэлэй ойдо зориулагдан, мүн энэл дасанай шэрээтэ, мэдээжэ эмшэн, уран зохиолшо М.Р.Чойбоновой шанда хүртэхын түлөө бүхэ барилдаагаар мурьсөөн үнгэргэгдөө.

500 гаран барилдаашадаа гадна хэдэн зуугаад айлшад, тэрэ тоодо хүршэ Монгол оронойше түлөөлэгшэд хайндэртэ сугларһан байна. Инзагата һууриин олон айлшадые хүндэ ямбагайгаар утган абажа, спортын байшан соо багтахыса оруулаа.

Тэрэшэлэн хибэс дээрэ ёһотойл халуун тулалдаанууд эжилжэ, мурьсөөнэй дүүрэтэр сугларгаһадай анхарал дүүрэн шахуу эзэлэхэй байгаа нэн. Һүнийн тэн болотор мурьсөөн үргэлжэлбэшэ, харагшадай тоо хороогүй зандаа үлэхэнийн гайхалтай. Тийгэжэ З.Мункуев, В.Бертунов, Б.Нимаев, Б.Мадуев, С.Молоткин, Ж.Элбенов гэгшэд шурган бэрхэ барилдаа харуулжа, Инзагатын, мүн сугларһан бусадые зоной алыга таналганда хүртөө. Эгээл эднээр эршүүлэй дунда өөһэд өөһэдүнгөө шэгнүүрнүүдтэ илалта туйлаһан байна.

Харин мурьсөөнэй абарга бүхые элирүүлэхын тулалдаанда Б.Мадуев С.Молоткин хоёр уулзаа. Үгтэнэй саг соо хэн хэнэшые бүдэрүүлжэ шадангүй, нүгөөдэдөө орходоо хүнгэн шэгнүүртэй Б.Мадуев мурьсөөнэй гол шанда хүртөө.

Э.ЖАМНЯНОВ.

УРАН ГАРТАЙШУУЛ МҮРЫСЭНЭ

Байгша оной февралын 25-26-най үдэрнүүдтэ «Оёдолшон» гэхэн республиканска конкурс тусхай мэргэжэлэй дунда һургуулинуудай үйлдбэрини һуралсалай мастернуудай хоорондо эжилэб. Тус конкурсдо республикын училищинуудай, лицейн 30 мастер хабаадаа.

Хоёр үдэрэй туршада мастернууд оёһон хубсаһаа харуулжа, моодо тухай бэшэһэн рефератуудаа жюриин үзэмжэдэ табижа. Мастернууд дүй дүршэлөө гэршэлжэ, хубсаһа эсхэжэ, нэхэжэ мурьсэхэ болоно.

ЁНО ЗАНШАЛАЙ МҮНХЭ ЗУЛА

Улаан-Үдын 24-дэхи лицейдэ Сагаан харын найр наада үргэнээр тэмдэглэдэг заншалтай. Мүнөө Сагаалганай үедэ тус һургуулида «Баатар-99», «Дангина» конкурснууд үнгэргэгдөө. «У живого огня традиций» гэхэн түхэрэн шэрээгэй саана буряад арадай ёһо заншалтай танилсалга болоо юм. Лицейн буряад соёлой түбэй хүтэлбэрлэгшэ О.Г.Будацыреновагай үүсхэлээр ээлжээтэ түхэрэн шэрээгэй үедэ Сагаан харын найр наадан ямар ёһо гуримаар үнгэргэгдэхэ гэшэб, буряад арадай хубсаһан тухай, һэеи гэр ямар гуримаар зохёогдодог юм гэхэ мэтын асуудалнуудаар хөөрөлдөөн болоо. Энээн тухай лицейн хурагшад Б.Цыбытова, Н.Ванкеева, Н.Чикоданова, В.Пантелеева, бусад хүбүүд, басагад дэлгэрэнгүйгээр хөөржэ үгөө юм.

Буряад соёлой түбэй дэргэдэ байгуулагдан «Ая ганга» бүлгэм эдэ хэмжээ абуулгануудта эдэбхитэй хабаадаһан байна. Лицейн эрхим хурагшад Амгалан Цыренов Лена Гуленова хоёр «Баатар-99», «Дангина-99» конкурсдо хабаадаха түсэбтэй.

Ешигма ЦЫБЕНОВА.

Февралын 22 - Буряадай Үндэһэн Хуулийн абтаһаар 5 жэл гүйсэбэ

САГАЙ ЭРИЛТЭДЭ ХҮРГЭХЭ ХЭРЭГТЭЙ

1999 оной февралын 22-то республикын Үндэһэн Хуулийн абтаһаар табан жэл гүйсэбэ. Буряад Республикын энэ тон шухала Хуулийн проект жэлһээ үлүү саг соо зүбшэн хэлсэгдэжэ, республикын парламенты депутатудай олоной дуугаар абтан байна. Депутатуудаа болон гүрэнэй албан зургануудай мэргэжэлтэдэ гадна ехэ ажал хүдэлмэри ябуулжа, оролдолго гаргажа, эрдэмтэд - хуули ёһо шэнжэлэгшэд, дүй дүршэлтэй албатад, олонитын түлөөлэгшэд энэ Хуули абаха хэрэгтэ хабаадалсан байна. Проектые зохёон табилгада, удаан хинаншалгалгада юридическ эрдэмтэй доктор Ю.И.Скуратов түрүүтэй Москва хотын хуули ёһо шэнжэлэн эрхилэгшэд хабаадаа юм.

Бурин эрхэтэ, бээс даанги байдалай, засаг хураарилгын хуули ёһо баримталдаг гүрэнэй бодомжонуудта шэнэ хуули үндэһэлһэн байна. Гэбэшье энэ хуулида хуушанай хийһаа даган абтан зүйлнүүд би.

Үнгэрхэн жэлнүүд соо республикада демократическ хубилалтануудай хэгдэжэ эхилһэнһээ хойшо политическ удхатай элдэб үйл хэрэгүүд үзэгдөө. Тусхайбал, Советскэ Союз үгы болгодоо, харин Россин Федераци демократическ шэглэлтэй бээс даан гүрэн болоһон байна. Тодорхой хүн - гол үнэтэ баялиг гээд, 1993 оной декабриин 12-то абтаһан Россин Федерациин Үндэһэн Хуулийн гол бодомжон болоо.

1993 оной октябриин хүлгөөтэ үйлэ хэрэгүүдэй гэхэгү, али ороной гүйсэдэхы болон Хуули зохёон гаргалгын засагай эршэ түгэс зурилдөөнэй болоһоной һүүлээр Россин Үндэһэн Хуули абтаһан байна. Тиммэһээ обществодо шэнэ Хуули абалгада ондо ондоо хандасатай байһан юм. Хүн зоной зарим хубинь ехэ хайшаагаагүй гэхэдэ, алдуу болохогүй. Манай республикада шэнэ Үндэһэн Хуули абаха хэрэгые нийтэн зарим бүлгэлзлүүд, илангаа зүүн шэглэл баримталагшад дэмжээгүй юм. Москва хотод болон бусад регионуудта орходоо хураггүй номгохоноор утгагдаа гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Республикын гол хуулийн мүнөө хүсэндөө байһан найруулгада сэнгэлтэ үгэхэһөө урид октябриин һүүлээрхи үеын Буряад ороной түүхэдэ богониһон аяншалга үнгэргэбэл, тааруу гэжэ тоолоноб. Энэ олон юм эойлгуулжа үгэхэ байна.

1917 оной октябриин һүүлээр Буряадта хүлгөөтэ үйлэ хэрэгүүд болоһон юм гэжэ булганда мэдээжэ. Манай республика 1923 оной май һарада байгуулагдан байгаа, харин түрүүшын Үндэһэн Хуулийн проект 4 жэлэй үнгэрхэн хойно гэхэгү, али 1927 оной апрель һарада бэлдэгдэжэ, зүбшэн хэлсэгдэһэн байна. Республикын Советүүдэй III съезддэ тэрэнэй текст зүбшэн хэлсэгдэһэнэй удаа баталан абтагдаа. Гэбэшье РСФСР-эй гүрэнэй дээдын зургаанууд республикынманай Үндэһэн Хуулиие баталаагүй юм.

Буряад Монголой АССР-эй түрүүшын Үндэһэн Хуули Республикын Советүүдэй 1937 ондо үнгэргэгдэһэн наймадахи съезддэ баталан абтаһан байна. Тэрээн дотор манай республика социалис гүрэн гэжэ саносхогдоһон юм. Гэхэ зуура тэрэнэй 15-дахы статья соо республикын өөрын зүбшөөлгүүгээр хилэнүүдын хубилгагдажа болохогүй гэжэ хэлэгдэһэн байна. Гэбэшье һара хахад сагай үнгэрөөд байхада, 1937 оной сентябриин 26-да СССР-эй ВЦИК-эй тогтоолоор БМАСР-эй зурган аймагууде Эрхүүгэй болон Шэтын областнуудай бүридэлдэ дамжуулан үгэхэ, мүн Усть-Ордын, Агын Буряадай национальна тойрогууде байгуулжа тухай шийдэхбэри абтаһан байгаа. Энэл даа, республикын һаяхан абтаһан Үндэһэн Хуулийн бодото сэн ба уда шанар!

Республикын удаадахи Үндэһэн Хуули 1978 ондо абтаһан юм. 1990 оной октябриин 8-да Буряадай АССР-эй Верховно Советэй ээлжээтэ бээс сессидэ республикын гүрэнэй бээс даанги байдал тухай Деклараци абтагдаа. Энэ документаын эгээл шухала зүйлын гэхэдэ, республикын эрхэ зэргэ (статус) хараа байса дээшлээ.

Республикын Үндэһэн Хуулийн текстын һүүлшын вариантые абахын урда тээ 1992 оной мартын 31-дэ федеративна Хэлсэн баталагдан юм. Республикын түлөөлэгшэ ехэтэй делегаци энэ хэрэгээр Москва хото ошоһон байна. Тус документ хадаа Буряадай шэнэ Үндэһэн Хуулийн проект дээрэ тодорхойгоор, мүн бодолготойгоор хүдэлхэ хэрэгэй эхи табилһан юм.

Энэ шухала документ удаадахи зүйлнүүд харада абтанхай. Манай республика дотор демократическ граждан общество зохёон байгуулгада нүлөөлхэ,

мүн хүндэ гол анхарал хандуулагдаха бодомжонууде зохёон табигшад энэ документаын үндэһэн болгоһон байна. Энэнай эрдэмтэй-техническ болон соёлой хүгжэлтэ дэжэлтын хүсэтэ үндэһэ һуури дээрэ демократиче хүгжөөхэ общество болоно. Гол түлэб тэрэниие зохёон табигшад урда табигдан зорилгоод дүүргэжэшада гэжэ ханаха байна.

Буряадай Үндэһэн Хуули 11 бүлэгһөө болон 122 статьянуудаа бүридэнэ. Тэдэниие бултыен тайлбарилһанай хэрэггүй гэжэ ханаһаб, юуб гэхэдэ, Буряад ороной ехэнхи ажаһуугшад тэдэниие һайнаар ба гүнзгыгөөр шудалаа гэжэ найданаб. Гэбэшье гол Үндэһэн Хуулийн зарим зүйлнүүд дээрэ тогтохо шухала. Түбхын түрүүндэ энэ хуулийн түрүүшын бүлэгтэ анхарал хандуулахаар. Энэ Буряад оройной конституционно байгуулга тухай хэлэгдэбэ.

Үндэһэн Хуулийн удаадахи бүлэг хүнэй болон эрхэтэй эрхэнүүдтэ, эрхэ сүлөөдэ, уялгануудта зориулагдана. Хүнэй эрхэнүүд тухай уласхоорондын эрилтэнүүдтэй зохилдуулан, энэ бүлэгтэй дүримүүд бэшэгдэнхэй.

Үндэһэн Хуулийн гурбадахи бүлэг дотор Россин Федерациин бүридэлдэ ородог гүрэн байһан тулаан Буряадай гүрэнэй хуули ёһоной эрхэ зэргэ тухай хэлэгдэнэ. Тэрэнэй эрхэ зэргэ болон харьяата газар тэрэнэй зүбшөөлгүүгээр хубилгагдаха ёһогүй. Энээнһээ гадна өөрынгөө харьяата газар дээрэ республикын гүрэнэй засаг дүүрэн элдэхэ тухай дүрим энэе оруулагданхай.

Тус Хуули дотор ород ба буряад хэлэнүүд гүрэнэй хэлэнүүд гэжэ тодорхойлогдоһонинь баһал тон шухала.

Энэ Үндэһэн Хуулийн ёһоор манай республика дотор президентын засаг байгуулагданхай. Тэрэнэй ёһоор арадай бүгэдын дуугаар һунгагдаһан президент республикые хүтэлбэрлэнэ. Энэнь тус Хууляар хангагданхай. Үнгэрхэнжэлэй зун Буряадай толгойлогшоор Л.В.Потапов хоёрдохойёо һунгагданхай. Президент республикын Правительстве толгойно. Правительствеин бүридэл Буряадай Арадай Хуралтай зүбшэн хэлсэгдэжэ баталагдана. Правительствеин бүхы гэхүүд уридалһан Арадай Хуралай комитетүүдтэ зүбшэн хэлсэгдэжэ баталагдана.

Буряадай Үндэһэн Хуулийн шэнэ зүйл гэхэдэ, дүрбэнжэлдэ нэгэ дахин һунгагдаһан нотагай өөһэдын хүтэлбэрин институт байгуулагдажа, ажал хүдэлмэрийн эршэ абажа байһанхай. Тэрэ хадаа аймагуудай, хото городуудай болон хуурын тосхонуудай ажал хэрэгүүдтэй түлөө сүм харуулгаһанхай.

Республикын Үндэһэн Хуулийн ерээдүй тухай түгэсхэлдэн хэлэхэ хүсэлтэйб. Ажабайдалнай урғашаа даһшана, энэнь арасаһагүй, тиммэһээ Үндэһэн Хуулийн зарим статьянууде хубилгаха эрилтэ табигдажа байна. Юуб гэхэдэ, бидэ ехэ түргөөр хубилдаг кортэмсэдэ ажаһуунабди. Гэхэшэлэн, энэ Хуулийн ямар статьянууд хубилгагдаха ёһотойб гэхэн харуулгаһанхай. Энэ арсалдаатай, ороо бэрхэшээлтэй зүйлнүүд һаһанаби. Жээшээлхэдэ, Үндэһэн Хуулийн зарим бүлэгүүдтэ конституционно суглаан хубилалтанууд бэлэн нэмэлтэнүүде оруулжа эрхэтэй. Тээд тэрэманда үгы: тэрэниие эмхидхэн байгуулжа тухай хуули хэдэн жэлэй туршада абажа яданабди. Энэ хуулийн хэдэн проектүүд бэлдэгдэнхэй. Гансал энэ хүдэлмэрида хил нэргээхэ хэрэгтэй.

Хуули зохёон табилгын хүдэлмэрийн бусад шэглэлнүүдээр хэхэ горитой ажал урдманай хүлээнэ. Урдахи зарлалай Арадай Хурал 138 хуули баталан абтан байна гэжэ хануулаа. Шэнэ зарлалай Арадай Хуралай хүдэлжэ эхилһэнһээ хойшо арбаад гаран хуули ёһонууд абтанхай. Энэ шэнгэлээр үшөө эдэбхитэй хүдэлмэри ябуулжа эрилтэ ажабайдал табина.

Түгэсхэлдэн республикынманай ажабайдалда мартагдашагүй үйлэ хэрэг болохо Буряадай Үндэһэн Хуулийн абтаһан үдэрһөө табан жэл гүйсэхэнтэй дашарамдуулан нотагайнгаа бүхы ажаһууладые амаршанһаб.

М.СЕМЕНОВ,

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ, Россин Федерациин Федеральна Суглаанай Федерациин Советэй гэшүүн.

(Түгэсхэлын 6-дахы нюурта).

Международный год пожилых людей

ПОКА ЖИВА ПАМЯТЬ

В ассоциации жертв политических репрессий Железнодорожного района числится на учете 172 реабилитированных и 589 пострадавших. Пострадавших по спискам больше. А сколько их без списков? Вот лишь одна семья Заяшниковых, где мать Марина Климовна Заяшникова, кулачка первой категории, отказалась тогда засеянное хлебом поле отдать в «фонд государства» и получила за это три года лишения свободы, а отец Заяшников Иван Евграфович, кулак второй категории, торговец, был лишен избирательных прав по ст. 15 в 1930 году, облагался налогом в индивидуальном порядке, ранее судим по ст. 61 УК на 1 год лишения свободы и 3 года высылки в Верхнеудинск.

До сих пор не может этого простить и забыть дочь Заяшниковых Мария Ивановна. Во время ареста родителей ей было всего 9 лет. Она, как и остальные 9 сестренки и братишек, тоже считалась «врагом народа» в самую первую и самую лютую волну политических гонений. Их еще

много, которые все это помнят. Ни одна Мария Ивановна Заяшникова-Алексинцева считает, что наше государство в долгу перед ней и перед ее родителями. Нет рядом больше родителей, нет братьев и сестер младших, но по-прежнему вспоминает бывший главный врач больницы авиазавода о своем большом семействе, у которого все отняли: и землю, и хлеб, и детей у родителей. Все чаще задумывается Мария Ивановна о несправедливости к ней, ее родителям, сестрам и братьям, о моральном ущербе, который ничем нельзя окупить.

- Отец не хотел уходить со своей землей, один из его сыновей сложил голову за землю русскую, другой сын ничего не создал на своей земле, отбывая в Гулаге.

Все помнит Мария Ивановна и хочет, чтобы ее родителей и старшего брата, который был репрессирован и строил канал «Волга-Дон», внесли в Книгу памяти жертв политических репрессий, пока жива она сама, пока жива ее память.

Наталья ЗЕЛЬБСТ.

ЭКСПЕРТЫ ИЗ РЕГИОНОВ ВПЕРВЫЕ УЧАСТВУЮТ В СОСТАВЛЕНИИ РЕЙТИНГА 100 ВЕДУЩИХ ПОЛИТИКОВ РОССИИ

Москва, 22 февраля, ИСН. Литературная газета опубликовала результаты исследований, проведенных Центром исследования общественного мнения «Глас народа». Исходя из анализа мнений региональных экспертов, социологами был составлен рейтинг 100 наиболее влиятельных политических деятелей страны.

Пожалуй, впервые рейтинг политиков был составлен не только на основании учета мнений столичных аналитиков. К определению списка наиболее влиятельных политических деятелей были привлечены 150 экспертов в различных регионах России. Таким образом, результаты исследования отражают настроения региональных элит.

Список наиболее влиятельных политиков возглавили

Е.Примаков, Ю.Лужков и Г.Зюганов. В числе политиков первой сотни были названы и несколько заметных представителей делового мира, такие как Рэм Вихриев, Борис Березовский, Александр Смоленский, Вагит Алекперов.

По мнению экспертов, включение Смоленского в число первых ста российских политиков обусловлено тем, что возглавляемая им банковская группа СБС-АГРО, недавно переименованная в банковскую группу «Созв», получает мощную государственную поддержку. Банк СБС-АГРО сохранил и право обслуживать специфический фонд кредитования агропромышленного комплекса. Экспертами было учтено также то обстоятельство, что международное рейтинговое агентство Standard and Poors причислило СБС-АГРО к российским банкам, которым, скорее всего, удастся преодолеть кризис.

Интервью

КРУГОВОРОТ ЖИЗНИ И НАДЕЖДА НА ПОВОРОТ К ЛУЧШЕМУ

— Петр Макеевич, Бурятия традиционно животно-возоводческая республика. Не пошатнулась ли эта позиция?

— Сейчас животноводческая продукция составляет 65 процентов объема продукции сельского хозяйства республики. Только за последние 7 лет удельный вес животноводства сократился на 9 процентов. Проявляется тенденция дальнейшего сокращения. Объясняется это законами рыночной экономики, когда при высокой себестоимости животноводческой продукции и слабой базе перерабатывающей промышленности невыгодно сельхозформированиям себе в убыток заниматься животноводством. В овцеводстве, например, самое ценное — шерсть. Однако при нынешней котировке закупочная ее цена ниже цены шерсти. Вообще диспаритет цен, сложившийся в стране, беда сельхозпроизводителей.

— Неужели в этой отрасли не видно перспектив?

— На птицеводство надо нам обращать внимание. Заиграевский пример прибыльного ведения этой отрасли вселяет оптимизм. Птицеводству будет оказана государственная поддержка в виде госзаказа, инвентизации. Намечено увеличить производство яиц до 90 млн. штук. Цель — переход на производство яиц и мяса птицы без дотаций и компенсаций из бюджета.

А в целом на животноводстве крест ставить еще рано. Надо учитывать, что 70 процентов сельскохозяйственной продукции, в основном животноводческой, производится в личных подсобных (домашних) хозяйствах. Значит у этих хозяев есть резон развивать животноводство. Да и в общественном секторе возможен перелом, если финансово-экономический климат изменится к лучшему и установится разумный паритет цен.

— Все-таки, как мы заметили, миссельхоз больше надежды возлагает на растениеводство...

— Да, в нынешних условиях эта отрасль предпочтительна. Как бы то ни было, зерно всегда в цене. Для подъема отрасли предпринимаются

нами целенаправленные усилия. Эффективно работающим в этом направлении сельхозпредприятиям, подсобным и личным хозяйствам будет оказана государственная поддержка. Можно решить вопросы предоставления дополнительных площадей сельхозугодий, организации лизингового и прокатного обслуживания средствами механизации. На организацию лизингового фонда на закуп сельхозтехники добиваемся кредита более чем на 50 млн. рублей. Кроме того, в некоторых районах, например, в Кижингинском, Закаменском будем создавать машинотехнологические станции для оказания услуг крестьянским хозяйствам.

— Коснемся большого вопроса о задолженностях.

— Сейчас мы работаем над реструктуризацией задолженности всех формирований АПК, крестьянских хозяйств перед федеральным, республиканским, местными бюджетами и внебюджетными фондами. Бьемся над предоставлением рассрочки задолженностей предприятиям миссельхоза до 2005 года.

— Петр Макеевич, какие новые подходы видите для пользы и поддержки сельскохозяйственных товаропроизводителей?

— Мы разрабатываем условия и порядок финансирования их через предприятия пищевой и легкой промышленности. И кредиты будут предоставляться через них же. Это позволит эффективнее использовать кредитно-финансовые ресурсы, обеспечит гарантию возврата, укрепит кооперированную связь производителей с перерабатывающей промышленностью.

— Что хотели бы пожелать сельчанам?

— Сегодня на селе трудно жить и работать. Но сельские труженики никогда не опускали рук. Надеюсь, что общими усилиями мы преодолеем все трудности, объединив в один кулак наш разум, опыт и желание трудиться на благо своей земли.

Интервью Николая НАМСАРАЕВА.

ВАШ АДВОКАТ

Юридическая консультация №3

АДРЕС:
ул. Советская,
21-3 Тел.: 22-04-40

На вопросы читателей отвечает адвокат Второй коллегии адвокатов РБ Георгий Ошубоев.

Может ли человек, проживающий в городе, заниматься ведением фермерского хозяйства в деревне?

А.НИКОЛАЕВ.
Ситуация, заданная в вопросе, не противоречит действующему законодательству. Однако, регистрировать свое предприятие или регистрироваться как предприниматель без образования юридического лица фермеру придется в администрации того района, где открылось это предприятие и на учет в налоговой инспекции придется вставать там же.

В мае месяце 1998 года мы

собрали и сдали все документы в Народный суд Советского района на получение детских пособий. В списке числимся под номерами, начиная с 5932-го. Есть ли надежда получить эти пособия?

С.РАДНАЕВА.

Рапо или поздно Вы получите детские пособия. Но должен сказать, что в г. Улан-Удэ на 3 района всего 3 суда и, насколько я знаю, по делам о детских пособиях они работают в максимально загруженном режиме. Иного пути, как ждать своей очереди, нет.

Уважаемые читатели! Вопросы в рубрику «Ваш адвокат» принимаются в письменном виде по адресу: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Каадааршвилли, 23, «Буряад үнэн», каб. 44. На конверте указать — «Ваш адвокат».

Если Вы хотите получить более квалифицированную юридическую помощь, то можете обратиться непосредственно в юридическую консультацию №3 по ул. Советская, 21-3 на платной основе.

Подготовил Батомунко БАЛДАНОВ (т. 21-68-08).

Политическэ партинууд болон хүдэлээнүүдтэ

НДР-эй БУРЯДАЙ АНГИИН ШЭНЭ БАЙГУУЛАМЖА

«Наш дом - Россия» гэрэн хүдэлээнэй республиканска ангин тоосоот-хунгалтын конференци боложо үнгэртэ.

Республиканска ангин хүтэлбэри болон байгууламжада горитой хубилалтанууд болоо. Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын нэгдэх иорлогно В.К.Агалов НДР-эй Буряадай ангин соведэй түрүүлэгшын тушаалһаа оорын гуйлгаар сүлөөлэгдэб. Юундэб гэбэл, тэрэнэй хэлэгшээр Правительствата тунаал эзэлжэ байгаад, НДР-тэ политическэ хүдэлмэри ябуулах бэрхэтэй байна. Гэбшье НДР-эй хүдэлээнэй гэгшүүн байнаараа үлэхэб гэжэ тэрэ мэдүүлэ.

НДР-эй республиканска соведэй түрүүлэгш Леонид Алексеевич Муняев хунгалдаба. Урдан тэрэ НДР-эй Буряадай ангин гүйсэдкомой түрүүлэгшэ байһан юм.

Конференцинын президумдэ хүндэтэ айланһаар уригдаһан Россин Президентин Буряад Республикадахи бүрин эрхэтэ түлөөлэгшэ Борис Данилов делегадуудта оорынгоо хүсэлүүдые хургоод, Буряад ороной, Россин политическэ байдалтай яагаад хүгжэхэ тухай оорынгоо һанал, тухайламжые элнрхэйлэ.

Конференцинын орогноной шэнэ бүридэ байгууламжа баталагдаа. Юрэнхидөө, 1998 оной хунгалтануудай үедэ ушарһан адуунуудые хараада абан, НДР-эй республиканска эмхин бүхэ байгууламжануудай хүдэлмэриые шэлдэхэ арга зам хараалагдаа.

1999-2000 онуудай хунгалтануудай үеин ажал ябуулгын программые тодорхойлох зорилготой НДР-эй бүхэроссин конференцидэ делегадууд хунгалда.

«Наш дом - Россия» хүдэлээнэй Буряадай ангин гүйсэдкомой шэнэ түрүүлэгшээр Александр Кузьмич Вершининин, Буряадай ангин соведэй түрүүлэгшын орогноор Зинаида Николаевна Ангарова делегадууд дэбжүүлэ.

НДР-эй Буряадай ангин хэблэлэй түб.

САГААН НАРАЯА НАЙХАНААР ҮНГЭРГЭЭ

...Мини түрэн Баруун Буряадай шотагта 117 үрхэтэ айлууд «Большевик» колхозойнгоо ажалые жэингэдгүй найнаар дүүргэхэ гадна найр, наадандаа хүхижэ, сэнгэжэ шададаг хэн. Илангаяа Сагаалганайнгаа найрые бүришье һонниоор, хүхиоунээр үнгэргэхые үндэр наһатамнай оролдодог байгаа. Сагай хэды хүндэ үе байбашье, клуб, улаан булан, бани ходоодоо наадгүй ажалладаг байһан юм. 1931-1946 онуудта шотагаймнай айлууд газетэдэ захил хэдэггүй байгаа даа. Гансал улаан буланамнай гурбан хэбэр «Буряад-Монголой үнэн» газетэ эрэдэг хэн.

Шотагаймнай Сагаалганые хорихын тулада аймагай комсомолой эмхинээ Цырен Ломбоев, Гонгор Лубсанов, милициин таһагнаа Риншэн Баяртуев, Доржо Жигжитов гэгшэд тусгаар даабаритай ержэ, клубтамнай суглаан үнгэргэһэнэй удаа шотагаймнай зоноор садагараа найрлаасаад бусадаг хэн.

Алшье сагта арадаймнай найр, Сагаалган үнгэргэжэ байгаа. Мүнөө үедэ бүгэдэ арадай боложо сонсохгодоһон

сагнаа абан, улам эршээс абажа, түрэл арадаймнай хүхиоун сэнгэлигээр үнгэргэдэг болоһондо урматай байдаг гэшэ бээбди.

Буряадай мэдээжэ эрдэмтэн, ВАРК-ын харюусалгата тушаалтан Бато Дугаржапович Баяртуевай хэлэдгээр болоо һаа, Сагаалганаймнай найндэр үгэ хэлэндэмнай, ёһо заншаламнай, шажан мүргэлдэмнай, үмэдхэл хубсаһандамнай, зүүдхэл гоболтодомнай түрэл арадаймнай үнгэ шарай, сэдхэл найхан бодолой гайхамнаг шаран харагдаха ушартай болоно гэшэл даа.

Тээд эдэ бүгэдые олон зонодо харуулажа, һонирхууддаг хүнүүднай үсөөхэн байһандань харамтай байдаг юм даа.

Һогтуу лама, директор, министр зоной дунда харагдахадаа найтай бэнэл даа. Тэрэһинээ байтагай олондо мэдээжэ журналист, ураг зохёолшон, артист, багша һогтоһоод ябахандаа, ямар жэшээ болодогын мэдээжэ ааб даа.

Мини шотагай, наһанайнгаа амаралтада гараһан бардам үбгэд, - аха, эгшээсэ ошо жо золгохонин, - гэжэ шал һогтоһоод ябадаг ушарнууд олоор дайралладаг. Үшөөшье нэтэрхэдээ - архья

гаргатты! - гэжэ ушарнуудые өөрынгөө хоёр нүдөөр хараһан хүнби. Эдэ үбгэдэй аха, эгшээсэ түбгэлэхэһөө гадна, гансал архин хорхой залгихаа сагаална гэшэл.

Эндэ нэгэ жэшээ дурдалтай байна.

1941 оной Сагаалганай үедэ бидэниие багшамнай клубта кинодо абаһаһан юм. Хуртаһын эхин хургуулини 4-дхи классай һурагшадые Ульяна Алексеевна Ухангулова багшамнай хамтыннай байрада ержэ, - таанар клубта ошо жо ябагы! Би удаггүй хойноһоотнай ошохооб даа, - гээ хэн. Тээд бидэнэр уяанһаа алдуурһан мэтэ харайлданшо хэмди. Урдаһаамнай ябаһан Даша Пылькитов Жамса Цыренжапов хоёр архи уунхай ябаа ха. Бидэ, һурагшадта архи уунхай харагдахагүйн тула маанадһаа хоргодоһоо ха юм.

Харин мүнөө Сагаалганай үедэ наһаяа эдижэ, нарбая сайшаһан үбгэднай, - «алахаб, убыо» гэжэ шал һогтуу үйлсэдэ ябаханда яалтай? Ийм хүнүүдые гансал архидахын тулада Сагаалганиие хүлсэдэг, аха захаяа ёһын тэдхэдэ золгожо, архидалгаяа үргэлжэлүүддэг. Манай шотагай клубшье хаагдаһанхай, эндэ тэндэ шюуса нөөсөөр архин

наймаан олоһоронхой. - Архи үгы наатнай, сайшье уухагүйб, - гэдэг сагаалаһанд орожо ерэдэг. Олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлүүдэй ашаар буряад үндэһэн арадаймнай үни холын сагнаа абан, найн найханаар үнгэргэдэг байһан Сагаалган тухай хэлэгдэжэ, бэнэгдэжэ байхын хажуугаар «Сагаалган» гэжэ номшье хэблэгдэн гараа хэмнай.

Сагаан һарынгаа найр Сагаалган тухай Буряадаймнай эрдэмтэд хэлэдэгшье, бэнэгдэгшье гэшээ ааб даа. Тээд тэдэниие анжараашьегүй ябаһанд буряадуудай дунда олон. Мүнөө үедэ хүдөө шотагуудай ударидаһанд аха захатанаараа зүбшэжэ, найнаар хөөрөлдэжэ, элдэб олоон хэмжээ ябуулгануудые хараалжа, һонирхолтой элдэб мурысөөлүүдые үнгэргэдэг болоо һаа, найн байгаа.

- Би ноёнби, - гээд, аха захаяа, хушанайнгаа үбгэд, хүгшэдые тоохоёо болишоод, хамараа үргшөөд ябаха болоо һаа, юушье бирахгүй байһамнай мэдээжэ. Аха заха үбгэд, хүгшэдөө пэн түрүүн орожо сагаалаад, өөрынгөө гэр бүлэдэ уридаг заншалаа мартаһан шотагай ноёндэ элхэбтэр ааб даа.

Урдандаа клубтаа олоороо сугларжа, найр наадаяа яажа үнгэргэхэ тухай халуун хөөрөлдөөн болодог хэн. Тэрэмнай мүнөө унтаршанхай. Хамаарингаа хазайһан тээшэ сагааладг болоһонһон үе сагые би буруушаадагби.

Иймэ ехэ гүнзэги удхатай, холын хараатай Сагаалганнаа пэн түрүүн лама хубарагууд, ноёд найднай ударидажа, арал олоһондоо жэшээ болодог һаа, найн байгаа.

Сагаан һарын түрүүшын хахадга хэһэн буян арба дахин хүсэтэй болодог гэшээ. Хара хэрэг үйлсэдөө һаа, мүн лэ арбан хара нүгэл толгойдо буудаг. Ингэжэ бурхан багшын һургаал соо заагдаһан байбашье, зарим зонмай тоодоггүй байһандань гэмшэлтэй.

Энэ һара соо буряад зоной дунда хулгай худал, хэрүүл шууяан огто байха ёһогүй. Найн найханай һанал бодолоор билтарма, хүн зонодо туһатай, бараандаа ябажа, ехэ багые, ноён гулнаае илгангүй, Сагаалганнаар, сагаан сэбэр сэдхэлтэй.

Хүхэ номин огторгой доро, Хүрһэтэ алтан дэлхэй дээрэ Хүнэй жаргалаар дүүрэн Хүхиюн ябахатнай болголой!

Ц.НАЙДАНОВ.

Михайловка. Захамин.

**БУРЯАД
ОРОНОЙ
БУЯНТАН,
НҮЗЭГШЭД,
САГААН
БАРААР,
САГААЛГАНААР!**

**РИМБҮҮШЭ
БАГШЫН ЮРӨӨЛ**

Февралын 18-га, Сагаан харын хоёр шэнэдэ «Арья-Баала» нэгдэлдэ Эши-Лодой римбүүшэ залараа. Сагаалганаар сугларашадые амаршалаар, үбшэлжэ байһан үедэнь туһа хүргэһэнэй түлөө нэгдэлэй хүзэгшэдтэ багша гүнзэги баяр хүргөөд, ганса энэ наһанай түлөө бэшэ, харин хойто наһанай түлөө зориулжа, уншалга бүтээлээ бээлүүлэгты гэжэ айлагаа.

**ГОМОН
ДАСАНАЙХИДАЙ
УУЛЗАЛГАНУУД**

1955 онһоо хойшо Энэдхэгэй Брайбун Гомон дасанда гушааг буряад хубарагууд хурадаг гэжэ мэдэжэ. Тэгэнэй зариманшцы нотагтаа бусааг ошодог. Тээсэгэнэй «Арья Баала» нэгдэлдэ Далай ламын ордоной оршодог Дарамсала хотодо бурханай гурэ хүрэгүүдые бүтээдэг уран зураашадай хургуулида хурадаг. Хэжэнгэ нотагай Алар Цыдыповтэй уулзалга хоёр удаа болоо. Тэрэ хоёр жэл соо тэндэ Бурхан шажанай уран зурагай аргануудые шудалаар, саашадаашье хуралсалаа үргэлжэлүүлхээ мордохо хүсэлэнтэй.

Удаань Гомон дасанай хубараг - Дэлгэртэй уулзалга болоо. Тэрэ Хоршин аймагта түрэхэн юм. Холын орондо ажаһуухань амар бэшье һаань, Буряагаймнай түлөөлгшэд хуралсал журамай талаар эрхимүүдэй тоодо ородог гэжэ Дэлгэр хөөрөө.

Гомон дасанай буряад хубарагуудһаа иимэ тэмдэг ерээ:

«Энэдхэгтэхи манай ажаһуудал, эдеэ хоолые, эмшэлэгы мунгөөр хангаһанай түлөө Эши-Лодой римбүүшэдэ гүнзэги баяр баясхалангаа мэдүүлээд, түргэнөөр эдэгхыень хүсэнэбди».

Любовь МАЛАНОВА,
«Арья-Баала» нэгдэлэй эдэгхитэн.

Ум Маани Бадмээ Хум

«Буряад үнэн» сониной болон Россин Буддын шажантанай Түбэй захиргаанай үмэнзһөө тус хуудаһан харагаа нэгэ удаа хэблэлдэ гарадаг.
ФЕВРАЛЬ. 1999 он.

ШЭНЭ НОМ

«ҮНЭН» СОНИМНАЙ өөрынгөө хуудананда мэдэжэ бэлигтэй уран зохёолшо Цыден-Жан Арсалапович Жимбиевэй шэнэ уран бүтээл «Хамба-лама» гэхэн туужа педондо зун хэблэжэ, уран гоё үгэдэ дуратай хүзэгтэн, уншагшадай анхарал ехээр татаба гэшэ. Энэ бүтээл хадаа юрын инаг дуранай тухай гуурһанайнгаа урые авторай туршанан зүйл бэшэ, харин сагаан боди сэдхэлтэй, Бурхан багшын шаби Жамбал-Доржо Гомбоевой намтар гол баримта болгон, гүрэн түрэдэмнай боложо байһан политическэ тэмсэл үргэнөөр харуулан ном болоно.

Энэ ном соогоо автор Жамбал-Доржо хүбүүнэй бага наһанһаа абаад, үндэр наһанай болоторнь нарин нягтаар ажаглан, тэрэнэй шэн габьяа гаргажа, нэгэтэ үгэһэн тангаригтаа бүхы наһан соогоо үгэн сэхэ байһание харуулаа.

Энээнһээ уламжалаан, «ХХ зуунай хүн» гэхэн наманжа дурадхана. «Иимэ хүнүүд манай буряадуудай дунда үсөөншье һаа, байгаа бээ даа. Тэдэнэй тоодо Буряадай Бандидо Хамба-лама Жамбал-Доржо Гомбоев заатагүй оролсохо ёһотой!» - гэхэн дурадхал тон зүб даа!

Нотагайнгаа түрүү эрдэмтэ хүнүүдые табан хургаяа дараг тоолохо, мэдэхэ гэхэн гүнзэги удхатай хургаал олоной наһалда нэбтэрүүлжэ шадаа һаамнай, хүмүүжүүлжэ болбосоролой ажал урагшатай болохол байна. Жамбал-Доржо хүбүүнэй багахан байха сагта юрэнхы эрдэмтэй хургуулида хурадаг зон үсөөн һэй. Гол түлэб шара шажанай сургаал уламдэлгэржэ, олонхи бүлэгтэн өөһдын лама хубарагтай байхаяа оролдодог бэлэй. Иимэ ушарһаа томо нууринуудта дасан дуганууд баригдажа, хубарагуудай тоо олошордог һэн.

Ага буряадуудай дундаһаа Жамбал-Доржо аһан түрүүшын Бандидо Хамба-лама болоһон намтартай. Энэ харюусалгата тушаалай харгыдан хүнгэн бэшэ һэн. Сэхынь хэлэхэдэ, «бэрхэшээлгүй юумэн парата дэлхэй дээрэ үгы» гэхэн Бурхан багшын хургаалые толгойдоо тон бүхөөр хадужа абаһанай ашаар 1937-38 онуудай гашуудалта гэхэ гү, али ёрото жэлүүдтэ аншин дайсан гүлээн, хамалгада орон, түрэл Ага нотагаа орхин, Шэтэ, Хамбын-Хүрэн (Сэлэнгэ), Дээдэ-Үдэ г.м. нотагуудые ходорон, Красноярск хото ошоо бэлэй.

Энэ харгы утал һэн. Гэртээ оруулха айлыше хомор, ада шүдхэртэ адин болон хоргодон, үргэн уужам талаа алхалан, уула хадагуудаа дабан, мургэлтэй газарта элдэб янзын утаһа, торгоной зурамуудые уян шэмэглэжэ ябаа һэн. Гайхалтай хагуу шэрүүн саг бэлэй. Харин айл, аха дүүнэр, ураг таригуудын гэртээ оруулхаяа айдаг бэлэй. Юуб гэхэдэ, таанар аншин дайсантай ямар үйлэ хэрэгүүдые үүдхэжэ байһат гэхэн үгэ дууладаг байгаа.

Эпэл үгэдэ өөрынгөө байдалые сэгнэн шүүмжэлхэ зуураа иигэжэ лаблап бододог һэн: «Хүн хадаа олон тоото хүшэр хүндэ һаад түбэгүүдые дабаха ёһотой. Зоболон үзөөгүй хүн жаргал гэшыше мэдэхгүй. Бэрхэшээл гэшэ хүниие хатуужууддаг, өөрөө өөрыгөө хургагүй аад, бусадые бү хурга!» Иимэ бодолуудые бүхы наһан соогоо толгойһоо гаргангүй, ходоодоо

бусажа, тэндэхи дасанай шэрээтэ байгараа, Ивалгын дасанда уригдаба. Олон тоото дээдэ зиндаата ламанар, поёд, хүзэгшэд Жамбал-Доржо Гомбоев габжа ламые Буряадай Бандидо Хамба-ламаар нэгэн дуугаар хулгаа.

**ХАМБА-ЛАМА -
«ХХ ЗУУНАЙ
ХҮН»**

өөрынгөө тусхай ажал хүдэлмэридэ бээлүүлжэ ябаа юм. Тиин буддын шажанай-нангин шүтээнэй газарнуудаар Бурханай Ном үзэжэ, бүтээжэ ябаһан мэдэжэ Хамба-лама Жамбал-Доржо Гомбоевые мэдэхгүй хүнүүд мапай Буряадта тон хомор.

ХАМБА-ЛАМЫН тушаалда байха зуураа олон үндэрхэнэй түбүүдээр нягта холбоотой һэн. Олон тоото арадууд хэһэн ажалынь үндэрөөр сэгнэдэг бэлэй. Мүн СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Тогтоолоор «Арадуудай хани барисаанай» орденээр шагнагдаһан байха. Мүн тэрэшэлэн Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда хабаадаһан, сапер, снайпер г.м. сэрэгэй мэргэжэлые шудалһан түүхэтэй. Шэн габьяа харуулан тэмсэлхэйнгээ түлөө Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай нэгдэхэ шатын орден хайрада хүртөө юм.

Арадаа соморхон үргэбинтэй, гартаа тулууртай, дайнай хоёрдохи группын инвалид Жамбал-Доржо аһан албанда абгаһан Красноярск хотодо бусаа. Тэрэл суута шэлэйнгээ заводто нэрэ түрэтэйгөөр хүдэлөө. Дайн дажарта ябаһан тухай ярихаһаа хашардаг, харин энээн тухай дурданшьегүй байгаа һаа, дуратай һэн.

Хожомоо түрэл Ага нотагаа

Автор тон наринаар шалган, энэ хүнэй хэһэн хүдэлмэриие, дура буллама һайхан сэдхэлые үнэншэмэ тодоор харуулжа шадаа.

ЦАНИД-ХАМБА Агваан Доржиевай үүсхэлээр шэнэ маяг шэнжэтэй, зорилго ба удхаараа бэшэ дасангуудһаа ондоохон Хандагайтын дасан мүнцэлһэн байгаа гэжэ булта мэдэһэбди. «30-аад оноор Жамбал-Доржо габжа хоёр жэл шахуу энэ дасанай шэрээтэ байгаа», - гээд Шалбайн Паршин лама тобшолоон хөөрөө юм. Эндэ байха зуураа ород, түбэд, монгол хэлэ ламанарта заһан намтартай.

«Хамба-лама» туужа соогоо автор энэ дасанай түүхэдэ зориулан, эгээл уран гоё үгын дээжээр найруулан, дура ехэтэйгээр бэшэһэндэнь нотагаархид халуун баяр баясхалан хүргэһэбди.

Би Түнхэнэй Таһархай хууринай хүн хадаа энэ стача соогоо нэгэ хэды мүнүүдые, ламанарай нэрэ обогые нэмэжэ бэшэбэ гэшэб. Байгалиин «архитекторэй» ухаагаар бүтэһэн, Зүүн зүгэй маягтай дасан сүмһэн түхэлтэй Хандагайтын орьел бни юм. Эпэл орьелой хормойдо хуурижаһан дасан Хандагайтын гэжэ нэрлэгдэ һэн. Энэ газар сула хуша модоор бүрхөөгдэһэн ой тайгата нотаг һэн. Барилга хэхэдэ, модонуудыень отолонгүй,

байгаалитай тааруулан зохилдуулжа, дасанай хуури, ламацарай хууха байра баригдаа бэлэй. Үзэсхэлэнтэ гоё һэн даа! Энэ дасанай мүнцэлһөөр нотагай байгаалие үгэн дээрэ хамгаалжа захалаа юм. Модо отололго, агналга хорюултай болоо. «Байгаали хамгаалха - хүнэй гол зорилго» гээд буддын шажанай гүн ухаан номнодог бшуу. Буян үйлэдэхэ гэшэ байгаалиһаа эхитэй.

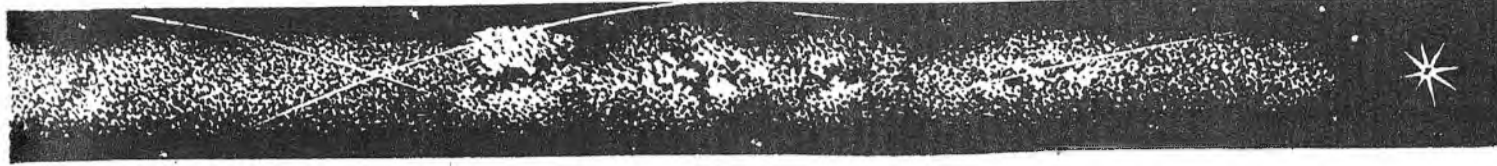
Бандидо Хамба-ламатай суг байһан ба хураһан хубарагууд олон даа. Тэдэнэй нэрэнүүдые дурдангүй гараха аргагүй: Армын, Истаагай гэлэнүүд, Аржигаров Лыгдэл - Гомон дасанай Хамба, Садын Сэдэл - наарамба, Баймын Сүбаан - эмшэ лама, манрамба, Молоной Данзан, Манзайн ехэ Доржо, Сайжын Домбо, тэрэ үсын толгой лама Сүпрүүдэ Дандарай габжаһан болоно. Шойрын ухаанай табан ботин хоёр хубиие дүүргэжэ, шалгалта гараһан гэшэ ламанар олон даа. Гэбгы (гэхсы) 1920-1934 онууд соо таһалгаряагүй байһан Замбалай Зунды-гэбшэ. Эндэ гэшэ гараһан ламанар: Дарбалайн Шоймбол, Бадмын Зунды, Даһын Данзан, Булдагай Лопсон-Сэрэн, Баатарай Лопсон, Шойдор г.м, Арба гаран жэл соо номдо хураһан хубараг Булотов Самбу Хайдапович сэмүүн сагай болохо, тэрэһэн ошоһон хүн. Челябинск хотодо ажаһуужа байгараа, албанда ошоһон юм. Энэ хүмнай солдадай «Алдар солын» ордной дүүрэн кавалер болонхой, мэдэжэ тагнуулан һэн.

1929 оной зун Хандагайтын дасанда Ганжарбын гэгээн зарлан юм. Бүхы Хойморой ба Тоорын хүзэгтэн гэгээнэй гашайда олоороо суглаара бэлэй. Хоёр сүүдхын хабада байгаад, һөөргөө түмэр харгыгаар бусаа һэн. Хэрэн дасанай урлал абаһгүй арсаа. Юун шалтагаан байгааб гэхэдэ, Агваан Доржиевай шэнэ дасанай проектые Ганжарба гэгээн дэмжэһэн түүхэтэй. Энэл зорилгоор ерэхэн байгаа бшуу.

Агваан Доржиевай хэлэһэн үгые һануулаа: «Сагай хубилхада, социаль-экопомическа байдалай шэнэ шугам хараа абахада, бидэнэр, шажан баригшад, баһал тэрэ үйлэ хэрэгтэ оролсохо ёһотойбди, тиигэжэ шадаагүй һаа, шажан хүнэжэ болохо...» Үнэрхэн сагууд энэ үгын тон зүб байһание нэршээ бшуу.

Авторта баяр баясхалгы хургөөд, улам саашадаа һонин удхатай, хужарлажа, бахаа хамжаа уншахаар ном бэшэхэ ажалдань амжалта хүсэе!

Даба ЗАМБАЛОВ,
дайнай ба ажалай ветеран.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: хамба-лама Ж.-Д.Гомбоев (баруун гарһаа хоёрдохи), 90-ээд онуудта хамба-лама байһан М.Цыбиков (зүүн гарһаа нэгдэхэн).

«ҮДЭР БҮРИИН ДАЯАН БИСАЛГАЛАЙ УНШАЛГА» ТУХАЙ ТИНЛЭЙ БАГШЫН ТАЙЛБАРИ

МҮНХЭ БУСА, ҮХЭХЭ ТУХАЙ

Абаралай Этигэлэй сахил абалгын тон шухала хоёр шалтагаануудыг мүнөө танда хануулахамни. Эдэ хоёрыг таанад хүгийн дундашье ханажа ябаха ёһотойт. Нэгдэх шалтагаанинь гэбэл, доодо заяанда (адагуусан, үлэн хоонон биридүүа, тамын амитад) түрэхөө хүрдэн бэшэрэгэ болонго. Өөһэдэнь бүтээхэн үйлын үри хараад үзэгты: тэрэнйтнай 80 процентын доодо заяанай түрэл олохыг танда зохёон хангана. Үнэхөөрөөшье тиймэ. 80 процент ушарта доодо заяанда түрэхэ байһандаа хүсэд этигээгүйшье хаатнай, тэндэ түрэхтэй зайлашагүй бодото шижэтэй. Сэхэ руунь хэлэбэл, манай мүнөөнэй байдал тиймэ тогтууритай бэшэ. Гэбэшье энэ байдалаа бэхижүүлхэ арга боломжонууднай олон. Иймэ арга боломжонуудай бии хэн тула манай бодото байдал тухай хэлэжэ байхань тунхатай. Байдалаа бэхижүүлхэ арга боломжонуудай үгы хаа, энээн тухай хэлсэнэйшье үлүү аад: «Бүхы юумэн хайн, амидаралай хайниг халмажа, сэнгэхэ хэрэгтэй», - гэжэ уряалжа байхаар хэн бэээ.

Хүндэ үбшэнтэниие эмшлэхэдэ, дүй дүршэл ехэтэй врач үбшэнэй аюултайе

үбшэнтэндэ сэхэ руунь хэлэдэг. Айлгахын тула хэлэнэ бэшэ, харин үбшэнтэнигөө гайтайе үбшэнтэнэй мэдэрээд, врачай зүбшэлнүүдые дүүргэжэ, эм ууха, тарилга абаха, эдее, уһаяа нарилха, юрэ, өөрынгөө бэсын байдал тухай элдэб аргаар анхаржа байха уялгатай байһанаа тэрэнэй ойлгохын тула хэлэнэ. Тэрэншэлэн 80 процент ушарта доодо заяанда түрэхөөр зэһэнхэй байһанаа таанад мүн лэ мэдэхэ ёһотойт. Тийгээдшье үхэлэй хэзээ ерэхэн болзоогүй, тийн үглөөшье үхэхэдөө болохот, тийн бүри үглөөдэр мал адууһан гү, али үлэн хоонон бирид гү, али халуун тамада түршэхэдөө болохот. Иймэ юумэн үргэлжэ ушаржа байдаг: Хэн нэгэн үсэгдээрхэн лэ хүн ябаһан аад, мүнөө үглөөнэй үхэшоод, энэ үедэ адагуусан боложо түрэхээ адагуусанай хээли соо оронхой байна. Иймэ юумэн үдэр бүри болодог, мантайшье ушаржа магад. Ийгэжэ бодомжолоходо, мүнөө байдалай тогтууритай холборхой аад, ерээдүйн байдалай мүн лэ тодорхой бэшэ байһанһаа хүрдэн мэдэрэл бии болодог. Тийхэдэ хүрдэн дээрэнэ өөһэдэгөө уйлатар хайрлаад, сүхэржэ нэтэрхэнэй хэрэггүй. Сүхэржэ байнгүй, хүрдэлгээ ашаглажа, абарал олохо гэжэ оролдохо хэрэгтэй.

Хоро ууһанаа мэдэжэ байгаа, хороёо зайлажа

ЛАМ-РИМ

гаргахын тула юушье хэнгүй байбал, танай байдал тон аюултай болохо. Тохёолдожо магад аюулһаа айһандаа, врачда хандажа, юушьеб хэхэ гэжэ оролдохо баатай болоноди. Энээндэл адлар, гурбан муу заяанда түрэхэһөө айһан мэдэрэл болбол Бурхан, Ном, Бурсан хубарагуудай бидэнэртэ Абарал олгожо, бидэниие аршала байһанда батаар этигэхьемнай баадхана бшуу. (Гурбан Эрдэни болодог Бурхан, Ном, Бурсан хубарагууд бидэнэрые абарха гэнэ этигэл болбол Абаралай, Этигэлэй сахил абалгын хоёрдох шалтагаан болоно. - Оршуулагшын ажаглалта).

«Лам-римые» айлдаһан
Богдо Зонхобо
(1357-1419)

Муу заяанда түрэхэһөө айһан мэдэрэлэй болон Гурбан Эрдэнидэ Этигэлэй байһан лэ ушарта Абаралай Этигэл ябуулха бүтээл тон сэбэр, хойто түрэлдэ тудажэ магад зоболонһоо сүлөөрүүлгэдэ шэглүүлэгдэнэ бшуу. Тийхэдээ таанад ёһотой Бурхан шажагтан болонот. Харин энээнэй урда тээ таанад Бурханай Номой ойро шадархан лэ байһаншуу аад, Бурхан шажагтан хүсэд болоодүй байһан болоно. Тийн Бурхан шажагтан бэшэ хаа, ямаршье бүтээл хэбэл, Бурхан шажанай эди шэди, юрэдөө, олохогүйт. Урид һуури табингүй,

20-30 дабхар байһан бодхоожо шадахагүйт. Бурхан шажанай хоридохи дабхарын Тарниин (Тантрын) бүтээл болодог тула тус бүтээлые, Абаралай, Этигэлэй һуури табингүй, бээлүүлжэ шадахагүйт. Зүгөөр Тарниин бүтээлэй талаар хургаал заабари шагнаһан байбал, тэрэтнай сэдхэл ухаандатнай мур сараа үлөөһэн байжа болохо. Энэтнай хайн.

Абаралай Этигэл абалгын гурбан шата байдаг. Нэгдэхинь, доодо заяануудта түрэхэһөө айһан, Бурхандаа, Номдоо, Бурсан хубарагуудтаа этигэлэн ушарһаа Гурбан Эрдэниин

Абаралай Этигэл абаха ябадал болоно.

Этигэл абалгын хоёрдох шата гэбэл, имагтал доодо заяануудай түрэлһөө айха бэшэ, харин бүхы сансара оршолонһоо, сансарын хүрдэһөө айха ябадал болоно. Юундэб гэхэдэ, нэгэ үень бидэ хүн боложо түрэхэ аргатай байнади, тээд сансарын хүрдэн эрьежэл байдаг тула нүгөө үень бидэ доошоо, муу заяанай түрэлдэ унанади. Юрэ, оршолонто сансарын бүхы байдалһаа бэшэрэн айһан мэдэрэлэй хүнэй доосоо түрэхэдэ - энэл даа Абаралай Этигэл абалгын хоёрдох шата

Абаралай Этигэл абалгын гурбадах шата гэбэл, энэ шатын бүтээлшэн оршолон сансарада түрэхэһөө айхын хажуугаар саглашагүй ехэ нигүүлсэхэл сэдхэл дотороо үүсхээд, бусадые зоболонһоо абархын тула Этигэл абанаб гэнэн бодол болоно. Абаралай дээдэ шатын Этигэл абагшад сэдхэл соо хэмгүй ехэ асарал, нигүүлсэхэл түрэхэ зэргэтэй.

Хоёрдох, гурбадах шатын Абарал абахын тула Бурханай Номой дунда болон хүгжэнги шатанууд тухай мэдэсэтэй байха ёһотой.

Борис ДОНДОКОВОЙ
англи хэлэнһээ ородто аман
үгөөр оршуулһаниие Николай
БАДМАРИНЧИНОВ
буряадшалаа.

САГААЛТАН

Урдань монгол туургата арадууд намарай хайхан сапта, сентябрь нарада, Шэнэ жэлыг тэмдэглэдэг байһан гэдэг. Тийхэдэ энэ хайндэрые заагагүй харын шэнэдэ үнгэргэхэ гэжэ оролдодог хэн. Хайндэрэй оршон ерэхэтэй сасуу хүнүүд бэе бээдэ гомдохоёо болижо, бэе бээдэ хүлисэл гуйжа эблэрдэг байгаа. Эдэ үдэрнүүдтэ бэе бээдэ айшалан ябадаг хэн. Гэрэй эзэн хүндэтэ айлшандаа тохонгоудаа тохиолгон, гарнуудайнгаа альгануудыг өөдөн харуулаад угтадаг хэн. Айлшад баһал ийгэжэ мэндын харюу үгэхэ. Тийхэдэ өөрынгөө гарнуудай альгануудыг доошонь харуулжа, эзэнэй гарнуудээр табиад, тэрэнэй тохонгыг адхан мэндэшлэхэ. Энэнь бэе бээдэ гомдохоёо болижо хүлисэбэди гэнэн удхатай. Тийгээд бэе бээдэ зол жаргал, элүүр тайбан удаан жаргажа һуухыг, гэр бүлэдөө бүри олон боложо, адууһа малаа олоор үдэхыень хүсэдэг байгаа.

Эдэ үдэрнүүдтэ түрэлхидгөө, үбгэн аба, хүгшэн эжыдээ заагагүй сугларха. Тэдэнэртэ зорюулжа, уридшалан элдэб эдэе хоол, бэлэгүүдыг бэлдэхэ. Тийгээд тэдэ өөһэдөөшье харюудань бэлэгүүдыг абадаг хэн.

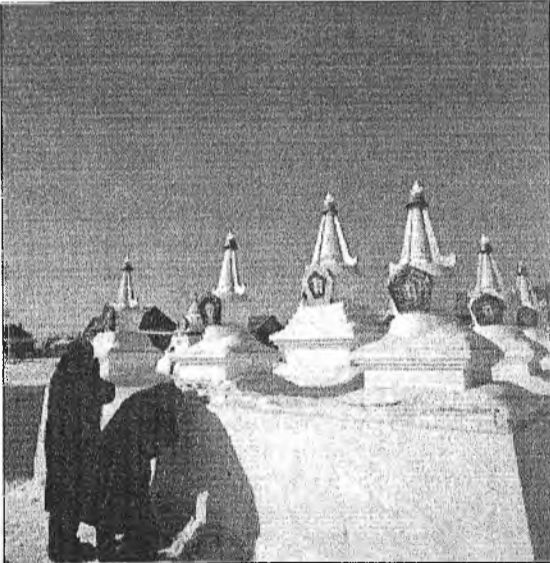
1267 ондо Чингис хаанай аша хүбүүн шэнэ литэ нэбтэрүүлжэ, хабарай эхин, февраль нараһаа шэнэ жэл эхилдэг болоо бэлэй. Сагаан харын хайндэр

урдынхидал юһэн үдэр соо бэшэ, харин харын туршада үргэлжэлдэг болобо. Харын литын ёһоор, газар гээшэ нарада тойроод гүйсэд дүүрэн дүхэриг хэнэ гэжэ тоологдодог хэн ха. Хайндэрэй эхилхээһэ нара урида хүнүүд түрэл гаралтаа уулзажа, бэе бээдэ гомдохоёо болижо хүлисэхэ, хани нүхэдтээ уулзажа хүхилдэхэ зэргэтэй. Хаа хаанагүй эблэрэн эбтэй болоһон тухай сонсохгододог хэн.

Сагаалганай бүри урда гэр газараа сэбэрлэжэ, гуримтай болгохо хэрэгтэй. Хуушан жэлэй һүүлшын үдэр Бурханаа дэлгэжэ, зула, хүжэ бадараадаг, Бурханайнгаа табиг бэлдэдэг. Энэ үдэр масаглаа хаа, хайн, архи уухагүй, мяха эдээгүй хаа, дээрэ. Энэмнай бэе, хэлэ, сэдхэлээ ариудхалан удхатай. Тийхэдэ хамаг муу юумэнһээ халабаб гэжэ сэдхэдэг.

Сагаалганай үглөөгүүр эртэ бодожо, зула, хүжээ нэргэжэ бадараагаад, Бурхандаа эрхим эдээнэй дээжэтэй табиг табижа, Бурхандаа һунажа мүргэдэг. Тийхэдэ өөрынгөө хайнай түлөө бэшэ, харин хамаг амитанай зол жаргалай түлөө зальбарха хэрэгтэй. Мүн баһа гэрэй эзэн газар гаража, сан табиад, сэржэм, һү, тоһо үргэдэг, орон дэлхэйдэ мүргэдэг.

Энэл үдэртөө дүтын дасанда ошожо, Сагаан харын Юрөөлэй хуралда мүргэдэг.

Сагаан харын гарахада, элдэб угалзануудаар шэмэглэнэн торгон, архан гоёлой хубсаһа үмдэдэг хэн. Гоёор хубсалһан хүндэтэ айлшад эзэдэй гэртэ орожо ербэ гээшэ. Эзэниие гомдохоохогүйн тула тэдэ богото болгоомжотойгоор алхалан ородог гуримтай хэн. Угташад болон айлшад золгожо, дохин мэндэшлэсэд, элүүр энхэ тухайгаа, хэр ажаһуужа байһан, малай үбэлжэлгын хэр үнгэржэ байһан тухай заншалта ёһоороо үгээ андалдадаг. Аха хүнһөө эхилэн, айлшадые гэрэй эгээл хүндэтэй газарта, хоймортот, гарахыень уридаг.

Хүндэһөө эгээ түрүүлэн хүтэй ногоон сай уухыень дурадхадг. Һүүер хэһэн элдэб сагаан эдээн стол дээрэ табигдадаг. Уураг, үрмэ, тараг, зөөхөйтэй шанһан талхан гэхэ мэтэ.

Гэрэй эзэн эхэнэр һүүер

хэһэн эдэ хоолнуудыг бэлдэхэһэйнгээ һүүлээр түрүүн галдаа үргэхэ, газар гаража, дүрбэн зүг тээшэ сасан үргэдэг. Айлшад элдэб эдэе хоолһоо барижа эхилдэг.

Стол дээрэ элдэб янзын үрэ жэмсэй эдээн, хүнэй эдэе хоолой һүүлээр мяхан табигдадаг. Сагаалганай хайндэртэ табиха гэжэ намарһаа эхилжэ, эгээл эрхим мяхаяа хадагалдаг юм. Энэмнай үхэрэй, хониной үбсүүн, сагаан мяхан гэхэ мэтэ болодог. Сагаалганай дүтэлхэтэй адли мяхаяа гэртэ оруулжа гэдхэдэг. Энээнэй һүүлээр шанаад, айлшаддаа хүндэдэг.

Айлшадтайгаа хүтэй сайгаа уужа, хүнэй эдэе хоолой амта үзэжэ, яаралгүйхэн хөөрэлдэхөөр байтар, бүхэлээр шанһан мяхан стол дээрэ табигдадаг. Эгээл хүндэтэй айлшан болоһон мяханһаа отолжо, гэрэй эзэдтэ дамжуулан үгэдэг. Тийхэдэнь эзэд галдаа үргэжэ, газар гаража, нотагай эзэдтэ сасан үргэдэг.

Гэрэй эзэн нара гараха зүгһөө, үндэр наһатай айлшанһаа эхилэн, архи аягалдаг. Эзэн эхэнэр халуун шүлэ аягалжа табигдаг. Архиин, шүлэнэй дээжэ абажа, галдаа үргөөд, газар гаража, орон дэлхэйдэ сасан үргэдэг. Энээгээр ёһо заншал дүүрэжэ, айлшад эдэе хоол барижа эхилдэг.

Хүхюүтэй болоһон айлшад элдэб дуу дуулажа, шог зугаа гаргажа, таабари таалсажа эхилдэг. Үбэлэй үедэ мори уридан болдоггүй хэн.

Зүгөөр һээр шаалга, шагай наадан, алта шоуусаха гэхэ мэтэ элдэб янзын наадан эхилдэг байгаа. Айлшадтай мордохо тээшэ түхээрхэдэнь, айлшадтаа гарай бэлэгүүдыг, хүүгэдтэ амтатай шэхэр, эдэе хоол барюулха хэрэгтэй. Бэлэгүүдыг барюулхадань, гэртэ хариха сар ерээ гэжэ ойлгодог. Тийгээд ондоо айлаа ошохоодоо, баһал иимээр угтуулдаг. Бултадаа урма зоригтой, бэе бээдэ гомдолоошье мартанхай, хуушан жэл үнгэржэ, энэнтэй хамта уйдхар гашуудал, үбшэн зоболон арилба гэжэ сэдхэдэг.

Бар жэл барагшье хаа, хүндэһөөр үнгэрбэ гээшэ. «Дэлхэйгээр дүүрэн дэрбэлзэн гүйдэг, дэрэнсы шэхэтэй туулай жэлнай» гээд арад зон үни саһаа хойшо мандан гарахыа байгаа жэлыг сэгнэдэг байгаа. Мүнөө гараад байһан туулай жэлээ угтажа, Оронго нотагтаа Сагаалганаа энэ ёһоор хэхэ гэжэ хөөрөлдөө һэмди. Найр, наадан, һээр шаалга, бүхэ барилдаан, элдэб зүйлэй наадан болохо, түрүү гараһан зондо бэлэг сэлэг үгтэхэ, наһатай зоноо сайлуулха, хүндэлэхэ.

Туулай жэлнай залуу зондо хүндэһэн байха, ойлгомжотой ябахыетнай хүсэнбэди.

Сагаалгандаа аба эжыдээ, аха дүүнэртэ айлшалжа ошохоодоо, хүнэшэгүй хүлдэтэй Сагаа нарадаа зайлашагүй заяатай, буурашагүй буянтай, даашагүй даллагатай, дабашагүй хэшэгтэй ябахатнай болгогой!

Цырен-Доржо ЦЫДЕНОВ,
Ивалгын аймагай Оронго
нотагай хүзэгшэдэй бүлгэмэй
түрүүлэгшэ.

гэжэ найданаб. Гэбэшье гол Үндэһэн Хуулиин зарим зүйлнүүдээрэ тогтохо шухала. Түбхын түрүүндэ энэ Хуулиин түрүүшын бүлэгтэ анхарал хандуулахаар. Эндэ Буряад ороной конституционно байгуулга тухай хэлэгдэнэ. Хуули ёһо

бүридэл Буряадай Арадай Хуралтай зүбшэн хэлсэгдэжэ баталагдана. Правительствын бүхы гэшүүд уридшалан Арадай Хуралай комитедүүдтэ зүбшэн хэлсэгдэжэ баталагдана.

Буряадай Үндэһэн Хуулиин шэнэ зүйл гэхэдэ, дүрбэн жэлдэ нэгэ дахин хунгагадаг шо-

Февралиин 22-то Буряадай Үндэһэн Хуулиин абтаһаар 5 жэл гүйсэбэ

САГАЙ ЭРИЛТЭДЭ ХҮРГЭХЭ ХЭРЭГТЭЙ

(Түгэсхэл. Эхининь 2-дохи нюурта).

Республикын удаадахи Үндэһэн Хуули 1978 ондо абтаһан юм. Тэрээн дотор хүндэ аша туһатай, үнэтэй олон зүйлнүүд баталан абтаһан байгаа, гэбэшье баталагдаһан эдэ эрилтэнүүдэ дүүргэхэ хэрэгтэ баһал дутуу дунданууд ушаруулагдаа. Тиймэһээ удаадахи жэлнүүдтэ хүн гэшэ обществын эгээл үнэтэ баялиг гэхэн бодомжо общество дотор баримталагдаа гэхын аргагүй. Обществодо хэгдэжэ эхилһэн демократическа хубилалтанууд, нэрлэбэл, шэнэдхэн хубилгалга, эдэб реформонууд гол хуулиин шэнэ проект дээрэ үсэд нэтрүүгээр хүдэлхэ эрилтэ, табиһан юм. 1990-оной октябрийн 8-да Буряадай АССР-эй Верховно Советэй ээлжээтэ бэшэ сессидэ республикын гүрэнэй бээс даанги байдал тухай Деклараци абтагдаа. Энэ документын эгээл шухала зүйлһын гэхэдэ, республикын эрхэ зэргэ (статус) хараа байса дээшлээ.

Республикын Үндэһэн Хуулиин текстын һүүлшын вариантые абахын урда тээ 1992 оной мартын 31-дэ федеративна хэлсэн баталагдаһан юм. Республикын түлөөлэгч эхэтэй делегаци энэ хэрэгээр Москва хото ошоһон байна. Тус документ хадаа Буряадай шэнэ Үндэһэн Хуулиин проект дээрэ тодорхойгоор, мүн бодолготойгоор хүдэлхэ хэрэгэй эхи табиһан юм.

Энэ шухала документ соо удаадахи зүйлнүүд хараада абтаа һэн. Манай республика дотор демократическа граждн общество зохёон байгуулгада нүлөөлхэ, мүн хүндэ гол анхарал хандуулаха бодомжонуудые зохёон табигшад энэ документын үндэһэн болгоһон байна. Энэмнай эрдэмэй-техническэ болон соёлой хүгжэлтэ дэбжэлтын хүсэтэ үндэһэ һуури дээрэ демократиие хүгжөөхэ общество болоно. Гол түлэб тэрэниие зохёогшод урдаа табигдаһан зорилгоёо дүүргэжэ шадаа гэжэ ханаха байнаб.

Буряадай Үндэһэн Хуули 11 бүлэгһөө болон 122 статьянуудһаа бүридэнэ. Тэдэниие бултыень тайлбарилһанай хэрэггүй гэжэ хананаб, юуб гэхэдэ, Буряад ороной ехэнхи ажаһуугшад тэдэниие һайнаар ба гүнзэгыгөөр шудалаа

баримталдаг гүрэндэ Үндэһэн Хуулиин эрилтэнүүдтэй болон гол бодомжонуудтай холбогдоогүй, хизаарлагдаагүй абсолютна засаг байха ёһогүй. Гүрэнэй болон муниципальна засагай зургаануудай хүсөөр хуулига гүрэндэ засаг баригдаха ёһотой. Энэһинээ уламжалан хуули ёһоной, гүйсэдхэхы болон сүүдэй засаг тухай ойлгосонууд гарана. Засагай бүхы халаануудай эрхэ түлөөлэлгэнүүд хоорондоо тэнсүүлэгдэнхэй байха ёһотой. Нэгэнииньшые нүгөөдынгөө мэдэлдэ орохо ёһогүй.

Үндэһэн Хуулиин удаадахи бүлэг хүнэй болон эрхэтэнэй эрхэнүүдтэ, эрхэ сүлөөдэ, уялгануудта зориулагдана. Энэнь тон шухала. Гэхэ зуура гүрэндэ хүнэй бүхы эрхэнүүд болон эрхэ сүлөөнүүдые лаб хангаха, мүн сахиа уялга даалгадана. Тэрэшэлэн хүнэй хубийн политическэ болон бусад эрхэнүүд лаб хангагдаха ёһотой. Гэхэ зуура Үндэһэн Хуули соо эрхэнүүдтэй болон эрхэ сүлөөнүүдтэй лаб хангалтанууд тодорхойгоор бэшэгдэнхэй. Хүн бүхэн өөрынгөө эрхэ сүлөөе бүхы аргаар хамгаалха эрхэтэй. Энэнь ямаршые хуули ёһонуудаар хоригдохо ёһогүй. Хүн гэшэ сүүдэй хүсөөр эрхэ сүлөөгөө хамгаалха аргатай. Гадна хүнэй эрхэ сүлөөнүүдые хамгаалдаг уласхоорондын албан зургаанууд байна ха юм. Эдээндэшье хандаха эрхэтэй.

Үндэһэн Хуулиин гурбадахи бүлэг дотор Россин Федерациин бүридэлдэ ородог гүрэн байһан тулань Буряадай гүрэнэй-хуули ёһоной эрхэ зэргэ тухай хэлэгдэнэ. Буряадай эрхэ зэргэ болон харьяата газар тэрэнэй зүбшөөлгүйгөөр хубилагдаха ёһогүй. Энэһинээ гадна өөрынгөө харьяата газар дээрэ республикын гүрэнэй засаг дүүрэн эдлэхэ тухай зүйл эндэ оруулагданхай.

Тус Хуули дотор ород ба буряад хэлэнүүд гүрэнэй хэлэнүүд гэжэ тодорхойлогдониинь баһал тон шухала.

Энэ Үндэһэн Хуулиин ёһоор манай республикые Президент хүтэлбэрлэхэ ёһотой. Тэрэнэй ёһоор бүгэдэ арадай дуугаар хунгагдаһан Президент республикые хүтэлбэриэнэ. Энэнь тус Хууляар лаб хангаданхай. Үнгэрһэн жэлэй зун Буряадай толгойлогшоор Л.В.Потапов хоёрдохиёо хунгаданхай. Правительствын

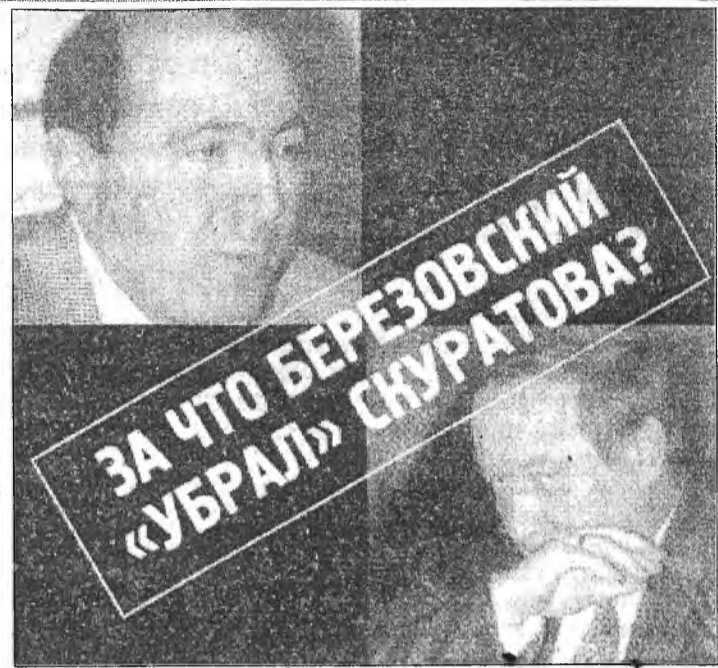
тагай өөһэдын хүтэлбэрийн институт байгуулагдажа, ажал хүдэлмэрийн эршэ абажа байнхай. Тэрэ хадаа аймагуудай, хото городуудай болон һуури тосхонуудай ажал хэрэгүүдэй түлөө сүм харюусалгатай. Би байһан шиидхэгдэргүй асуудалнуудые бултыень шиидхэнгэхын аргагүй. Тиыхын тула мүнгэ зөөри, мүн ехэ эрхэ түлөөлэлгэнүүд хэрэгтэй. Гэбэшье энэ институт ехэ тогтууритайгаар хүржэнэ гэжэ баримталха байнаб.

Республикын Үндэһэн Хуулиин ерээдүй тухай түгэсхэлдэнь хэлэхэ хүсэлтэйб. Ажабайдалнай урагшаа дабшана, энэнь арсаһагүй. Тиймэһээ Үндэһэн Хуулиин зарим статьянуудые хубилгаха эрилтэ табигдажа байша, юуб гэхэдэ, бидэ ехэ түргөөр хубилдаг юртэмсэдэ ажаһуунабди. Гэхэһэлэн, энэ Хуулиин ямар статьянууд хубилгагдаха ёһотойб гэхэн асуудал гарана. Эндэ арсалдаатай, орёо бэрхэшэлтэй зүйлнүүд яһала бии. Жэшээлхэдэ, Үндэһэн Хуулиин зарим бүлэгүүдтэ конституционно суглаан хубилалтанууд болон нэмэлтэнүүдые оруулха эрхэтэй. Теэд тэрэ манда үгы: тэрэниие эмхидхэн байгуулха тухай хуули хэдэн жэлэй туршада абажа яданабди. Энэ хуулиин хэдэн проектинүүд бэлдэгдэнхэй. Гансал энэ хүдэлмэри дахин нэргээхэ хэрэгтэй.

Хуули зохёон табилгын хүдэлмэрийн бусад шэглэлнүүдээр хэхэ горитой ажал урдамнай хүлээнэ. Урдахи зарлалай Арадай Хурал 138 хуули баталан абаһан байна гэжэ һануулая. Шэнэ зарлалай Арадай Хуралай хүдэлжэ эхилһэнһээ хойшо арбаад гаран хуули ёһонууд абтаһанхай. Энэ шэглэлээр үшөө эдэбхитэй, эршэтэй хүдэлмэри ябуулха эрилтэ ажабайдал табиһа.

Түгэсхэлдэнь республикынай ажабайдалда мартагдаһагүй үйлэ хэрэг болохо Буряадай Үндэһэн Хуулиин абтаһан үдэрһөө табан жэл гүйсэһэнгэй дашарамдуулан, нотагайнггаа бүхы ажаһуугшадые амаршалнаб.

М.СЕМЕНОВ,
Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ, Россин Федерациин Федеральна Суглаанай Федерациин Советэй гэшүүн.

За последние пару недель произошли три события, на первый взгляд никак не связанные между собой. 20 января одна из московских газет опубликовала сенсационный материал о фирме «Атолл», занимавшейся слежкой за семьей президента Ельцина. Статья одновременно была и заявлением на имя Генпрокурора с требованием проверить этот самый «Атолл». 2 февраля прокуратура провела обыски в нефтяной компании «Сибнефть», и в этот же день Президент направил в Совет Федерации письмо с предложением об освобождении Генерального прокурора Юрия Скуратова от занимаемой должности. Эти три «истории» связывают между собой вроде бы только то, что везде упоминаются Генпрокуратура и сам Юрий Скуратов. Однако все не так просто...

ЧАСТНОЕ охранный предприятие «Атолл» и его «шеф», некто Сергей Соколов, напрямую связаны с исполнительным секретарем СНГ Борисом Березовским. Об этом свидетельствует запись телефонного разговора, опубликованная нашими коллегами. Цитируем ее:

- Борис Абрамович, это Сергей Соколов.
- Да, Сереж, привет.
- Можно в двух словах по телефону? Помните, я вам говорил о некоей Наташе, ближайшей подруге Тани?
- Да.
- Мы ее поставили на контроль... Она конкретно связывалась с приемной Тани...»

Итак, связь «Атоллы» с Березовским есть. Теперь потянем ниточку дальше.

Нефтяная компания «Сибнефть» является практически собственностью исполнительного секретаря СНГ Бориса Березовского и некоего Романа Абрамовича. Предыстория такова: 12 мая 1997 года конкурс по продаже 51 процента акций «Сибнефти» выиграла «Финансовая нефтяная корпорация», заплатив 110 миллионов долларов. Учредители этой богатой корпорации - фирмы, принадлежащие Борису Березовскому и его партнеру Роману Абрамовичу. Скорее всего, об обыске хозяева «Сибнефти» знали заранее, но, видимо, не смогли предотвратить «возникшую проблему». Наверное, просто не успели.

Получается довольно интересная картинка. Публикация об «Атолле» и последующий обыск в «Сибнефти» - болезненные удары под брюшко влиятельнейшему Борису Абрамовичу. Активизировавшемуся Юрию Ильичу Скуратову необходимо было срочно раскрыть какое-нибудь громкое дело. А куда уж громче - слежка людей Березовского за семьей Ельцина! Но БАБ не тот человек, чтобы оставить такой «наезд» без ответа. И выход у него был один - любыми путями скинуть Юрия Скуратова, который стал представлять смертельную опасность. Вот тут-то и случилось третье событие - Генеральный прокурор РФ «вдруг» резко и опасно заболел и написал заявление об увольнении по состоянию здоровья. Но ведь еще несколько дней назад Юрий Ильич был абсолютно здоров и в телепрограмме «Герой дня» рассказывал о своих далеко идущих планах по борьбе с организованной преступностью и коррупцией. Накладочка вышла, топорно слишком, история-то белыми нитками шита.

И остается еще один вопрос: каким образом удалось «убедить» Юрия Ильича Скуратова так быстро и покорно уйти в отставку? Может быть, среди материалов прослушки и перехвата, которыми располагала фирма «Атолл», были кассеты с «компроматом» на Генерального прокурора? Чего уж там, все не без греха? И когда Скуратов приступил к изучению дела «Атоллы» и его связи с Березовским, ему могли намекнуть о наличии компромата, предложив, мягко говоря, «исчезнуть», «не путаться под ногами». Юрий Ильич, заявив о пошатнувшемся здоровье, решил все же сделать последний ход и оперативно провел обыски в «Сибнефти», надеясь найти и изъять тот самый компромат. Однако, судя по тому, что процедура увольнения Скуратова продолжается с его молчаливого согласия, в вотчине Березовского так ничего и не нашли. Увы.

Конечно же, эта детективная история из современной российской действительности носит характер версии, но столь странное совпадение событий и фактов вызывает удивление. Неужели в России есть человек, помимо Президента, который может играть высшими государственными чиновниками, как пешками в шахматной партии? Борис Абрамович Березовский? Тогда примите соболезнования, Борис Николаевич...

Олег ЛУРЬЕ,
обозреватель «Совершенно секретно»,
Фото Василия ДЬЯЧКОВА и Бориса КРЕМЕРА.

ЯРУУНЫН аймагай Хангира нутагай («Победа» колхозой отделеци болодог) харгана обогой байталай хүхүүрэй Зута хэмээгшэ Рабдан, Сангар, Даша гэжэ гурбан хүдэр хүбүүтэй байһан гэхэ. Рабданинь Сэбэгдори, Сангарын Үндэр, Дашань Дугар гэжэ хүбүүдтэй болоһон.

Рабдан хуушан монгол, түбэдые мэдэхэ, Эгэтын дасанай тахилша хэн ха. Ехэ намганинь үхибүү түрөөгүй. Бага намга абаа. Бага намганайнгаа хүбүүтэй болоходо, «Жаран жүнэ» гэжэ заяанай судар харахадаш, эрдэни зэндэмэниин уруугаа хараһан үдэр түрэн байба ха. «Энэ зөөри бариха хэшгүү хүбүүн түрэнэ», - гэжэ Рабдан хэлэбэ. Ехэ хүгшэнинь сүхалдажа: «Газар уһан дээрэ ганса хүбүүнэй шарай харааг, муу ама амалбаш!» - гэжэ үбгэнэйнгөө нюрга руу тулгуураараа буулгаад абаа хэн гэдэг. Энэ шууяа татаһан хүбүүмнай мүнөөхи Сэбэгдори болоно даа.

Энэ хүбүүмнай бээе хүсэхэдөө, хүюу хөөрүү, сэсэн зугаатайгаа харуулаа. Илангаяа тогооной архи уужа, улаан зээрдэ болоод лэ түхэлөө алдахагүй, улам сэсэн, уран гоёор хөөрэдэг байһан ха. Сэбэгдори Үндэр гэлэн үеэлэтээ ехэ нүхэдүүд, хөөрэлдэдэг, архидагай байһан гэхэ. Сэбэгдоримнай Хүбэлжэнэй Янжима гэжэ нутагайнгаа басага намга абаһан. Гэр бүлэ болодог Хангирын хүбүүнэй хаарташа, архинша хошоорье хажа, тогтоожо шадаагүй. Нютаг нутагай, холо ойрын хаарташагтай нара жэлээр холбоорилдожо, Рабдан эсэгынгээ суглуулһан зөөрице хаартада алдажа сахалаа. Унажа ябаһан мориёо алдаха үедөө дууладаг байһан гэхэ:

Яла янгам буруулжа

Янжимаханһаа хахасанал аа гүб?

Хүйхэрхэн янгам буруулжа

Хүбэлжэн Янжимаһаа хахасанал аа гүб?

Би мүнөөшье эли ханадагби. Сэбэгдори уг нагасынгаа гахайгаа эгээлүүлхээ ошоходонь, дахасалдаг ошоход. «Шушка кормить нага, кони поить нага», - гэхэ мэтээр намдаа ород хэлэ саадаг хэн.

Сэбэгдори Ямаахан гэжэ дүү басагатай байгаа. Минии эхэ Дариима Ямааханһаа гараһан, Сэбэгдори нагаса Дарижап гэжэ басагатай. Сэбэгдориин Дарижап хадаа Дамбиин Цырендоржын Бальжинимын намган байһан аад, хүбүүтэй болоогүй. Хүбүүгүй шарһаа манайхиһаа, эсэгынгээ дүү басаганай басаганһаа, минии дүү болохо хоёр нарын хөөрхэн хүбүүмнай үргэжэ абаһан. Хүбүү хэхээ абаашахадаа, эжыемнай мори тэргэдэе хуулгаа. Бальжинима хурайхатанай «Зай, баяртай!» гэхэдэнь, ахай, абгайн «Баяртай!» гэлдэнгэ би ехэ гомдооб. «Юндэ «баяртай» гээбта», - гэжэ, хүбүүгээ харамнажа, намайе бархираа хэнши гэдэг. Дүү хүбүүнэйми түрүүшын харгы Баруун Эгэтэнгээ Хангира ерэлгээр хизаарлаһан болоно

даа. Тиин тэрэ няла аяншамнай түрэн эхэ Дариима, үргэн эсэгэ Бальжинима хоёртоёо Нарһата морёор ошожо, загса оруулагдһан. Түрэн эхэнь үгэн Эрдэни нэрэтэй хүбүүнэй эсэгэнь Цырендоржын Бальжинима, эхэнь Сэбэгдориин Дарижап болоһон намтартай. Эрдэниин эсэгэ, эхэнь нутагайнгаа колхозой мал ажалда наһаараа ябажа, түрүү зэргэдэ хүдэлжэ гараһан даа. Эрдэни хүбүүгээ хүлын дүрөөдэ, гарын ганзагада хүргөөд, дээдэ хургуулида оруулааг, тэрэнэ дүүргээдүүдэнь хоюулаа наһа бараһанинь харамтай байдаг.

нюдөө анижархёог, ехэ түргэн уншалгаа бисалгана ха. Тиин тэрэ бөөн хара үүлэн ман дээрэ тогтожо, бороо мундэр орожо, буудал залин няжаганажа, тойроод харанхы боложо, Дамбиин хара алаг гахай хадархая байна гэжэ бархиран, мэдээ алдана ха. Хүнэй үрице эндэ асаржа алдахамни гү гэжэ үгэлөөд, Үндэр гэлэн нүхэрөө абажа дороо хээд, дээрэнь хуугааг, уншалгаа үргэлжлүүлнэ. Эсэстээ мундэр буудал залуран болино. Түхэрээлжэ зураһан гортиг соо бороо мундэр ороогүй, залин буудал буугаагүй, харин гортигой газар тойроод газар

ҮНДЭР ГЭТЭН

(Уг гарбалай түүхэ домогуудһаа)

Сандарай хүбүүн Үндэр урга ба хойно болохо юумые зүгнэхэ зүн бэлгитэй байһан гэдэг. Хүбүүнэйнгээ ехэ болоходо, Сангар тэрэнэ гэр айл болгожо, намга абхуулһан ааб даа. Үндэр удаан болоогүй, Монгол хүрэн бурхан ном шудалхая ошоно. 2-3 жэл ерэхгүйдэнь, эжынь бэрим ябашана аа гү гэжэ, Үндэрэйгөө хүбүү үргэжэ абаа ха. Намсарай гэжэ баһа нэгэ үргэмэл хүбүүн тодорбо. Үндэр ерээд гэмшэн гэхэ: «Баруун хүрэнгээ һайн хүбүүнэй хүлгэ гуйжа ерэн байгаа. Амитаганда туһалха хүбүүнэй түрэн харгы хаагдаба даа. Теэд эхын хэнэн үйлые эбдэжэ яжа болоход даа. Амитаган зоннай хубигүй байба ха. Намсарай хүбүүмнай Тайлуудай сэлэндэ архидажал ябаха хүн болохол даа, - гэхэн юм ха. Үндэр гэлэн түрэлхиин һонор оюутай, зүнгөөрөө юумэ мэдэжэ байдаг тула, амитаган зонни элдэб мүсэлгэ, гасалан соболоңһоо абардаг, туһалдаг байһан гэдэг. Али олонһоо нэгэ жэшээ үгүүлбэл, шимэ.

Монголой хүрэн хазаар морёор Бошогтын Дамбиинтай, Цырендоржын Бальжинимын эсэгын эсэгтэй, ошожо ябаха замдаа, нэгэ айлайда хүрэн байһа. Тэрэ айлай залуу наһанай эхэнэр хиэрэнхэй, ханада хүлээтэй хууба ха. Үбгэниин ишгэжэл ехэ гасаланда баригдааг, нүхэрни зобожо байна, нэгэ арга хэлэжэ туһалыт, яаха гээшэби гээбэ. Үндэр гэлэн эхэнэрэйнгээ хүлгэ тайлааг, үүдэндэе баряаг бай гээд, асаараг байлгахын тэндэ сахюур буугаараа буудажархихадань, тэрэ эхэнэр гэдэргээ тарайжа унашаба ха. Тиин мориндоо яаран мордоод гүйлгэдэбэ. Дамби нүхэрнын хүнише алаба гээшэ гүбди гэжэ ехэтэ айһан байгаа.

Саашаа замаа үргэлжлүүлжэ ябатарын, ехэ бөө нүхэдтээ нарын абан урдүүрнь гарахая ханаба. Манай хоёр моригоо ташуурдан түргэдэжэ, үрдэжэ нараа абхуулангүй үнгэрбэ. Тэрэ бөө ехэтэ уурлажа, шамайе эдихээл эдихэб гэхэдэнь, Үндэр гэлэн баһал ууртайгаар харюусаба ха.

Сэлмэг байһан тэнгэригэ нэгэ бөөн хара үүлэн биц болобо. «Зай, үнөөхимнай муурхахая ханаба ха юм, ши моригоо холо абаашаад, шүдэрлэжэрхёод, түргэн ерэ», - гэжэ Үндэр гэлэн нүхэртөө хэлэбэ ха.

Дамбиингаа ерэхэдэнь, нүхэрнын һэе гэрэй хууриин тухай түхэрэн газарта зурлаа гортиг татааг, эмээл дээрэ хуугааг, ном тарни уншажа хууһанаа, Дамбиингаа баһал тарни тооло гэжэ даабари үгэбэ ха. Өөрөө

борнойһон шэнги хара болоһон байгаа. Тэрэ үүлэнэй хойноһоонь Үндэр гэлэмнай сахюур буугаараа буудал бэлэй гэжэ Дамби нүхэрнын хожомоо хөөрэдэг байһан.

Богдын хүрэнгэ Үндэр богдо өөрөө Үндэр гэлэниче угтаж абаһан, хурьган сагаан һэе гэртэ байлгэжа, хоюулаа ехэ хөөрэлдэдэг байһан юм ха.

Үндэр гэлэнэй Хүрэнгэ байхада, хэдэн хүн ерэжэ, дуурдха ехэ бөө баабаймнай ами табихая, муу байна, хайрлажа, амиин абарыт гэжэ, хадаг табин гуйба. Би мууе хээ бэшэб, өөрын муу өөртэнь хүрөө гэжэ айлагдаһан, хадагынь тогтоожо абаагүй гэдэг.

Нютагаа бусаха замдань угтамжа зала айлдажа байба. Залагдан хүрэнгэ ошоходонь, үнөөхи хиэрэн, тарайтараа буудууһан эхэнэрнай эдэгэжэ, сээр сарюун болонхой, сай болон үрмэ тоһо, үндэр табиг табига, тогооной архи аягалан, духаряа мэдүүлжэ, мһэрэн энеэбхилэн байба ха. Тэрэ айлайхи ехэ баярые хүргэжэ, оруулааг, морин тэргэ дээрэ хурьган сагаан һэе шэрдэг гэдгээд, бэлэг бариһан юм ха.

Нютагаа, Хангираага, нэгэ үбгэн ехэ аршуул баряаг абагай зантай хэн ха, Үндэр гэлэн тэнгээ тээ холохон хуугаг байгаа. Тэрэ үбгэн: «Та бээ шэнэлхэдгээ, намайе заатагүй дахуулахт», - гэжэ захидар байһан ха. Нэгэтэ үгөөгүүр эртэ басага ооголжо бодхообо. «Биһнай бурхандаа ябахам, түргөөр сайгаа шана, зулаа бадараа», - гээбэ ха. Басаганайнгаа баабай ягааабта гэхэдэнь, харюусаба: «Үндэр гэлэн хазаар морёор ерээд, үүдгемнай ташуураараа үрхэ дээрэмнай хаяаг, зай, яба гээд ошобо гэжэ мэнэ һаяхан зүүдэлбэб» гээбэ ха.

Зулын бадарга байхада, басаганайнгаа шанаһан аягатай сай уужа бараашгүйдөө наһа бараһан гэдэг. Абаралын эрхэдэнь, Үндэр гэлэн ехэ аршуултай үбгэниче дахууланхай, Үржэн хандын оронойхиндо жаргалтнай дан ехэ байна гэжэ хэлээд, Диваажанай орон ошожо ябана гэлэн юм ха.

Минии үхэхэдэ, хүүриемни урга оронһоо Тас ехэ шубуун ерэжэ эдихэ байха гэжэ Үндэр гэлэн хэлэдэг байгаа юм ха. Нютагайн үбгэн хүүриин ээлжээгээр эрьежэ харууһалжа байхадань, долоодохи хоногто хэдэн томонууд шубууд ерэжэ, юушые үлөөнгүй, томгүй болотор эдихэн гэдэг.

Байталай харгана отогой хуушан монголшо Сэмжэд ГУРОБАЗАРОВА.

НЕИЗВЕСТНЫЕ СТРАНИЦЫ ЖИЗНИ САНДАКА ЖАМБАЛОНА

В еженедельнике «Дүхэриг» №3 от 29 октября сего года была опубликована статья Б.Цыбыкова «Э.Д.Ринчино - участник Монгольской народной революции», в которой вскользь упоминалось имя того, о ком сейчас хочу я написать: «Бурят Сандак Жамбалон был адьютантом Сүхэ-Батора».

Сандак Жамбалон был моим земляком-уроженцем улуса Хонхойлой Бичурского района. После упоминания его имени в вышеуказанной статье все его родственники и земляки загорелись желанием более подробнее узнать о его жизни и деятельности.

Известно, что Сандак Жамбалон родился в конце прошлого столетия в семье середняка-скотовода. До Октябрьской революции окончил церковно-приходское училище в селе Ново-Никольское Петровск-Забайкальского района Читинской области. Затем (видимо в 1916-1917 годах) обучался в Петрограде и будучи там, побывал в составе какой-то делегации (комиссии) на прифронтовых территориях Белоруссии, где трудились в то время бурятские ополченцы, мобилизованные осенью 1916 года на тыловые работы. Об этом мне известно со слов моего отца, находившегося с осени 1916 до Февральской революции 1917 года на тыловых работах в районе города Минска. Мой отец со слезами на глазах вспоминал: «Как мы были рады видеть своего Сандака, оказавшись вдали от Родины в такое страшное военное время!» Эта делегация якобы интересовалась материально-бытовыми условиями жизни ополченцев-инородцев.

В годы революции и гражданской войны он, видимо, был довольно известным в Бурятии общественным деятелем. Так, я, побывав в 1950 годах по делам службы в Хоринском и Кижингинском районах, удивлялся тому, что очень многие, узнав, откуда я родом, интересовались судьбой Сандака Жамбалона, отзываясь о нем, как об известном революционере.

С.Жамбалон, по словам его земляков, в начале 1920-х годов, якобы из-за преследований его семеновцами, переехал в Монголию, где принимал активное участие в свержении Монгольской народной революции, став ближайшим соратником (советником, переводчиком) Сүхэ-Батора, с которым неоднократно приезжал в Советскую Россию.

После победы Монгольской революции Жамбалон занимал высокие посты в Монгольской Народно-революционной армии. Известно, что он в 1923 или 1924 году приезжал на Родину в сопровождении личной охраны.

Погостив в Хонхойе около месяца и забрав свою семью, вернулся в МНР, где в конце 20-х годов умер после тяжелой болезни.

Его вторая жена Махабала, ныне покойная, была родом из Заиграевского района. Она, вернувшись из МНР в Бурятию после ВОВ, работала в Улан-Удэ преподавателем педучилища. Детей у них не было.

От первой жены - Доржиевой Дугармы, которой давно нет в живых, имел сына - Чимита Сандакова, 1922 года рождения. Он был в свое время работником потребкооперации. Умер в конце 1960-х годов. Его жена - Цыденжапова Гармаса, ныне пенсионерка, проживает в Улан-Удэ у дочери - учительницы, а вторая их дочь, врач по специальности, проживает в Чите.

Из рассказов некоторых моих земляков, побывавших в разное время в МНР, известно, что они видели в Музее Революции МНР в Улан-Баторе экспонаты, посвященные жизни и деятельности Сандака Жамбалона.

Также известно, что у С.Жамбалона был младший брат, которого звали Дамби. Он после окончания в 1927 году Коммунистического университета трудящихся Востока (КУТВ) им.Свердлова в Москве, работал на руководящей должности в органах Госбезопасности МНР. Дамби Жамбалон был женат на калмычке, вместе с ним окончившей КУТВ. После смерти мужа она уехала на Родину вместе с малолетним сыном. Об их дальнейшей судьбе ничего не известно. Вот и все, что я знаю.

Ветеран компартии, войны и труда Базар БУХАЕВ.

Бичурский р-н, с.Потанино.

жэлэй хургуулида
предмедууды буряадаар
зааха хүдэлмэри эхилэн
бэлэй.

Дайнай хүлэй
жэлнүүдтэ долоон жэлэй
буряад хургуулида бүхы
предмедууды буряадаар
зааха хэрэг түгэсхэхи
тулада ехэ ажал
ябуулагдахан юм. 1950
ондо 5-7 классуудта
үзэгдэдэг бүхы предмэдэй
учебнигүүд булта оршуулагдаа
хэн. Өөрынгөө предмет

программада орохо, буряад хэлэ
үзэхсээ болихо гэжэ тэгүүлэн
юм. Энэниинь профессор
Цыдыпов бургуушаанан байна.

Тохёолдоон байдалыс
шэнжэлжэ үзөөд байхадаа, тэрэ
нимэ тобшолол хэнэ.
Нэгдэхээр, ехэ газар дайда
дээрэ таруугаар хуудаг, мүн
удаан сагта ородуудта
харилсажа, хэлэндэнь хураан
буряад зондо долоон жэлэингээ
хуралсалыс сүм буряад хэлэндэ
оруулһанай үмүү. Эрдэм ухаанай
эхин үндэһэн зүйлнүүдые

болгон заагдадаг болоһон байна.
Цей-Жап Цыдыпович энэ
бүхэлээр ойлгуулха аргаяа
методээ улам нарижуулжа,
дээдэ хургуулида морфологи
болон синтаксис заалгада
тэрэнээ амжалтаттайгаар
хэрэглэһэн юм.

60-аад онуудай хүл, 70-аад
онуудай эхин багаар Цей-Жап
Цыдыпов улам эршэмтэйгээр
ажаллажа, «Аналитические
конструкции в бурятском
языке» гэжэ темээр ном бэлдээд,
тэрэнээ 1972 ондо хэблүүлжэ,

Санжеев, Бертагасв, Надслеев
зэргын томо эрдэмтэдэй
хэлэныс дабаханаа гадна,
Ц-Ж. Ц. Цыдыпов олон юумэндэ
нэмэлтэ, заһабари оруулна.

«Сочетания слов в бурятском
языке» гэхэн статья болон бусад
хүдэлмэринүүд соогоо
профессор Цыдыпов эхэ эсэгэ
(родители), халуун хүйтэн
(температура) гэхэ мэтэ паарна
үгэнүүдые, мүн үхэр шодон
(смородина), алаг дааган
(тушканчик), Улаан-Үдэ, Галуута
нуур гэхэ мэтэ нэрэнүүдые
холбууланууд гэжэ тоолоно.
Харин хүлэй үедэ монголшо
эрдэмтэд эдэниие сложно үгэ
гэжэ тоолодог болоһхой.

1962 ондо баталагдаһан
бэшгэй шэнэ дүримые хипан
заһаха редколлекцид профессор
Цыдыпов болбол Цыдендамбаев,
Амоголонов, Дугар-Жабон,
Миждоф, Санжин гэхэн
учебнигэй авторнуудтай хамта
орожо, эгээл шухала
асуудалнуудые шийдхэхэдэ гол
нүлөө үзүүлэн юм. Жэшэнь,
1940 оной справочнигта уран
зохёолшо, модо бэлдэхэл, морин
тармуур г.м. нэгэ ойлгосо
тэмдэглэдэг үгэнүүдые хамта
бэшхэ гэхэн хаань, эдэ үгэнүүд
нэгэ үгэ болотороо нийлээдэггүй
(«цельнооформленность» гэдэг
шэнжэтэй болоодүй) гэжэ
профессор Цыдыпов болон
бусад тоолоод, эдэниие амяран
бэшхэ гэхэн дүрим ороһон юм.
Һаяхан бэшгэй дүримэй
асуудалнуудые зүбшэн
хэлсэхэдэ, эдэ мэтын нэгэ
ойлгосо тэмдэглэдэг үгэнүүдые
ядахын сагта богони зурлаа
хоорондонь табижа бэшэдэг
болохо гэхэн һанамжа
олонхидто дэмжэгдэ. Тимэһээ
дүримөө шэнээр бэлдэхэдэ,
энэниие һайса бодомжолон, ехэ
материал дээрэ хараад оруула
һотой гээшэбди.

Юрэ зарим зүйлнүүдые нэгэн
бүхэли болгожо хараха гээшэ
синтаксис тэшыс хабаатай.
Жэшэнь, профессор Цыдыпов
«Методико...» (1980 он) соогоо:
«Доржо газашаа гаража
ябаханаа, бултаһаа урид
гарахан Лева Толстойтой
уулзаба» гэхэн мэдүүлэдэ
Доржо - нэрлүүлэгшэ, уулзаба -
хэлэгшэ, Лева Толстойтой -
нэмэлтэ, бултаһаа - нэмэлтэ,
урид гарахан - элирхэйлэгшэ,
газашаа гаража ябаханаа - сагай
ушарлагша гэхэн шүүлбэри хэнэ.
Эндэ бултаһаа гэжэ үгэ
буруугаар тодорхойлогдоно.
Хэрбээ тэрэ нэмэлтэ байгаа һаа,
уулзаба гэхэн хэлэгшэдэ
хабаадаха байгаа, харин урид
гэжэ үгэ гаран гэжэ причастида
хабаадажа, эдэнэр хамтадаа гэжэ
гү, али бултаһаа урид гарахан
гэхэн холбуулал дэлгэрэнгы
элирхэйлэгшэ болон.

Энэ мэтын маргаатай,
тоосолдомоор асуудалнууд
яһаладайралдана. Гэбшысэ залуу
үсын эрдэмтэд, жэшэнь,
систаксис тэбтэржэ байгаа
актаптна теори, мэдүүлэлые
актуальна ёһоор хубаарилалга,
семантическая синтаксис гэхэ
мэтэ шэнэ теоринуудта
түшэглэн, буряад хэлэнэй
шухала асуудалнуудые
саашадань шэнжэлхэдэ, нэрэтэ
багша, мэдээжэ эрдэмтэн
профессор Цей-Жап
Цыдыпович Цыдыповэй
хүдэлмэринүүдтэ ходоодоо
түшэглэхэ байһаниинь
дамжаггүй.

А.ШАГДАРОВ,
буряад хэлэ шэнжэлэгшэ,
ИМБИТ-эй профессор.

Профессор Цей-Жап Цыдыповэй түрэхээр 80 жэлэй ойдо

БУРЯАД ХЭЛЭ ШЭНЖЭЛЭЛГЭДЭ
ОРУУЛҮУЛҮУД ХУБИТАНЬ ЕХЭ

ЦЕЙ-ЖАП Цыдыпович
Цыдыпов Буряад
Республикын дээдэ,
дунда хургуулинуудта
олон арбаад жэлдэ буряад хэлэ
зааһан хүн юм. Тимэһээ буряад
дунда хургуулида болон багшын
дээдэ хургуулида үзэхэ
хуралсалай номуудые буряад
хэлэн дээрэ зохёохо, тэдэниие
зааха методико найруулан
бэшхэ хэрэгтэ гол анхаралаа
хандуулан. Тийгэжэ Цей-Жап
Цыдыповичэй хэһэн ехэ ажал
оролдолгын ашаар бидэ дунда,
дээдэ хургуулида буряад хэлэ
зааха тогтууртай гол
учебнигүүдтэй болоһон
гээшэбди. Эдэниие зохёоходоо,
Ц-Ж. Ц. Цыдыпов монголшо
эрдэмтэдэй бэшэные миин лэ
дабтаа бэшэ, харин арсалдаатай
асуудалнуудаар өөрын һанамжа
тодорхойгоор үндэһэлжэ
хэлэһэн, мүн шэнэ
асуудалнуудые шэнжэлэн юм.

1950-яад онуудай эхээр
Москвада аспирантурада
хурахадаа, буряад хэлэ
хургуулида зааха методикоор
мэргэжэжэ, педагогикын
эрдэмэй кандидат гэхэн эрдэмэй
нэрэ зэргэтэй болоо. Тийн энэ
үедэ методикын асуудалнуудые
шэнжэлгэдэ гол анхаралаа
хандуулан, иимэ
хүдэлмэринүүдые толилуулаа:
«Табдахи класста үгын бүридэл
үзэлгэ» (1955), «5-7 класста
буряад хэлэ заалгын юрэнхы
асуудалнууд» (1958), «Фонетикэ
ба морфологи заалга. 5-7
классуудай багшанарта
туһалбари» (1961).

Эдэ хүдэлмэринүүд соогоо
Ц-Ж. Ц. Цыдыпов үгын
бүридэлые илангаяа ехээр
анхараа. Энэ болбол буряад
хэлэнэй морфологи болон
хэлэлгын хубинуудые үзэхэдэ
тон шухала болодог хуби юм.

Хургуулида буряад хэлэ
зааха методикые улам дэлбэлэн
үргэдхэжэ, эрдэмтэ багша
«Буряад хэлэ зааха методико»
гэжэ дээдэ хургуулида үзэхэ
учебник 1967 ондо гаргаба. 1980
ондо заһагдажа, нэмэгдэжэ,
хоёрдохёо гарахан энэ ном
дунда хургуулида буряад хэлэ
зааха методикын гол ном
болонхой.

1965 ондо Цей-Жап
Цыдыпович «Бурятский язык в
школе» гэхэн ехэ статья гаргаба.
Урда тэһэн Сибириин арадуудай
литературна хэлэнүүдэй совет
үедэ яажа хүгжэһыень
харуулан конференцидэ энэ
асуудалаар элидхэл хэһэн байгаа.

Хубисхалай урда тээ
хургуулида огто үзэгдэдэггүй
байһан буряад хэлэн совет үедэ
тон олон буряад хургуулинуудта
шудалагдадаг болоһон гээшэ. 30-
аад онуудта эхин хургуулида
үзэгдэдэг предмедуудэй
учебнигүүд бүгдэ
оршуулагдажа, тэдэниие буряад
хэлэн дээрэ заалга зансалта
болоһон байгаа. Мүн долоон

литературна хэлээр заадаг
болохын тулада 5-7 классай
багшанар тусхай курсада хуража
гараба. Мүн лэ энэ зорилгоор
Доржи Банзаровой нэрэмжэтэ
багшын дээдэ хургуулин бүхы
факультедэй буряад
студентнэртэ буряад хэлэн
заагдадаг болоо хэн. Тийгэжэ
1950-яад онуудай эхээр бүхы
предмедууд буряад хургуулин
5-7 классуудта хурагшадай
түрэлхи хэлэн дээрэ заагдадаг
болоһон байна. Багшана-
райныше, хурагшадайныше
литературна хэлээ һайнаар
мэдэдэг хургуулинуудта
алгебра, физикэ, зоологи, түүхэ
болон бусад предмедуудээр
хурагшадай абадаг сэгпэлтэнүүд
нилээд һайжараа хэн. Шабинар
орёо зүйлнүүдые түрэлхи хэлэн
дээрэ урдынхида орходоо,
ушар ёһыень мэдэжэ, һайнаар
ойлгодог болоо бшуу.
Юумэншые заһарантаба,
үхибүүднай эрдэм ухаанай
үндэһэн зүйлнүүдые түрэлхи
хэлэн дээрэ шудалдаг болобо
гэжэ баярламаар шэнги байгаа.

Гэтэр хуралсалайн буряад
хэлэндэ сүм оруулагдаһан
хургуулинуудта хурадаг
үхибүүд ород хэлэ мууса мэдэнэ
гэхэн сошордолто мэдээнүүд
багшанарайныше, түрэлхидэйшысэ
зүгһөө 50-яад онуудай тэн багаар
орожо эхилэн юм гэжэ
профессор бэшэнэ. Тимэһээ
олон түрэлхид үхибүүдэ ород
хургуулида үгэдэг боложо
эхилбэ. Ушар нимэһээ элдэб
зүблөөнүүд, багшанарай
конференцинууд болон
республикын сонинуудай
хуудаһанда олон тоото зүбшэн
хэлсэлгэ хэһэнэй эсэстэ 7 жэлэй
хургуулин хуралсалыс сүм
буряад хэлэндэ оруулагдаһаа
арсаха гэхэн шийдхэбэри
абтаһан байна. 6-7-дохи
классуудһаа заагдажа
эхилэгдэдэг алгебра, физикэ,
хими гэхэ мэтын предмедуудые
заалгыс байн-байн буряад
хэлэнһээ ород хэлэндэ оруулха
гэхэн юм. 1965 ондо 5-дахи
класһаа эхилэн, ород хэлээр
зааха гэжэ БурАССР-эй
Гэгээрэлэй министрствын
зүгһөө дурадхагдаба. Харин
тийгэжэ байтараа уданшыегүй
1-дэхи класһаа ородоор зааха
гэхэн заабари бууба. Түрэлхи
хэлэн 1-дэхиһээ 8 класс хүрэтэр
неделин 3 час үзэгдэхэ гэхэн
юм. Тээ зарим буряад шотгай
хургуулинууд ород хургуулин

шудалан ойлгоходонь лэ түрэлхи
хэлэниинь буряад үхибүүдтэ
туһатай гэжэ ажабайдал
харуулаа. Хэрбээ долоон жэлэй
хургуулида саашадаашысэ
предмедуудые буряад хэлээр
заабал, энэнь буряад үхибүүдэй
ород хэлэ шудалхадань
бэрхэшээл ушаруулжа болохо
байна. Хоёрдохёор, ород хэлэндэ
оролгыс тон болгоомжотойгоор,
үнэхөөрөө үхибүүдэй түрэлхи
хэлэн дээрэ хуража бирахаяа
болиһон ехэ хото, хуурин
газартал бэлүүлхэ. Ород
хэлэтэй хургуулин
программада ороһон буряад
хургуулинуудые түрэлхи хэлээсэ
үзэлгэтэй буряад хургуулин
хуралсалай түсэбтэ оруулха
гэжэ дурадхаба.

**Эрдэм хургаалын
- Эрдэни түшэг**

Мүн
профессор
Цыдыпов буряад литературна
хэлэ заахадаа, нотаг хэлэнүүд
һаад ушаруулна гэжэ байжадан
ехээр дэбэргэһэнэй хэрэггүй
гэхэн юм.

Гушаад жэлэй туршада
оюутада заахадаа, тэдэнэй
хургуулида хүдэлхэ буряад
хэлэнэй учебнигыень
һайжаруулха талаар Ц-Ж.
Ц. Цыдыпов ехэ оролдолго
гаргаа. 40-50-яад онуудта
Санжеев, Бертагасв, Алексеев,
Амоголонов гэхэн эрдэмтэд
хургуулин учебнигүүдые
зохёолсодог байгаа. Харин 50-
яад онуудай хүл багаар дунда
хургуулин учебнигэй гол автор
М.И.Имехеновтэй хамта тэдэ
учебнигүүдые Ц-Ж. Ц. Цыдыпов
зохёодог болоод, саашадаа
Ц.Б.Бальжинмаева, Д.Д.Ошо-
ров, Б.Б.Гомбоев, Д.Б.Базарова
гэхэ зэргын багшанартай 6-7-
дохи, 4-5-дахи классуудай
учебнигысэ зохёожо, тэдэниие
нилээд сомор зохид болгоһон
түүхэтэй. Ушарын гэбэл, Ц-Ж.
Ц. Цыдыповһээ урда байһан
учебнигтэ падежэй
залгалтанууд, глаголой түхэлэй
залгалтанууд гэхэ мэтэ
асуудалнууд ута унжагайгаар,
бутархайгаар үгэдэг байгаа.
Жэшэнь, деепричастиин 10
залгалта 10 темэдэ һалгаагад,
10-аад урогто гарахаар үгэдэг
хэн. Профессор Цыдыповэй
хабаадалгатайгаар зохёогдоһон
учебнигтэ урдань бутархайгаар
үгэдэг темэнүүд нэгэн бүхэли

хүлээрнэ тэрэгээрээ докторой
диссертаци хамгаалаа хэн.

1988 ондо профессор
Цыдыпов «Буряад хэлэнэй
морфологи» гэхэн оюутан,
багшанар болон аспирантуудта
зорюулан ном гаргаа хэн.
Буряад хэлэ шэнжэлгын элдэб
арсалдаата асуудалнуудысэ
тобойлгон гаргаа, эрдэмтэ
багша тэдэниие ямаршугаар
харабал, эгээл зүйтэйб гэжэ
өөрынгөө һанамжа
тодорхойгоор хэлэһэн байдаг.
Жэшээлбэл, буряад хэлэндэ 10
хэлэлгын хуби бии гэгдэдэг
байхадань, профессор Цыдыпов
«Түрүү үгэнүүд» (жэшэнь,
мулта, луга, соо г.м.) ба
«Дууряһан үгэнүүд» (жэшэнь,
хан, тон, тус, түб-таб, түшэг-
ташага г.м.) гэжэ хоёр шэнэ
хэлэлгын хуби оруулан байна.
Энэнь яһал зүйтэй шэнги.
Тэдэниие «Междометитэй»
хамта «Бээс хүсэд даагаагүй
үгэтэ хэлэлгын хубинууд» гэхэн
бүлэгтэ үгэбэл, таарамжатай юм.

Буряад хэлэнэй глаголой
видүүд тухай асуудалаар элдэб
ондоо һанамжа хэлэгдэнхэй.
Цей-Жап Цыдыповичэй
энэгээр бэшэһэн
хүдэлмэринүүдынь хуралсалай
болон научна грамматикада вид
гэхэн асуудалысэ зүбөөр
дэлбэлэн харуулха үндэһэн хуури
боломоор гэжэ мэдэргэдэнхэй.
Тийхэдэ эрдэмтэд Ц.Б.Цыден-
дамбаев, М.Н.Орловская,
З.В.Шеввернина, Г.С.Дугарова
болон бусадтай шүүмжэлэл
заатагүй хараада абтаха ёһотой.

Профессор Цыдыпов
причастинуудысэ шэнээр
бүлэглөө. Арбан причастии бии
гэжэ тоолоод, тэдэниие иимэ
дүрбэн бүлэг хубаана гэбэл: 1)
сагай причастинууд; үнгэрһэн
сагай (яһанан, ошоһон), үни
үнгэрһэн сагай (ябапхай,
ошонхой), ерээдүй сагай (ябаха,
ошохо), 2) түлэбэй (видовые):
дабтаһан (ябадаг, ошодог),
шэнжын (ябагша, ошогшо),
ходото (постоянное: ябааша,
ошоошо), 3) модальна: аргын
(ябахаар, ошохоор), таарамжын
(ябамаар, ошомоор), 4)
диатезальна: хүлээгдэһэн
(уяатай). В.И.Рассадин,
М.Р.Санданова, Т.Б.Цыренова
гэгшэд иигэжэ бүлэглэлгысэ
дэмжээд, энэнь бусадшысэ монгол
хэлэнүүдтэ таарамаар гэнэ.

Дурсагдаһан хоёр томо
шэнжэлэгэнүүдтэ, мүн «Буряад
хэлэнэй синтаксис» гэжэ 1985
ондо гараһан ном соогоо

ПОНЕДЕЛЬНИК

1 МАРТА

ОРТ

7.00 Доброе утро
10.00 Новости культуры
10.15 «Жестокий ангел»
11.10 Здоровье
11.40 Мультфильм
12.00 Поле чудес
13.00 Новости культуры
13.15 Чемпионат мира по лыжному спорту 50 км. Мужчины
14.20 Солдаты России. «Они сражались за Родину» 1-ая часть
16.00 Новости
16.15 «Новые приключения Синдбада»
16.40 Мультфильм
16.55 - Звездный час
17.35 До 16 и старше...
18.00 Премьера сериала «Жестокий ангел»
19.00 Новости
19.15 Эти забавные животные
19.45 Здесь и сейчас
20.05 Мы
20.45 - «Вечный зов»
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время
22.45 - «Горец-1V»
23.40 - «Взгляд»
00.25 Новости

РОССИЯ

8.00 Доброе утро, Россия
8.20 У всех на устах
8.45 Программа передач
10.15 Дежурная часть
10.35 ТВ-клуб
10.50 Товары - почтой
11.00 Санта-Барбара
11.45 Музыка, музыка...
12.00 Вести
12.30 «Мелочи жизни» телесериал
13.30 Зеркало
14.30 Мультфильм
14.40 Музыка, музыка...
15.00 Вести
15.30 «Собачий нос»

16.20 «Богатые и знаменитые»
17.05 Мультфильм
17.15 Русское лого

Бурятское ТВ

18.00 Мультфильм
18.15 Русские романсы
18.40 Презентация клуба «Надежды Бурятии XXI века»
18.55 Рек-тайм
19.00 Байгал
19.15 Буряад орон
20.00 Республиканские новости
20.20 Деловое время
20.50 Рек-тайм
20.55 Реклама

Россия

21.00 Вести
21.30 Подробности
21.45 Любовь с первого взгляда
22.20 Социальная драма «Десять лет без права переплски»
00.10 Акуна Матата
01.15 Дежурная часть
01.30 Вести
02.00 Товары - почтой (до 02.05)

ТИВИКОМ

10.00 Сериал «Кавингтон Кросс»
10.45 Телемаркет
11.00 «Сегодня»
11.10 «Вчера в «Итогах»
12.10 «Итоги»
12.30 «Итоги. Ночной разговор»
13.00 «Сегодня»
13.20 «От винта»
13.30 «Старый телевизор»
15.00 «Сегодня»
15.20 Сериал «Скорая помощь»
16.20 «Сегоднячко»
17.00 «Сегодня»
17.30 Сериал «Кавингтон Кросс»
18.20 «Впрок»
18.45 Телемаркет
19.00 «Сегодня»
19.25 Муз.поздравления

19.50 «Сейчас»
20.00 «Автоэкспресс»
20.30 «Сейчас»
20.40 Телемаркет
21.00 Сегодня
21.25 Сериал «Скорая помощь»
22.15 Мир кино: «Подземелье»
00.00 Сегодня
00.35 «Саунд Чек»

АРИГ УС

16.00 Т/с «Старшеклассники Деграсси»
16.30 Те кто
16.45 Звезды о звездах: В.Деятов
17.15 Т/с «Дикая Роза»
18.00 «Победоносный голос верующего»
18.30 ТСН-6
18.40 Музыкальный подарок
19.00 Дорожный патруль. Сводка за неделю
19.20 Нон-стоп лист
19.25 «Фотография - вечность мгновения»
19.30 «Восточный экспресс»
19.45 Обозреватель
20.50 Нон-стоп лист
20.55 «Фотография - вечность мгновения»
21.00 «Восточный экспресс»
21.15 Скандальная неделя
21.45 ТК «Ариг Ус» представляет: «36.6»
21.55 Нон-стоп лист
22.00 Шоу Бени Хилла
23.05 Томми Ли Джонс в фильме «Клиент»

ПРОМЕТЕЙ-АСТ

14.00 Программа мультфильмов «Приятного аппетита, Ваше сиятельство! Яичные блинчики с черешней», «Муха-цокотуха», «Жизнь и страдания Ивана Семенова».
14.30 Информационная программа «Факт»
14.40 Телесериал (Бразилия) «Колесо огня» 19 и 20 серии.
15.35 «Документальный экран». А.Габрилович «Цирк нашего детства» 1983 г.
16.25 - Тележурнал «Только для женщин»
16.55 Из XX в XXI век. Писатель-фантаст А.Казанцев.
17.00 «Аистенок».
17.30 Информационная программа «Факт»
17.40 «Дикая кошка». Телесериал (Бразилия). 19-я и 20-я серии.
18.40 - Экономика для всех
18.50 - «Спорт каждый день» Телеобозрение
19.20 - Научно-популярный сериал «Яви чудо». Об экстрасенсорных возможностях человека.

20.00 Программа мультфильмов «Приключения Рекса. Рекс и петухи», «Мышонки Пик».
20.30 Информационная программа «Факт»
20.40 Телевизионный многосерийный худ. фильм «Гардемарины, вперед!» 1-я серия Мосфильм по заказу Гостелерадио.
22.00 Док. фильм «Дали российские». Док. фильм «Державная». Об иконе Державной божьей матери.
22.30 Тележурнал «Только для женщин»
22.55 Из XX в XXI век. Писатель-фантаст А.Казанцев.
23.00 «Аистенок»
23.30 Информационная программа «Факт»
23.40 «В эти дни... много лет назад» (повтор, от 28.02)
00.05 - «Суррогатная мать» Телесериал (Бразилия) 11 серия
01.00 «Документальный экран». А.Габрилович «Цирк нашего детства»
01.50 - Музыкальная пауза (До 02.00)

ОТБ

9.00 Мультфильм
9.20 Т/с «Золотая клетка»
10.20 Семейно-развлекательная программа «Третья кнопка»
11.25 Мир животных
16.00 Мультфильм
16.30 Т/с «Хит-команда»
16.55 Новости
17.00 Х/ф «Красное и черное» 1 серия
18.25 Горное эхо
19.00 Новости ОТБ. Семь дней.
19.40 Клип-презент
20.00 «20:00» Информационная программа
20.30 Т/с «Ад в маленьком городке»
21.20 Т/с «Украденная любовь»
22.20 Т/с «Акапулько»
23.20 Русский кинохит «Кому на Руси жить...»

РАДИО

6.12 - Радиожурнал «Земля родная»
6.37 - Актуальное интервью
6.50-7.00 - Информация, объявления
7.15 - Программа «АНФАС»
7.37-8.00 - Радиостудия «Биракан». Беседа с оленеводом Ю.Черновым по поездке в Финляндию на форум оленеводов мира.
12.00-12.10 - Дневной выпуск новостей «Короткой строкой»
19.12 - Республиканские известия (на бур.яз)
19.27 - Актуальное интервью
19.40 - Республиканские известия (на рус.яз)

ВТОРНИК

2 МАРТА

ОРТ

7.00 Доброе утро
10.00 Новость дня
10.15 «Жестокий ангел»
11.15 Взгляд
12.00 Мультфильм
12.20 Смехопанорама
12.50 Домашняя библиотека
13.00 Новость дня
13.35 Вместе
13.55 Мультфильм
14.15 «Они сражались за Родину» 2 часть
15.15 Премьера мультсериала «Каспер, который живет под крышей»
16.00 Новости
16.15 «Новыеприключения Синдбада» (Заключительная серия)
16.40 Мультфильм
16.45 Счастливого случая
17.35 До 16 и старше...
18.00 «Жестокий ангел»
19.00 Новости
19.15 Угадай мелодию
19.45 Здесь и сейчас
20.05 Тема
20.45 «Вечный зов»
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время
22.40 Кинокартина «Высота»
00.15 Лариса Гузеева в программе «Женские истории»

РОССИЯ

8.00 Доброе утро, Россия
8.20 У всех на устах
8.45 Программа передач
10.15 Дежурная часть
10.35 ТВ - почтой
10.50 Товары почтой

11.00 «Санта-Барбара»
11.45 Музыка, музыка...
12.00 Вести
12.30 «Мелочи жизни»
15.00 Вести
15.30 Телесериал «А ты меня любишь?» (Италия)
16.20 «Богатые и знаменитые»
17.05 Мультфильм
17.25 Первые поцелуи

Бурятское ТВ

18.00 Мультфильм
18.15 Нютагаархин. Бомбой
18.30 Улгур
19.00 Байгал
19.15 Дела деревенские
19.35 Пульс
19.55 Рек-тайм
20.00 Республиканские новости
20.20 Профи
20.35 Мы и налоги
20.50 Рек-тайм
20.55 Реклама

Россия

21.00 Вести
21.30 Подробности
21.45 Аншлаг представляет
22.20 Мелодрама «Сделка»
00.10 ПСИ-фактор
01.10 Дежурная часть
01.25 Вести
01.55 Товары - почтой (до 02.00)

ТИВИКОМ

10.00 Сериал «Любовь и тайны Сансет Бич»
10.45 Телемаркет
11.00 Сегодня
11.15 «Герой дня без галстука»
11.40 «Криминал»

12.05 «Своя игра»
12.30 «Дог-шоу»
13.00 «Сегодня»
13.20 «От винта»
13.30 «Старый телевизор»
15.00 «Сегодня»
15.20 «Скорая помощь», сериал
16.20 «Сегоднячко»
17.00 Сегодня
17.30 «Любовь и тайны Сансет Бич», сериал
18.20 «Впрок»
18.45 Телемаркет
19.00 «Сегодня»
19.25 Муз. поздравления
19.50 «Сейчас»
20.00 «Герой дня»
20.30 «Сейчас»
20.40 Телемаркет
21.00 Сегодня
21.25 Час сериала: «Скорая помощь»
22.15 Наше кино: «Ты у меня одна»
00.00 «Сегодня»

АРИГ УС

16.00 Т/с «Старшеклассники Деграсси»
16.30 Те кто
16.45 Юмор. программа «БИС»
17.15 Т/с «Дикая Роза»
18.00 Победоносный голос верующего
18.30 ТСН-6
18.40 Музыкальный подарок
19.00 ТК «Ариг Ус» представляет «Дар»
19.20 Нон-стоп лист
19.25 «Фотография - вечность мгновения»
19.30 «Восточный экспресс»
19.45 Т/с «Красотка» 1 с.
20.35 Дорожный патруль
20.50 Нон-стоп лист
20.55 «Фотография - вечность мгновения»
21.00 Восточный экспресс
21.15 В мире людей. Влад Листьев
21.40 Нон-стоп лист
21.45 Шоу А.Крупенина «Мужской клуб». Ода теще
22.35 Х/ф «Облако-рай»
23.55 Диск-канал
00.25 Сериал «Дневник красной туфельки»

ПРОМЕТЕЙ-АСТ

Профилактика на телеканале «Прометей-АСТ»
23.00 «Аистенок»
23.30 Информационная программа «Факт»
23.40 - Телефорум «Содружество» (Повт. от 27.02)
00.05 - «Суррогатная мать». Телесериал (Бразилия). 12-я серия
01.00 - «Документальный экран» Фильмы А.Габриловича. «Футбол нашего детства» 1984 г.
01.50 - Музыкальная пауза (До 02.00)

ОТБ

9.00 Новости ОТБ
9.30 Т/с «Золотая клетка»
10.30 Д/ф «Ошибка Королевой»
11.25 Мир животных
16.00 Мультфильм
16.30 Т/с «Хит-команда»
16.55 Новости
17.00 Х/ф «Красное и черное» 2 серия
18.30 Мужской интерес
19.00 Новости ОТБ
19.15 Клип-презент
19.35 Интернет-кафе
20.00 «20:00» Информационная программа
20.30 Т/с «Ад в маленьком городке»
21.30 Т/с «Украденная любовь»
22.30 Т/с «Отряд Акапулько»
23.30 Жан Поль Бельмондо в фильме «Неизвестный в доме» (Франция)

РАДИО

6.12-7.00 - Программа «Утро Бурятии»
7.15 - «Номын хурдэ» - «Колесо учения»
7.20 - «Гуламан»
7.40 - 8.00 - «Встреча с интересным человеком»
12.00 - Дневной выпуск новостей «Короткой строкой»
12.10-13.00 - Музыкальная волна радио Бурятия: «Звезды оперного» - народная артистка Бурятия И.Кузьмина; Встречи «Белого месяца»
19.12 - Республиканские известия (на бур.яз.)
19.25 - «Радиобиблиотека». Стихи бурятских и монгольских поэтов (на бур.яз)
19.40 - Республиканские известия (на рус.яз).

СРЕДА

3 МАРТА

ОРТ

7.00 Доброе утро
10.00 Новость дня
10.15 «Жестокий ангел»
11.15 Тема
11.55 Мультфильм
12.15 В мире животных
12.50 Домашняя библиотека
13.00 Новость дня
13.15 Вместе
14.00 Фильм «Безымянная звезда» 1 с.
15.10 Возвращение Третьяковки
15.35 Мультсериал «Каспер, который живет под крышей»
16.00 Новости
16.15 «Принцесса подводного царства» Мультфильм Часть 1-ая
16.45 Зов джунглей
17.10 Детские анекдоты
17.35 До 16 и старше...
18.00 «Жестокий ангел»
19.00 Новости
19.15 Угадай мелодию
19.45 Здесь и сейчас
20.05 Человек и закон
20.45 «Вечный зов»
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время
22.40 Фильм «Любимая женщина механика Гаврилова»
00.00 Иосиф Сталин и Надежда Аллилуева жестокий роман

РОССИЯ

8.00 Доброе утро, Россия
8.20 У всех на устах
8.45 Программа передач
10.15 Дежурная часть
10.35 ТВ-клуб
10.50 Товары почтой
11.00 Санта-Барбара
11.45 Музыка, музыка...
12.00 Вести
12.30 «Мелочи жизни»
13.30 Диалоги о животных
14.30 Мультфильм
14.40 Музыка, музыка...

14.55 Магазин недвижимости
15.00 Вести
15.30 «А ты меня любишь?»
16.20 «Богатые и знаменитые»

Бурятское ТВ

17.10 Программа передач
17.15 Бамбаахай
17.45 Бодолууд
18.10 Свет и тепло Вашего дома
18.30 Эрэсэ
19.00 Байгал
19.20 Музыкальная жемчужина
19.25 Точка зрения. Прямой эфир
19.55 Рек-тайм
20.00 Республиканские новости
20.20 Рекламный фильм «Восточно-Сибирский транспортный коммерческий банк: Первая пятилетка»
20.50 Рек-тайм
20.55 Реклама

Россия

21.00 Вести
21.30 Подробности
21.45 Сам себе режиссер
22.15 Криминальная драма «Дестини включает радио»
00.05 «Притворщик»
01.05 Дежурная часть
01.20 Вести
01.50 Автошоу
02.20 Товары - почтой (до 02.25)

ТИВИКОМ

10.00 «Любовь и тайны Сансет Бич», сериал
10.45 Телемаркет
11.00 «Сегодня»
11.15 Наше кино: «Пышка»
12.35 М/ф «Бобик в гостях у Барбоса»
12.40 «Среда»
13.00 «Сегодня»
13.20 «От винта»
13.30 Старый телевизор
15.00 «Сегодня»
15.25 «Скорая помощь», сериал
16.20 «Сегоднячко»
17.00 «Сегодня»
17.30 «Любовь и тайны Сансет Бич», сериал

18.20 «Впрок»
18.45 Телемаркет
19.00 Сегодня
19.25 Муз. поздравления
19.50 «Сейчас»
20.00 «Герой дня»
20.30 «Сейчас»
20.40 Телемаркет
21.00 Сегодня
21.25 «Скорая помощь», сериал
22.15 Мир кино: «Акт мести»
00.00 Сегодня

АРИГ УС

16.00 Сериал для подростков: «Старшеклассники Деграсси»
16.30 Те кто
16.45 Пальчики оближешь
17.15 Т/с «Дикая Роза»
18.00 Христианская программа: Победоносный голос верующего
18.30 ТСН-6
18.40 Музыкальный подарок
19.00 Юмористическая программа «БИС»
19.25 Нон-стоп лист
19.30 «Восточный экспресс»
19.45 Т/с «Красотка» 2 с.
20.40 Дорожный патруль
20.50 Нон-стоп лист
20.55 «Фотография - вечность мгновения»
21.00 «Восточный экспресс»
21.15 «Фотография - вечность мгновения»
21.20 В мире людей
21.45 Нон-стоп лист
21.50 Юмористический сериал «Мистер Бин»
22.35 Театр Рая Бредбери
23.00 Диск-канал
00.00 Ночной сеанс х/ф «Дневник красной туфельки»

ПРОМЕТЕЙ-АСТ

14.00 Программа мультфильмов «Приятного аппетита, Ваше сиятельство! Вареники со сливами», «Тринадцатый рейс», «Федорино горе».
14.30 Информационная программа «Факт»
14.40 «Колесо огня». Телесериал (Бразилия). 21-я и 22-я серии.
15.35 - «Документальный экран» А.Габрилович «Кино нашего детства»
16.25 - Тележурнал «Только для женщин»
16.55 Из XX в XXI век. Народный артист России К.Райкин
17.00 - «Аистенок»
17.30 Информационная программа «Факт»

17.40 «Дикая кошка». Телесериал (Бразилия) 21-я и 22-я серии.
18.40 - Экономика для всех
18.50 - Телеобозрение «Спорт каждый день»
19.20 - Научно-популярный сериал «Яви чудо»
20.00 - Программа мультфильмов «Приключения Рекса. Рекс-мечтатель», «Подпись не разборчива»
20.30 - Информационная программа «Факт»
20.40 - Телевизионный многосерийный худ. фильм «Гардемарины, вперед!» 2-я серия. Мосфильм по заказу Гостелерадио.
22.00 - «Близкое далекое». (Повт. от 28.02)
22.30 - Тележурнал «Только для женщин»
22.55 Из XX в XXI век. Народный артист России К.Райкин
23.00 «Аистенок»
23.30 Информационная программа «Факт»
23.40 - «Вверх по лестнице». (Повт. от 27.02)
00.05 - «Суррогатная мать» телесериал (Бразилия). 13 серия.
01.00 - «Документальный фильм». А.Габрилович «Кино нашего детства»
01.50 - Музыкальная пауза (До 02.00)

ОТБ

9.00 Новости ОТБ
9.30 Т/с «Золотая клетка»
10.30 Д/ф «Исчезающий мир»
11.00 Брейн ринг
16.00 Мультфильм
16.30 Т/с «Хит-команда»
16.55 Новости
17.00 Х/ф «Красное и черное» 3 серия
18.30 Мир животных
19.00 Новости ОТБ
19.15 Клип-презент
19.35 Ералаш
20.00 «20:00» Информационная программа
20.30 Т/с «Ад в маленьком городке»
21.30 Т/с «Украденная любовь»
22.30 Т/с «Отряд Акапулько»
23.30 Х/ф «История Синьхуа» (Китай)

РАДИО

6.12-7.00 - Программа «Утро Бурятии»
7.15 - Программа «ВЫБОР»
7.37-8.00 - «Тошто нутаг»
12.00 - 12.10 - Дневной выпуск новостей «Короткой строкой»
19.12 - Республиканские известия (на бур.яз.)
19.25 - Передача «Школа, которую ты выбрал»
19.40 - Республиканские известия (на рус.яз.)

АКВАБУР
МИНЕРАЛЬНАЯ ВОДА БУРЯТИИ - ЦЕЛЕБНАЯ СИЛА ОТ САМОЙ ПРИРОДЫ!

природная столовая вода с настоями лекарственных трав, приготовленных по рецептам тибетской медицины из экологически чистого растительного сырья, произрастающего в регионе озера Байкал.

представлена двумя видами минеральной воды с ароматическими добавками с чабрецом и мятой, с укропом.

Уникальная лечебно-столовая слабоминерализованная природная вода Бурятии с восточного побережья Байкала (курорт Горячинск) со специфическим составом содержит кремнекислоту. Эффективно применяется при хронических заболеваниях органов желудочно-кишечного тракта, болезни обмена веществ. Обладает желчегонным и слабительным действием. Используется для очищения и выведения шлаков из организма. Срок хранения 12 мес.

Целебная природная минеральная вода из хребтов Восточных Саян. Эффективно применяется при хронических гастритах, язвенной болезни желудка, заболеваниях печени, моче- и желчевыводящих путей, болезни обмена веществ. Срок хранения 4 месяца.

Уникальная слабоминерализованная природная вода из источника «Колесово». Близка по типу к знаменитому источнику «Полюстровская» в окрестностях Санкт-Петербурга. Срок хранения 12 месяцев.

Свежесть, дарящая здоровье!
Республика Бурятия, г. Улан-Удэ, ул. Лимонова, 2 тел. (30122) 63688, 63411 факс 63644

ЦЕНТР ВОСТОЧНОЙ МЕДИЦИНЫ

670000 Бурятия г. Улан-Удэ ул. Линховойна, 10 а/я 2205, факс (3012) 21-44-20, бокс 126, тел.: 21-14-39, 21-29-70.

УНИКАЛЬНЫЙ МЕДИЦИНСКИЙ СЕРВИС

используются возможности тибетской медицины Бурятии, достижения современной медицинской науки и опыт практических врачей

ДИАГНОСТИЧЕСКИЕ МЕРОПРИЯТИЯ

врачи тибетологи и эмпирики используют диагностику по пульсу, также проводится диагностика на автоматизированном пульсодиагностическом комплексе, позволяющем выявлять болезни на субклиническом уровне

ОБЪЕМ ЛЕЧЕБНОЙ ПОМОЩИ

- фитотерапия с использованием лекарственных трав, собранных в экологически чистых районах
- иглоукалывание, прижигание, кровопускание
- восточный массаж, мануальная терапия, гимнастика Ушу, Цигун
- тибетские ванны ТАБАИ АРШАИ, высокоэффективные при болезнях суставов, позвоночника, кожных поражениях, нервных болезнях, омоложении организма

СПЕЦИАЛИСТЫ КЛИНИКИ ПОМОГУТ ВАМ РЕШИТЬ ПРОБЛЕМЫ, ВОЗНИКШИЕ СО ЗДОРОВЬЕМ!

КЛИНИКА ЦВМ

ПРИГЛАШАЕМ жителей Сибирского региона и гостей в клинику Центра восточной медицины, расположенной в живописной зоне отдыха г. Улан-Удэ, на лечение и оздоровление.

Стоимость пребывания и лечения в клинике в сутки 177 руб. (4х разовое питание). Для Вас комфортные 1-2х местные комнаты со всеми удобствами, тепло и горячая вода круглый год.

ДОБРО ПОЖАДОВАТЬ!

контакт. тел.: 21-22-00, 21-20-00 (круглосуточно)

ЧЕТВЕРГ 4 МАРТА

ОРТ

7.00 Доброе утро
10.00 Новость дня
10.15 «Жестокий ангел»
11.15 Человек и закон
11.55 Мультфильм
12.05 Клуб путешественников
12.50 Домашняя библиотека
13.00 Новость дня
13.15 Вместе
14.00 «Безымянная звезда» 2 с.
15.15 Возвращение Третьяковки
15.30 Мультфильм
16.00 Новости
16.15 «Принцесса подводного царства» Часть 2-ая
16.45 Красная компания
17.05 Улица Сезам
17.35 До 16 и старше...
18.00 «Жестокий ангел»
19.00 Новости
19.15 Угадай мелодию
19.45 Здесь и сейчас
20.05 В поисках утраченного. Татьяна Окуневская
20.50 «Вечный зов»
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время
22.45 Боевик «Шальная баба»
00.15 «Тихий дом» Сергея Шолохова в Берлине

РОССИЯ

8.00 Доброе утро, Россия
8.20 У всех на устах
8.45 Программа передач
9.20 Торговый дом
10.15 Дежурная часть
10.35 ТВ-клуб
10.50 Товары - почтой
11.00 Санта-Барбара
11.45 Музыка, музыка...
12.00 Вести
12.30 «Мелочи жизни»
13.30 Диалоги о животных
14.30 Мультфильм
14.40 Музыка, музыка...
14.55 Магазин недвижимости
15.00 Вести

Бурятское ТВ

15.30 «А ты меня любишь?»
16.20 «Богатые и знаменитые»
17.10 Мультфильмы

17.25 Мультфильм
17.50 Сагай хурдэ
18.15 Три, четыре...
18.35 Буряад арадай дуунууд (Бурятские народные песни)
19.00 Байгал
19.15 Нотагаархин. Тогтохо ахай
19.25 Мир женщины
19.55 Рек-тайм
20.00 Республиканские новости
20.20 Дорогие мои старики
20.50 Рек-тайм
20.55 Реклама

Россия

21.00 Вести
21.30 Подробности
21.45 Два рояля
22.35 Сатирическая комедия «Летучий голландец»
00.10 Слушается дело
01.55 Дежурная часть
01.10 Вести
01.40 Горячая десятка
02.35 Товары - почтой (до 02.40)

ТИВИКОМ

10.00 «Любовь и тайны Сансет Бич», сериал
10.45 Телемаркет
11.00 «Сегодня»
11.15 Юбилей Л. Лужиной: х/ф «На семи ветрах»
13.00 «Сегодня»
13.20 «От винта»
13.30 «Старый телевизор»
15.00 «Сегодня»
15.20 Телеспешназ: «Подземная лодка»
16.00 Кор. фильм «Случай на фабрике №6»
16.20 «Сегодня»
17.00 «Сегодня»
17.30 «Любовь и тайны Сансет Бич», сериал
18.20 «Влрок»
18.45 Телемаркет
19.00 «Сегодня»
19.25 Муз. поздравления

19.50 «Сейчас»
20.00 «Радар-спорт»
20.30 «Сейчас»
20.40 Телемаркет
21.00 «Сегодня»
21.25 «Футбольный клуб»
22.00 Футбол. Лига чемпионов. 1/4 финала «Реал» (Мадрид) - «Динамо» (Киев).
00.00 «Сегодня»

АРИГ УС

16.00 Т/с «Старшеклассники Деграсси»
16.30 Те кто
16.45 Вы - очевидец
17.15 Т/с «Дикая Роза»
18.00 Победоносный голос верующего
18.30 ТСН-6
18.40 Музыкальный подарок
19.00 Тункинская долина
19.20 Нон-стоп лист
19.25 «Фотография - вечность мгновения»
19.30 «Восточный экспресс»
19.45 Т/с «Красотка» 3 с.
20.35 Дорожный патруль
20.50 Нон-стоп лист
20.55 «Фотография - вечность мгновения»
21.00 «Восточный экспресс»
21.15 В мире людей
21.40 Нон-стоп лист
21.45 Я сама: «Что в нас пугает мужчин?»
22.35 Т/с «Зов убийцы»
23.25 Диск-канал
00.00 Ночной сеанс «Дневник красной туфельки»

ПРОМЕТЕЙ-АСТ

14.00 Программа мультфильмов: «Моя семья», «Верное средство», Волчище - серый хвостик».
14.30 Информационная программа «Факт»
14.40 «Колесо огня». Телесериал (Бразилия). 22-я и 24-я серии.
15.35 - «Документальный экран». А. Габрилович «Вспоминная Раневскую» фильм 1-ый.
16.25 - Тележурнал «Только для женщин»
16.55 Из XX в XXI век. Народный артист СССР Е. Нестеренко.
17.00 - «Аистенок»
17.30 Информационная программа «Факт»
17.40 «Дикая кошка». Телесериал (Бразилия). 23-я и 24-я серии
18.40 - Экономика для всех
18.50 - Спорт каждый день» Телеобозрение
19.20 - Научно-популярный сериал «Яви чудо»
20.00 - Программа мультфильмов «Приключения Рекса. Рекс-космонавт», «Мой дождь»

20.30 - Информационная программа «Факт»
20.40 - Телевизионный многосер. худ фильм «Гардемарины, вперед!» 3-я серия Мосфильм по заказу Гостелерадио
22.00 «Дали российские». Документальный фильм «Автопортрет с бабочкой на плече». (ОТРК «Русь» г. Кострома). (Повтр. от 27.02).
22.30 - Тележурнал «Только для женщин»
22.55 Из XX в XXI век. Народный артист СССР Е. Нестеренко.
23.00 «Аистенок»
23.30 - Информационная программа «Факт»
23.40 «Очевидное - невероятное. Век XXI». Альтернативная энергетика. Ведущий С. Капица. (Повтр. от 28.02)
00.05 - «Суррогатная мать». Телесериал (Бразилия) 14 серия
01.00 - «Документальный экран». А. Габрилович «Вспоминная Раневскую» Фильм 1-ый.
01.50 - Музыкальная пауза (до 02.00)

ОРТ

9.00 Новости ОТБ
9.30 Т/с «Золотая клетка»
10.30 Д/ф «Исчезающий мир»
11.00 Лицом к городу
16.00 Хроно в мире авто и мотоспорта
16.30 Т/с «Хит-команда»
16.55 Новости
17.00 Х/ф «Красное и черное» 4 серия
18.20 Легенда спорта. Лидия Скобликова
18.45 Ералаш
19.00 Новости ОТБ
19.20 Клип-презент
19.40 Мультфильм
20.00 «20:00» Информационная программа
20.30 ОТБ представляет «Центр недели»
21.00 Т/с «Ад в маленьком городке»
21.50 Т/с «Украденная любовь»
22.50 Т/с «Отряд Акапулько»
23.50 Х/ф «Жаренные зеленые помидоры» (США)

РАДИО

6.12-7.00 - Программа «Утро Бурятии».
7.15 - «Введение во храм»
7.20 - «В структурах власти»
7.40 - Передача «Легкое дыхание»
12.00 - Дневной выпуск новостей «Короткой строкой»
12.10 - 13.00 - Музыкальная волна радио Бурятия: Литературно-музыкальная композиция «Весенние мотивы», «Мир женщины»
19.15 - Республиканские известия (на бур. яз)
19.27 - Актуальное интервью (на бур. яз)
19.40 - Республиканские известия (на русс. яз)

ПЯТНИЦА 5 МАРТА

ОРТ

7.00 Доброе утро
10.00 Новость дня
10.15 «Жестокий ангел»
11.15 МЫ
12.00 В поисках утраченного Таня Окуневская
12.40 Смак
13.00 Новость дня
13.15 Вместе
14.00 КВН-99. X фестиваль «КИВИН» в Сочи
16.00 Новости
16.15 Фильм «Земля до начала времен»
17.20 До 16 и старше
18.00 «Жестокий ангел»
19.00 Новости
19.15 Дженгль-мен-шоу
19.45 Футбол. Кубок кубков. 1/4 финала. «Локомотив» - «Маккаби» (Израиль) 2 тайм
20.45 Поле чудес
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время
22.45 Четвертое дело Коломбо: «Развод по-американски»
00.25 Новости

РОССИЯ

8.00 Доброе утро, Россия!
8.20 У всех на устах
8.45 Программа передач
9.15 Тысяча и один день
10.15 Дежурная часть
10.35 ТВ-клуб
10.50 Товары - почтой
11.00 Санта-Барбара
11.45 Музыка, музыка...
12.00 Вести
12.30 «Мелочи жизни»
13.30 Диалоги о животных
14.30 Мультфильм
14.40 Музыка, музыка...
14.55 Магазин недвижимости
15.00 Вести
15.30 «А ты меня любишь?»
16.20 «Богатые и знаменитые»

Бурятское ТВ

17.10 Мультфильм
17.25 Первые поцелуи

Информационно-музыкальная программа «В пятницу вечером» в программе:
19.00 Байгал
19.15 Город У
20.00 Республиканские новости
20.20 От первого лица

Россия

21.00 Вести
21.30 Подробности
21.45 Городок
22.20 Криминальная комедия «Ищите женщину»
00.05 Дежурная часть
01.20 Вести
01.50 Эротическая мелодрама «Дафнис и Хлоя»
03.35 Товары - почтой (до 03.40)

ТИВИКОМ

10.00 «Любовь и тайны Сансет Бич», сериал
10.45 Телемаркет
11.00 «Сегодня»
11.15 Наше кино: «Завещание Сталина»
12.40 Среда
13.00 «Сегодня»
13.20 М/сериал: «Ну, погоди!»
13.30 Старый телевизор
15.00 «Сегодня»
15.20 «Арина»
16.10 «Ну, погоди!»
16.20 «Сегодня»
17.00 «Сегодня»
17.30 «Любовь и тайны Сансет Бич»
18.20 «Влрок»
18.45 Телемаркет
19.45 Телемаркет
19.50 Муз. поздравления
20.00 «Сейчас»
20.00 «Герой дня»
20.30 «Сейчас»
20.40 Телемаркет
21.00 «Сегодня»

21.25 Русский детектив: «Наградить (посмертно)»
23.05 Криминальная Россия: «Побег из Крестов» 1 с.
23.40 Профессия - репортер
00.00 «Сегодня»
00.35 «Герой дня»
00.50 Мир кино: «Плюшевый Мишка»

АРИГ УС

16.00 Т/с «Старшеклассники Деграсси»
16.30 Те кто
16.45 СВ-шоу
17.15 Т/с «Дикая Роза»
18.00 Победоносный голос верующего
18.30 ТСН-6
18.40 Музыкальный подарок
19.00 ТК «Ариг Ус» представляет: Мой город
19.20 Нон-стоп лист
19.25 Фотография - вечность мгновения
19.30 «Восточный экспресс»
19.45 Т/с «Красотка» 4 с
20.35 Дорожный патруль
20.50 Нон-стоп лист
20.55 Фотография - вечность мгновения
21.00 «Восточный экспресс»
21.15 В мире людей
21.40 Нон-стоп лист
21.45 ОСП-студия
22.35 Т/с «Lexx II»
23.30 Радио хит
00.30 Т/с «Дневник красной туфельки»
01.00 Ночной сеанс: боевик «Дикарь»

ПРОМЕТЕЙ-АСТ

14.00 Программа мультфильмов: «Ой, куда ты едешь?», «Трубка и медведь». «И мы на Спиди-даду».
14.30 Информационная программа «Факт»
14.40 «Колесо огня». Телесериал (Бразилия). 25-я и 26-я серии
15.35 - «Документальный экран» А. Габрилович «Вспоминная Раневскую» фильм 2-ой.
16.25 - Тележурнал «Только для женщин»
16.55 - Из XX в XXI век. Профессор Московской консерватории Л.Н.Наумов.
17.00 - «Аистенок»
17.30 Информационная программа «Факт»
17.40 «Дикая кошка». Телесериал (Бразилия) 25-я и 26-я серии
18.40 - Экономика для всех
19.50 «Спорт каждый день» Телеобозрение
19.20 - Научно-популярный сериал «Яви чудо».

20.00 - Программа мультфильмов «Приключения Рекса. Рекс-домосед», «Хочу быть отважным»
20.30 Информационная программа «Факт»
20.40 Телевизионный многосер. худ фильм «Гардемарины, вперед!» 4-я серия
22.00 «Дали российские». Документальный фильм «Нижегородская провинция»
22.30 - Тележурнал «Только для женщин»
22.55 Из XX в XXI век. Профессор Московской консерватории Л.Н.Наумов.
23.00 «Аистенок»
23.30 Информационная программа «Факт»
23.40 - Алло, Россия! (Повтр. от 27.02)
00.05 - «Суррогатная мать» телесериал (Бразилия) 15-я с.

01.00 - «Документальный экран» А. Габрилович «Вспоминная Раневскую» фильм 2-ой.
01.50 Музыкальная пауза (до 02.00)

ОРТ

9.00 Новости ОТБ
9.30 Т/с «Золотая клетка»
10.30 Д/ф «Исчезающий мир»
11.00 Архитектурная галерея
11.15 Футбол в диалогах
16.00 Мультфильм
16.30 Т/с «Хит-команда»
16.55 Новости
17.00 Х/ф «Дамское танго»
18.30 Клип-презент
19.00 Новости ОТБ
19.15 Д/ф «Пациент Сталин» из цикла «Кремль. История в болезнях»
20.00 «20:00» Информационная программа
20.30 «Наш современник»
21.00 Т/с «Ад в маленьком городке»
22.00 Т/с «Украденная любовь»
22.50 Т/с «Отряд Акапулько»
23.50 Х/ф «Милые малышки» (США)

РАДИО

6.12 - 7.00 - Программа «Утро Бурятии»
7.15 - Программа «Встречи». В выпуске: обсуждаем проект Закона республики «О лесе»
7.37- 8.00 «Юность республики» - к 110-летию М.Н.Ербанова (на бур. яз.)
12.00 - Дневной выпуск новостей «Короткой строкой»
12.10 - 13.00 - Музыкальная программа по заявкам радиослушателей «Час вашего письма»
19.12 - «Вчера. Сегодня. Завтра». Информационная программа

СУББОТА

6 МАРТА

ОРТ

- 9.00 Фильм «И еще одна ночь Шахерезады»
10.15 Мультфильм «Дарю тебе звезду»
10.30 Слово пастыря
10.45 Домашняя библиотека
11.00 Новость дня
11.15 «100%»
11.45 «Утренняя почта»
12.20 Смак
12.40 Возвращение Третьяковки
13.05 Нелегальный визит в Россию
15.35 Мультфильм «Василиса Прекрасная»
14.00 Фильм «Если можешь, прости...»
15.20 В мире животных
16.00 Новости
16.15 Л.Вайкуле, В.Леонтьев, И.Аллегрова и другие в концерте «Песни Игоря Крутого» Часть 1-ая
18.00 Умники и умницы
18.25 Как это было «Взлет и гибель советского Голливуда». 1936 год
19.10 Новости
19.30 Серебряная серия. Фильм «Ромео и Джульетта», 1 и 2 серии
22.00 Время
22.40 Серил «Секретные материалы»

РОССИЯ

- 9.00 Мультфильмы
9.25 Фильм для детей «Сто радостей, или Книга великих открытий»
10.35 Мультфильм
11.00 Доброе утро, страна
11.35 Сто к одному
12.20 Любовь с первого взгляда
12.45 Подиум
13.15 Золотой ключ
13.30 Домашние хлопоты с Натальей Варлей
14.00 Неделя в Санта-Барбаре
15.00 Вести
15.30 Неделя власти

Бурятское ТВ

- 15.55 Мультфильмы
16.20 «Будамшу» спектакль БГАТД им. Х.Намсараева
18.30 Я просто женщина
18.50 Буряад орон
19.35 Примите поздравления

Россия

- 21.00 Вести
21.30 Мелодрама «Эмма»
23.35 Поет Юлиан
01.15 Худ. фильм «Смерть и дева» (до 02.55)

ТИВИКОМ

- 10.00 «Захватчики»
10.45 Телемаркет
11.15 «Криминал»
11.40 «Впрок»
12.00 Пойми меня

- 12.30 Телемаркет
13.00 «Сегодня»
13.15 Профессия - репортер
13.30 Своя игра
14.00 «Русский век»
14.25 Спросите Лившица
15.00 «Сегодня»
15.15 «Она написала убийство»
16.10 «Суд идет»
17.00 «Сегодня»
17.20 М/ф «Ну, погоди!»
17.30 Док-шоу
18.00 Музыкальные поздравления
19.00 Школьное ТВ
19.30 «Старый телевизор»
20.00 Телемаркет
20.30 «Герой дня без галстука»
21.00 Сегодня
21.20 «Футбольный клуб»
22.05 Премия «Оскар»: «Мужчина и женщина»
00.00 «Сегодня»
00.45 Наше кино: «Московские каникулы»

АРИГ УС

- 09.00 Мультфильм «Каникулы Сиргелины»
09.30 М/с «Серебряный конь»
09.55 Т/с «Флиппер III»
10.45 Non-stop лист
10.50 Т/с «Таинственный остров»
11.15 Путешествие с Нац. Географическим Обществом
12.15 Маленькое утреннее шоу «3.К.»
12.35 Наше кино: Л.Ладьянина, Н.Крючков в фильме «Свинарка и пастух»
14.05 Non-stop лист
14.10 Пальчики оближешь
14.40 Ток-шоу «Мое кино»
16.15 Любишь-смотри
16.25 Non-stop лист
16.30 Серил по выходным: хроники молодого Индианы Джонса
17.20 Жизнь в слове
17.50 Я сама: Сердцу не прикажешь
18.40 Музыкальный подарок
19.10 Non-stop лист
19.15 Нью-Йорк, Нью-Йорк
19.45 Наше кино: «Тот самый Мюнхгаузен» 1, 2 с (между сериями Non-stop лист)
22.15 СВ-шоу
22.45 Триллер «Правосудие двух отцов»
00.35 Плейбой

ПРОМЕТЕЙ-АСТ

- 14.00 Программа мультфильмов: «Три толстяка»
14.35 - Фильм детям «Приключения Тома Сойера и Гекльберри Финна» 1-я серия
15.45 - Телефорум «Содружество»
16.10 - Документальный фильм «Серый воронко. Кому ты нужен?» (Вологда-фильм).

- 16.40 - Научно-популярный сериал «Тайна для миллионов глаз»
17.00 - «Аистенок». Детский час
17.45 - Театр на экране «Дорогая Памела» 1-я серия. Московский театр им. Ленинского комсомола по заказу Гостелерадио.
19.05 - Мультфильм «От двух до пяти»
19.15 - «Г ербы России»
19.30 - Субботнее настроение. Эстрадная программа.
20.00 - «Вверх по лестнице». Встреча с Н.Ананишвили.
20.30 - Экран приключенческого фильма «Тайна Карпатского замка» (Чехословакия).
21.50 - «XX век. Россия в лицах» Документальный фильм «Юрий Гагарин». К 65-летию со дня рождения.
22.40 - «Вояж без саковьяж»
23.00 Золотые голоса России. Заслуженная артистка России, солистка Мариинского театра Галина Горчакова. Передача 1-я.
23.30 - Алло, Россия!
00.00 - Телевизионный худ. фильм «Транзит» 1-я серия.
01.10 - «На пороге века» Писатель Г.Рябов о непредсказуемой русской душе. Ведущий Д.Захаров.
01.40 - Мультфильм для взрослых «Как жени мужей продавали», «Прекрасная Пери» (До 02.00)

ОТБ

- 13.00 Программа передач
13.05 Детский канал
13.45 На караул
14.00 «Петровка, 38»
14.20 Детский канал
15.20 М/с «Элвин и бурундучки» (США)
15.45 Серил для детей «Кэтуизл»
16.10 Оставляйтесь с нами
16.20 Архитектурная галерея
16.30 За садовым колышком
17.00 Клип-презент
17.25 Х/ф «С любимыми не расставайтесь»
18.55 Новости
19.10 Футбол в диалогах
19.50 Галерея Бориса Ноткина. Геннадий Хазанов
20.25 Ирина Понаровская в программе «Женщина всегда права»
21.20 Чемпионат мира по автогонкам в классе «Формула-1». Гран-При Австралии. Передача из Мельбурна
22.30 Жюльет Бинош и Джереми Айронс в драме «Ущерб»

РАДИО

- 7.12 - Информация, объявления
7.15-8.00 - Программа «Мэнда амар, минии Буряад орон» (на бур. яз)
8.10 - 9.00 - «Вчера. Сегодня. Завтра». Информационная программа
19.00 - 20.00 - Радиожурнал «Степные мелодии»

КУПОН БЕСПЛАТНОГО ОБЪЯВЛЕНИЯ

"Бизнес Олзо"

Наш адрес: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаршвили, 23, каб. 48, т. 21-62-62

Рубрика

Текст (не более 25 слов)

Ваш адрес (тел.) для ответа

ПОЗДРАВЛЕНИЯ

Хүндэтэ манай эжы аба хоёр Ахын аймагай Хужар нотагта ажагуудаг юм. Абамнай бүхы наһаараа нотагайнгаа захиргаанда хүдэлдэг, ехэ түбшэл зантай, нотаг нугадаа ехэ хүндэтэй хүнүүдэй нэгэн гэхэдэ, алдуу болохогүй гэжэ бидэ, хүүгэдэнь наһадагбди. Эжымнай нотагайнгаа библиотеке даагшаар хүдэлдэг юм. Манай хүндэтэ аба, НИМА НИМАЕВИЧ МУНКИНОВ энэ Сагааланай үдэрнүүдтэ тэбхэр табиң наһаяа гүйсэхэнь. Бидэ, хүүгэдэнь, сэдхэхэйгээ һайхан үгэнүүдэе абадаа хүргэнэбди: Табиң үнгрэй сээсэгүүд тада газараа шэмэглэг, Табиң наһанай баяр танай наһа шэмэглэг, Таби хүржэ, таабай бололхой, Үетэн нүхэд соогоо Аглаг һайхан Аха нотагтаа, Ури хүүгэдэй дунда Үндэр наһа наһалты даа!

Дорогого и любимого Цыдыпова Сергея Цыдыповича поздравляем с Днем рождения! Желаем крепкого здоровья, удачи в делах и осуществления всех желаний.

С н/п родные.

Поздравляем с днем рождения Полякова Алексея Савельевича. Желаем крепкого здоровья на долгие годы, семейного благополучия, огромного счастья, удачи во всем.

Жена, дети.

Андрей и Чимит-Доржи! Поздравляю Вас с Днем рождения и Днем св. Валентина. Желаю вам счастья, отличной учебы и самой красивой любви на нашей планете.

С пожеланием RoSa.

Джидинский район, с.Гэгэтуй, ул. Раднаева, тел.: 98-5-54.

Надежда Нимбуевна, Вера, Роза Нимбуевна, Слава, поздравляю Вас с праздником Белого месяца. Желаю здоровья, счастья, благополучия.

ул. Кирова 22, д. 2, кв. 7. Бато Ш.Н.

Дорогие племянники и племянницы! Поздравляю вас с Сагааланом. Желаю здоровья и счастья.

ул. Кирова 22, дом. 2, кв. 7. Жду 25.03. Дядя Бато.

Поздравление коллективу РАТД им. Бестужева. С праздником вас, желаю творческих успехов.

С пожеланиями Ширипнимбуев Б.Б.

Хүндэтэ, зүрхэндэ дүтэ һанагдаха аба, эжы, хүгнэн эжы, дүүнр, таанараа Сагаан һараар амаршаднаб. Зол жаргал, элүүр энхыс, дэлхэйн һайн һайханын хүсэлдэ Надацлова.

Коллектив БАТД Поздравляю с праздником Белого месяца. Желаю новых творческих успехов.

Ширипнимбуев Б. ул. Кирова 22, д. 2, кв. 7.

Михаил Дондокович и Гаина Доржиевна! Поздравляю Вас с Сагааланом. Желаю крепкого здоровья и благополучия, всего самого наилучшего, удачи и счастья.

Ш.Н. Бато. ул. Кирова 22-2-7.

Гараад байгаа Туулай жэлээр 952 «б» гр. РБФ БГУ амаршаднаб. Бэсын энхэ элүүр, наһандаа зол жаргал элдэжэ, улахаан диплом абажа, харгы замтнай ариуун, һайн һайхан ябыт даа.

Цыренбутид Н.

ВОСКРЕСЕНЬЕ

7 МАРТА

ОРТ

- 8.45 «Новые сказки Шахерезады» 1 и 2 серии
11.00 Новости
11.15 Непутевые заметки
11.30 Пока все дома
12.10 Утренняя звезда
12.55 Армейский магазин
13.25 Играй, гармонь любимая
13.55 Фильм «Молодые»
15.25 Каламбур
16.00 Новости
16.15 Песни Игоря Крутого. Часть 2-ая
18.00 Эдита Пьеха в программе «Женские истории»
18.30 Золотая серия. Фильм «Принцесса на бобах»
20.40 Праздничный концерт, посвященный Международному женскому дню
22.00 Время
Продолжение праздничного концерта
00.20 Новости

РОССИЯ

- 9.00 Док. фильм «Дом на обочине»
9.30 Служу Отечеству
10.00 Мультфильмы
10.30 Почта РТР
11.00 Доброе утро, страна
11.30 Сам себе режиссер
12.00 «Аншлаг» представляет
12.30 Городок
13.00 Русское лото
13.40 Мир книг с Леонидом Куравлевым
14.00 Неделя в Санта-Барбаре
15.00 Вести
15.30 Федерация
16.10 Парламентский час
17.10 Закон и порядок
18.00 Диалоги о животных
19.00 Старая квартира. Год 1980-ый. Часть 2-ая
20.00 Совершенно секретно
21.00 К-2 представляет
22.00 Зеркало
23.00 Премьера на РТР. Комедия «Осторожно, двери закрываются»
00.45 Дежурная часть
01.10 Психологическая драма «Принц Гамбургский» (до 02.35).

ТИВИКОМ

- 10.00 «Захватчики»
10.45 Телемаркет
11.15 Х/ф «Пепел и Алмаз»
13.00 «Сегодня»
13.15 Большие деньги

- 13.40 Русский век
14.10 «Поледи в кадр»
14.40 Н.Линичук и Г.Карпоносов в фильме «Ледовая легенда»
15.10 Х/ф «Пир от Бабетты»
17.00 «Сегодня»
17.15 Наше кино: «Третий не лишний»
18.30 Муз. поздравления
19.00 Сегодня
19.20 «Арина» (пр-ма А.Шараповой)
20.00 Телемаркет
20.15 Наше кино: «Короткое дыхание любви»
22.00 Итоги
23.05 «Итого»
23.25 «Ее звали Никита»
00.20 Мир кино: «Основной инстинкт»

АРИГ УС

- 9.00 Мультфильмы: «Счастливый принц», «Из пушки на луну», «Верлиока»
9.10 М/сериал «Сказки братьев Гримм»
10.05 Т/с «Флиппер III»
10.55 Non-stop лист
11.00 Т/сериал «Таинственный остров»
11.35 Star Старт
12.10 Х/ф «Деметрия 13»
13.30 М/ф «Мальчик из Неаполя», «Иван энд Митрофан»
14.00 Кинескоп
15.00 Non-stop лист
15.05 ОСП-студия
15.55 Шоу А.Крупенина «Мужской клуб»
16.45 Non-stop лист
16.50 Серил по выходным: Хроники молодого Индианы Джонса
17.40 Благая весть
18.10 Звезды о звездах
18.35 Музыкальный подарок
19.05 Non-stop лист
19.10 Вы - очевидец
19.40 ТК «Ариг Ус» представляет: «Дар»
20.00 Non-stop лист
20.05 И.Монтан в фильме «Полиция, Питон 357»
22.15 Non-stop лист
22.20 Наша музыка «Натали»
23.20 Эра Водолея
23.45 Ночной сеанс: Девушка из долины

ПРОМЕТЕЙ-АСТ

- 14.00 - Программа мультфильмов: «Украденное лицо», «Крот и музыка».
14.40 - Фильм детям «Приключения Тома Сойера и Гекльберри Финна» 2-я серия.
15.45 - «Музыкальная жизнь» Оперное творчество М.Мусоргского.
16.40 - Научно-популярный сериал «Тайна для миллионов глаз»
17.00 - «Аистенок» Детский час
17.45 - Театр на экране «Дорогая Памела»

- 2-я серия. Московский театр им. Ленинского комсомола по заказу Гостелерадио.
18.55 - «В кругу друзей». А Пугачева.
19.30 - «Спорт-ретро. Портреты». Елена Чайковская
20.00 - «В эти дни... много лет назад»
20.30 - Экран приключенческого фильма «Свободная от мужчин» (Россия)
21.50 - «На улице Наметкина...Просто концерт»
22.45 - Мультфильм «Планета сюрпризов»
23.00 - «Страна «Фестивалия» Мир фантастики. Ведущий В.Грамматиков.
23.30 - «Близкое далекое»
00.00 - Телевизионный худ. фильм «Транзит» 2-я серия.
01.10 - «Очевидное-невероятное. Век XXI» Мужское и женское в обществе XXI века. Ведущий С.Капица.
01.40 - Мультфильм для взрослых «Дело №» (До 02.00).

ОТБ

- 13.00 Программа передач
13.05 Детский канал
13.50 Мир Вашему дому
14.00 М/ф «Кораблик»
14.20 Детский канал
15.15 Мультсериал «Элвин и бурундучки»
15.40 Серил для детей «Кэтуизл»
16.05 Оставляйтесь с нами
16.15 Книжный мир
16.25 21 кабинет
16.55 Людмила Хитяева в фильме «Евдокия»
18.40 Телеигра «Слободка»
18.55 Новости
19.10 Галерея Бориса Ноткина. Лев Дуров
19.35 Влад Сташевский в программе «Вечерочки-вечерки»
20.30 М/ф «Аргонавты»
20.50 Чемпионат мира по автогонкам в классе «Формула-1». Гран-При Австралии. Передача из Мельбурна
23.05 Т/с «Салон Вероники»
23.30 Новости
23.40 «Будем жить...» Фильм-концерт Михаила Евдокимова

РАДИО

- 7.10 - Информация, объявления
7.15-8.00 - Программа «Мэнда амар, минии Буряад орон» - «Утро Бурятии»
8.10-9.00 - Литературно-художественная программа «АЛТАРГАНА». «Вечное дыхание весны...». В передаче участвуют Ц.Д.Дондокова, Ц.Дондогой и молодые поэтессы: Новое имя - поэтесса С.Евдокимова
9.10-10.00 - «Школьный канал»: «Старшеклассник» - информационно-музыкальная программа «Эпикулу»

УСЛУГИ

Сдаю в аренду автобус КАВЗ. Звонить по тел.: 21-02-27 в рабочее время.

Произвожу пошив шапок, шляп, кепок, перетяжку на новые модели. Могу всему обучить. Тел.: 26-53-17.

Предлагаю качественную подготовку в ВУЗ по английскому, русскому языку и литературе. Тел.: 22-04-32.

Репетиторство по физике. Тел.: 21-62-98.

РАЗНОЕ

Нашедшего документы на имя Табхарова Ж.Н. в районе Юбилейного прошу вернуть за вознаграждение, Главпочтамт. До востребования. Табхарову Ж.Н.

МЕНЯЮ

Дачу в Зверосовхозе, дом из кругляка, обшит с двух сторон. Веранда, печь, электричество, 9 соток земли на легкой автомобиль. Тел.: 21-03-21.

1 комн. п/у квартиру в центре города (ул.Банзарова, рядом рынок), ухоженная, солнечная, теплая, 2 этаж на б/у кв. в городе. Тел.: 34-50-14 после 18 часов вечера.

3-комнатную б/у квартиру, р-н ПОШ, 2 этаж, двойной дверь, решетки, телефон

па 2 и 1-комнатные б/у квар., кроме нижних этажей. Тел.: 33-88-78.

2-комнатную б/у квартиру 3/Б, на равноценную. Украина г. Сумы. Тел.: 25-96-24.

РАБОТА

Требуются надомные работники - сдельная 3000-5000 руб. в месяц. Оплата еженедельно, конверт о/а + чистый купон б/о. 660006. Красноярск б. а/я 10772.

Квалифицированный переключник ищет работу. Стаж 25 лет. Тел.: 34-53-05, 21-00-45, ул.Комсомольская 23-15, спросить Павла.

Предлагаю несложную работу на дому 3-х вариантов, доступная всем. Хорошая возможность иметь дополнительный доход. Вышлите купон б/о. 2 конверта (1 с о/а), это объявление. 670033, д/в, Еманакова Р.Е.

Ищем оплачиваемую работу отделочников. Красим, белим, клеим обои, кладем плитки. (бригада из 10 человек) Обращаться по тел.: 41-16-60, спросить Нину Михайловну.

ПРОДАЮ

Продаю капитальный большой гараж, имеются яма, подвал, отопление, свет. Недорого. Тел.: 22-48-86.

Хайрата бүлэ

Батор Анатольевич ДАРМАЕВАЙ

наһа бараһан улһараар «Буряад үнэн» газетын ажалһа коллектив компьютерна цехэй оператор Е.Д.Бадмаевада, эгэшэдэнь, түрээ түтнимүүдэнь гүнзэги шаһалаа гаһуудалаа мэдүүһнэ. Хэжэнгэ тосхойой Намсараевай нэрэмжэтэ үйлсын 3-дахи гэрхээ мартын 2-то хүдөөлүүлэгдэхэ.

Семья Цыбиковых и Мандалуевых с глубоким прискорбием извещают о кончине после тяжелой продолжительной болезни БОВ МАНЖИГЕЕВА Михаила Ильича и выражают соболезнование семье покойного.

ҮНДЭР УГТАН, ҮНЭР СОЛОТОН

Кик-боксингоор уласхоорондын классай мастер, дэлхэйн чемпион **Баир Улахиновтай** Сагаалганай үедэ уулзаад, спортивна туйлалтанууд тухайнь хөөрэлдэхэдэм, иигэжэ хэлээ бэлэй:

- Амжалтануудни ганса минии габьяа бэшэ. Холохоо эхитэй - уг удхаааам... Үбгэн абам Хондос Коняевич залуудаа урилдааша, барилдааша суугай, Алайр соогоо алдартай ябаа. 70 наһатайдаа барилдаанай хаба алдаагүй, бултаниие гайхуулдаг байһан юм. 75-тай бологоруо тракторай жолооһоо бугаагүй... Сагаан һарада үбгэн аба тухайм бэшэ наатнай, баярлахал хэм.

95 наһатай үбгэжөөлэй ехэ зам тухай хөөрөжэ, Баярые баярлуулаа даа. Хондос Коняевич хурьгэнэйдөө, уужам сээр үртөө гэр соо налайжа һуудаг юм байна. Багшаар хүдэлөөд, наһанайнгаа амаралгада гараһан басаганиинь - Гертруда Хондосовна анхаралтай зохид абаритай гээшэнь, абаяа энхэрхэ, анхархань - аятай даа.

- Абамнай дулаарха тээшэ Алайртаа ошодог, хүйтэнэй үедэ наашань асарнабди. Хэды наһатайшые хаа, хүндэрхэжэ, гэмэржэ байдаггүй, мандашые, өөртэньшые амар. Ухаан һонор, урданай юумэ, уг удхаа эли ханадаг, - гэжэ Гертруда Хондосовна хөөрэнэ.

Хондос Коняевич наһанай ехэдэ дарагдаагүй, бодоод алхалхадаа, нюргаар сэхэ, гаһар үндэр - ёһогойл галын баатар. Алайрай үржэлэхэтэ таряаланиие эзэн гараар эдлэжэ, гектарһаа 40-50 центнер ургаса хурядаг хаһань үсэгэлдэрэй мэтэ.

У р м а ш а л
түрүүлмээр дурсалга-

Эсэгын дайнда 1941 ондо тэрэ мордоо хэн. Курска дүхэриг шадархи гал бурма байлдаанууд, Украиние, Белоруссие сүлөөлэлгэ - дайшалхы намтарынь баян даа.

1945 ондо нютагаа бусажа ерээд, таряашан солоёо үргэлжэлүүлээ. Эсэгэ о р о н о о хамгаалгын д а й н а й о р д е н , о л о н

нуудшые о л о н . Р о с с и н Ф е д е р а ц и и н , областиин зүһөө үндэр хайра шагналнуудга хүртэһэнөө, ямар оршон байдалда барюулагдаһыень һанан уярна. «Корреспондентнүүд - областиин, аймагай - ходол ерэдэг хэн. Газетэдэ мэдээсэл таһалдахагүй» - гэжэ ветеран дурсана.

Тоого медаль-нууд үбсүүндэнь яларанхай хэн.

- Абадамнай тусгаар нэрэтэ трактор - ДТ-20 бэлэг болгожо ажахымнай бэлэглэһэн юм. Түрэл гаралнай, Готол н ю т а г а й х и д н а й баярлаһаншые гээшэнь, мартахаар бэшэ, - гэжэ

Гертруда Хондосовна хөөрэнэ.

Нээрээшые, үмсэдөө шэнэхэн трактор бэлэг абахадаа, таряашанай сэдхэл ханаа, халяал бээ. Ажабайдал, наһанайнь хэшэг - үри хүүгэдэнь. Ехэ басаган Галина - Буряад Республикын Министрнүүдэй Советтэ, Николай хүбүүниинь «Электромашина» заводой директорэй орлогшоор хүдэлөө. Юрий абынгаа замаар Алайртаа механизатор, Гертруда - багша, Анатолий - түмэр з а м д а машинистын

үгыт, - гэбэб. - Угн холын даа, һүүлэй 5-6 үе залгаад үгэхүү. Готол - Федор - Улахан - Хооно - Хондос - Николай - Баир... Баирни бэеын тамираар намаяа һажааһан. Дэлхэйн суу солодо хүртэжэ ябана. Намдаа налархай юм даа, хөөрхым. Угай замые аддангүй ябагты гэжэ аша зээнэртэ захижал байдаг хүм, - гэжэ Хондос Коняевич хөөрөөгөө түгэсхөө хэн.

Дэлхэй дүүрэн суурхаха хубитай, Алайрһаа эхитэй Улахиновтанай угые Сагаалганаар амаршалай!

туһалагша, эгээл бага Никита - Алайрай РЭС-эй ахмад инженер. 13 ашатай, 8 гушатай - үндэр наһандаа үнэр баян даа, Хондос Коняевич.

Энэ хүнэй намтараар нютагай түүхын дабшасые даган хөөрөмөөр лэ. Ликбез, трактористнуудай хургуули гээд дурсаа хаань, үглөөгүүр болотроо шагнамаар.

- Уг удам тухайгаа хөөрөжэ

У н д э р с о л о т н а й , ү н э р з а я т н а й ү р г э л ж э л х ө ө р б а й г л э ! Галина ДАШЕЕВА.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Баир ашань дэлхэйн чемпионой кубок үбгэн абадаа харуулхаа Алайр ерээд байхадаа; Х.К.Улахинов үри хүүгэдтээ, аша зээнэртээ. Гэр бүлын альбомһоо.

ТАҺАРХАЙН ГОЛ

Урдань Мааргата нотагта манай үбгэн аба Согдиомой Жигжид гээшэ һуудаг байгаа. Жигжид абаһаа дээшэ зургаан үеин саана Абзайн хүбүүн Абхай гэдэг баян хүн байгаа, минган адуутай байһан, «Ангир шубуун олон гү, Абхайн адуун олон гү» гэжэ хэлсэдэг байһан гэхэ.

Адуун хүрэгэйн голдо орожо уһалхада, гол таһарһан гэдэг. Юүндэ таһарааб гэхэдэ, минган адуунай гэхэхэдэ, таһарааб үеин болоо, тэрэ гэхээр Таһархайн гол Мааргатада биц юм. Минган адуугаа шуужа, оросой гүрэнгэ үгэһэн гэхэ.

Хаан Абхайга булган дүгэл бэлэг үгөө гэхэ. Мүнөө Мааргата нотагтаа аша зээнэрынь оёо нотагта, буусын һуурида найрладаг заншалтай юм.

ЦЫРЕНОВА Надя, 6-дахн класс, 71 наһатай Цырендылкова Янжима нагаса эжынгээ хөөрөө бэшэбэ.

ЕХЭ ЛАМЫН ШЭДЕЭР

Манай Узымтэ нотаг түүхэ домогоруо баян юм. Нэгэ үлэн болоһон ушар хөөрөжэ үгэхүү. Энэ ушар 90-ээд наһа хүрэлэн нагаса эжымни ишгэжэ хөөрөө хэн.

«10-аад наһа хүрэжэ, хони малаа адуулжа, тала дайдаараа наадажа ябаһан үемшай хэн. Миши хани, басаган Цынцима гэжэ нэрэтэй юм хэн. Тэрэмшай наадажа ябахандаа, гэнтэ үзэлшэ мэдэлшэ болошоод, элдэб юумэ хэлэдэг болоо хэн. Бидэ балай үнэншэхүүгүйди. Басаганай эхэ эсэгэнь балай дуратай байгаагүй. Хүнэй байлгахаяа болиходонь, бабайнш дасан ошожо, ламада үзүүлэ һааб даа. Үбэлэй эхин нара байгаа. Лама номдоо хараад, ишгэжэ хэлээ гэхэ: «Басагантай харын юумээр

«Нютагай домогуудһаа» гэхэн конкурсно

үзэдэг болоо. Хожомоо ехэ муу, гэмэлтэхэдэшые болохо» гэжэ гэхэ. Лама энэ үбгэнэй басаганда заһал хэжэ үгөөд, үглөөнэй улаан паранаар хойто соолго абаашажа харуулагтын, юумэнэй харагдаа һаань, энэниие сасахат гээд юумэ үгэһэн гэдэг. Гэртээ бусажа, үглөөнэй улаан паранаар хойто соолгоёо хоюулан ошоод, ламын хэлээр соолго руу хара даа гэжэ үбгэн басаганда хэлэһэн гэдэг. Басаганай хаража байтар гэнтэ дарбагар, дэрбэгэр малгайтай амитад харагдаа, ламын үгэһэн юумэ сасахадань, нэгэнь харагдахаяа болишоо хэн гэжэ Цынцима басаган эсэгэдэ хэлэбэ. Гэртээ ерээд байхадань, элдэб үзэл үзэгдэхээс болишоһон юм. Тэрэнь ехэ гайхалтай. Луууудай хорлоор тшигэжэ үзэл үзэдэг болоһон байгаа. Ехэ ламын бэрхээр үзэлөө үзэжэ шадахаяа болёо ха юм. Лама бурханай шэди тшигэ ехэ юм байна гэжэ мүнөөшые зальбаржа, мэдэжэ ябахар.

Зандан Жуугаа эшигэжэ, **Зальбаран шүтэн мургэл.** **Замай хүндые гаталан,** **Зорихон хэрэгэ бүтээ!** **РИНЧИНОВА Аяпа, 10-дахн классай хурагша.**

МУНЭРХИ БААБАЙН ШАТАРАЙ ХЮЛГЭ

Богдо эзэн хаан Чингисэй монгол угсаатаниие элэрүүлжэ, агуухэ Монгол оронниие байгуулжа байһан үе хэн ха.

Мүнөө манай ажаһуудаг булган талаһаа, хойто зүгтэ далаад модотной зайда, үргэн талатай, номин шэнги нуурнуудтай, хурдан урасхалтай голнуудтай, хүршэ тайгаар баян, үзэсхэлэн һайхан Нохони гэжэ нотаг оршодог.

Энэ нотагай баруун хойно үндэр гүбээн хаяага, Мунэрхи баабайн үлэ байдаг. Тэндэ мүнөөшые Мужыха, Эгэтын-Ага, Ульдэргэ, Эгэти нотагай малшаг зунай эхээр Мунэрхи баабайн оёо тахидар. Оёо тахижа шүтэхэдөө, зон манган томо хуурай шэнхэн мунсаар хүнхитэр тошожо, Мунэрхи баабайда ханджа үршөөл абарал эригдэг. Мунэрхи баабайн хун түрэлтэй байхадаа, шэхэ хатуутай үбгэжөөл байһан юм ха. Тэрэ үбгэжөөл оршон тойрон нотагуудай зонй угариданша, эрхилэгэнь байгаа.

Урда тэрэ үедэ монголой тагнуул сэрэг манай нотагуудаар дайлан ябажа, хорн, хамниган, ортон болон бусад угсаатаниие монголой мэдлэ абжа байһан байгаа. Мунэрхи баабайн тэрэ монгол сэрэгэй даргатай шимэ удгатай хэлсээ баталһан байна.

Монгол дарга шатар наадаха дуратай хүн байгаа. Мунэрхи баабайнтай баһал шатар һайн табидаг үбгэжөөл хэн ха. Мунэрхи баабай монгол даргада ишгэжэ хандба:

- Шатараар минни илабал, нотаг нугыемнай һандаргануу, арад зонциемнай дайлангүй, адуу малыемнай һалгаангүй ошохо газар руугаа шгэлхэт. Танай илабал, бидэ бүгэдөөрэн эсэргүүсэнгүй танай мэдлэ ороходди.

Монгол сэрэгшэ энэ дуралхалын зүбишөөбэ.

Тиигээд тэдэ хабтагай шэнги жэгдэ газар оложо, тэрэн дээрэ шатарай хюлгэ бүтээбэ. Нэгэ клеткэнь хорин алхам хаяануудтай тэбхэнсэг болоно. Өнхэдөө энэ газарһаа хоёр-хоёр модо зайда үндэр гүбээнүүд гээрэ амиды хүнүүдые шатарай дүрсэнүүд болгожо табяад, наадага эхилэб. Хоёр үдэрэй турша соо наадаг, гурбадахи үдэрэй үдэ

багаар монгол ноён илагдашаба. Тиигээд монгол сэрэг һөөргөө олзогүйгөөр бусаха баатай болобо. Иигэжэ хүбэлгэн үбгэжөөл арад зоноо аршалһан юм.

Мунэрхи баабайн баатаршага арад зонй дунда мүнөөшые болоһондоо үлгэр домог боложо суурханхай. **Маша АНДРЕЕВА,** **6-дахн классай хурагша,** (Ярууны аймагай хурагшадай суглуулбарһаа).

ХААНАЙ ХЭНЭЭЛТЭ

Урда сарта Хурамша тосхойһоо холо бэшэ оршодог Нарһан нотагта удаахан үхибүү хүлэжэ ядаһан нэгэ айлда доошые басаган үри түрэгжэ, гэртэхинээ ехэтэ баярлууһан юм гэнэ. Тэрэ эрхэ ганса басаганиинь хүбэлгэн ухаатайшые, шэг шарайгаар зохидохонь хэн. Тэрэ үедэ хаанаһаашыб Монголой хаан Буряад ороноор айлшалжа ябатараа тэрэ малша айлдамнай орожо, амарха үедөө басагынь ехэ һайхашажа, аргагүйгөөр дурлашаба. Басагана үгэхынь эхэ эсэгэһэнь зүбишөөл эрибэ ха. Бахардан гэртэхиниинь арсаха аргагүйгэжэ, зүбишөөхэ баатай болобо ха. Тиигэжэ бүхы Гэльбэрэ, Хурамша, Олзон, Нарһан нотагуудай зон суларжа, хэдэн хоног соо үргэн ехэ түрэ найрта сэнгэһэн юм гэлсэдэг.

Тиигэһээр Монголой хаанай бусаха сар ойртөжө, тэрэ аилай гараһаар ганса басагынь абаад, Монгол орондоо ябаа бэлэй.

Тэрэ басаганнай хаанай һамган боложо, алтан соо умбажа, торгон соо хүлбэржэ байгаашые хаа, сарай ошохо бүри түрэлэн нотагаа, эхэ эсэгэе, үетэн нүхэдөө үгылжэ,

үдэрэй ханаан, һуниин зүүдэн болодог болобо. Һүүлэй һүүдэ тэндэһэн зугадажа, бусаха гэжэ шигдэбэ. Харгы замдаа хэдэн олон бэрхэшүүлүүдые дабажа, хада уулануудые гаража, уһа мурэнүүдые гаталжа, арайхан гэжэ амиды мэнгэ түрэлэн тоонто нотагтаа, эжи абадаа бусажа ерээ хэн ха.

Һамгандаа орхюулан Монголой хаан хүндэтэ нэрээ бузарлууһандаа уур сухалда абтажа, хэдэн хоног соо гүйлгэжэ хойноһоонь ершэбэ ха. Тэдэ тэрэ бурхад басаган Монгол орон бусахаяа таһа арсаба. Галуурһан хаан тэрэ басагые таһара удара, бута саһажархөөд, бэеын тала дайдаар дүүрэн бутарса хаяһан гэхэ.

Тиигэжэ, энэ нотагта басаганай бэень-Баян-Улаан, хоёр хүхэдынь-Ехэ Хүхэд, Бага Хүхэд гэжэ нэрэтэй хаданууд боложо, хоёр гэзэгэдынь - Нарһан горхон, Хаал горхон боложо урданан юм гэдэг. Түрэлэн эхэнь хайрата ганса басаганайнгаа хойноһоо халаг хүхы боложо, үйдхар гашуудалда дарагдажа, уйла уйлаһаар байтарни, «Хүхэдэй нуур» гэжэ ехэ нуур тогтошоһон юм ха.

Урдань хадаа Хүхэдэй нуурта эхээр хүн шунгажа болохогүй гэлсэдэг хэн. Мүнөө энэ нуурые баһа Хөөлннннн нуур гэжэшые зарим зон нэрлэдэг болонхой.

Тэрэ сартаа хойшо эндэхи зон басагандаа холо хаданга үгэхэ дуратуу болоо юм гэлсэдэг.

Энэ домогые 1897 ондо энэ тахилгатай, мургалтэй хадануудай хажуугаа түрэлэн Дүшанимаева Долгор гэжэ хүшэн хөөрөдэг хэн. 1964 ондо Ханда аша басаганиинь бэшэжэ абайһан байгаа.

Д.НИМАЕВА, Гэльбэрын дунда хургуулиин хизаар ороноо шэнжэлэгын музейн директор.

ЧИНГИС ГУРУЕВ

Эхин түрүүндэ - бурханай хайраар! - Этигэл, найдалаа зула мэтээр бадаруулжа, Урда сагай байдалыг гэршлэн Угай бэшгүүдыг хүшөө мэтээр сэгнэжэ, Угсаата арадайнгаа түүхэ тухай Удхалан дуулаха гэхэн хүсэл бодолни, Элшэ гэрэлтэй наран шэнгээр, Эльгэ зурхыемни жэгнээд байхань зохид лэ!

Омог баярын гэхэдэ, - Оргойто бөөгэй мэдэл соо Залгаа олон жэлнүүдтэ Заяа хубияа олоошье хаань, Изагуур үндэр түрэлтэ Илажа түгэс нүгшлэн Бурхан багшын шүтээн Буряад орондо дэлгэржэ, Оройн шэмэг Зонхобын Одон доро мундэлөө Сансарын хүрдые зрыюулэгшэ Саглашагүй хүсэндэ этигэлэн Амитан олоной сэдхэлдэ Ашата хүзэг мандуулба, -

Буряад-монгол арад зон Буусаараа илгарангүй нуужа байба. ... «Саг сагтаа, Сахилза хүхэдөө байдаггүй», - Сагай байдал Сахариг мэтээр эрьежэ, Хубилха тээшээ Хурдан түргөөр хүгжэжэ, Ород болон Хитад гүрэнүүдэй хоорондын Хилэ татагдажа, Хизааргүй үргэн Ород гүрэнэй захиргаан

дэлгэржэ, Буянаа үйлэдэжэ, хурал, уншалга бүтээхэдэ, Энэдхэг, Түбэд оронуудта түгэс халбархан Эрдэм ухаанай табан зүйлдэ шүтэжэ, Ульгэр сударнуудайн оюун гэгээниие оложо. Үзэл бодолоо улам саашань нарижуулхадаа, Байгалай үмэнэ ород зоной ерэхэдэ, Батахан сагаан хаанай тушаалта

БУРЯАД-МОНГОЛЧИ (ПОЭМЭ)

...Бурхан тэнгэрийнээ үршөөлтэй Буряад-монгол арадни - Түби дэлхэйдээ нэрэ алдараа Туг мэтээр үргэлэн габьяатай! Олон ондоо эсэгэнэрхээ, Отог бурийн нэгдэлхээ Удха түгэлдэр бодолтой Улас түрэ мандуулжа, Хүмүүни урийн журамаар Хүсэлтэ байдалаа түбхинүүлээд, Агта мориной хурдаар Алас холье зориходонь, Зам харгынь - нэгэн гэбэл, - Зол жаргалаа дэлгэдэг нэн, Золгоон нүхэдэнь - хоёр гэбэл, Зоболон хүргэжэ угтадаг нэн. Тийгэбэшье, һүүдэр мэтэ сэдбэгтэй һүйд, хөморондо абтангүй, Шуурган мэтэ аюултай Шуната дайнда диилдэнгүй, - Ая гангаар анхилһан Аглаг нотагтаа дурлажа, Хи мориңдол сэдхэлээ Хирэгүй сэбэрээр сахижа, Табан хушуута малаа Талье дүүрэн харкуулһаар, Үнэн байдалһаа үндэлтэй Ульгэр домогоо баяжуулһаар, Түүхэтэ замай

Арбан сагаан буянай Аржун жаргал үршөөбэ!.. 2 Урма баяр түрүүлһэн угай түүхэ бэшгүүд Урдын сагай байдалыг үнэншэмэ тодоор харуулна: Түгэлдэр Тобын, Вандан Юмсунэй, Шираб-Нимбуу Хубитын - Түшэг мандал мэтээр уншагдай сэдхэлдэ мүнхэрнэ. Угай бэшгүүдтэ ороһон түүхын баримтануудай ороошье наа, Удха шанарайн гүнзгыг ойлгожо байһанаа мэдүүлэе. Арбан нэгэн эсэгын Хори буряад зонойнгоо Алдар ехэтэй ябадалайн зарим үйлэнүүдыг дурдая.

Буряад дайдада Бии болохоор забдаба. Баруун холын зүгһөө ерэлэн Бардам ород хасагууд Буряад-монголшуудай эзэлжэ һууһан Бууса нютагуудыг буляахаар Зоргон соогоо баһажа эхилбэ. Зобоожо, булимтаржа оробо; Үзүүрһэнь үмхэжэ, захаһаань залгиба, Үймөө, хуймаа, татаба... Эгээл энэ хирэдэ Эхэ нотагаа хамгаалха гэжэ Хори буряад гарбалтан Хонон, үнжэн хамтадаа сугларжа. Зүб үгээ хэлсэжэ, Зүгнэл хубияа олобо, Олон һанал барингүй. Одо заяагаа шэлэбэ. Удха шанар ехэтэй Ушар ябадалынь гайхамаар юм: Аяар холо оршоһон Агуу Москва морёр зорижо, Албата зондоо үршөөлтэй Абай баатар Петр хаантай Арбан нэгэн эсэгын Хори буряадай түлөөлөгшэд Бадан Тураахиин түрүүтэй Бараалхан сэхэ золгожо: - Хаан баабай, шинингээ Хайра гуйжа ерээлди! Амгалан байдал үршөөхышни Аяар холоһоо ерээлди... Эсэгэлһээ нааша эзэлһэн Эхэ нотагыемнай аршалыш! Хамаг олон зониемнай, Хада уулын хаалтадал, Хамгаалжа угыш! - гэжэ Хандаһан хайра гуйлтань - Тулиһан зондо Туһа боложо, Эхэ нотагтань Эрхэ олгожо, Үеын үедэ мартагдахагүй Үйлэ хэрэг боложо тодороо. Хэрэм мэтэ бутаршагүй Хатын заяан боложо мүнхэрөө!..

зиндаатай Алтан, мүнгэн медаль зүүнхэй тайшаанар, Алас ерээдүй тээшэ харасаа шэглүүлһэндэл, Агын, Хориин, Сэлэнгын болон Баргажанай Талын Дүүмэнүүдтэ олон жэлдэ зонхилжо, Хуушан монголоор угай бэшгэ моторложо, Хуби заяанайнгаа хүгжэлтын зам баталхадаа, «Түрэ - түмбэгэр, ёһо - ёмбогор» гэлсэдэг, - Түрэ хуримай найр, бэлхилгэй дуун, Бууралхан үбгэдэй ульгэр, домог түүрээлгэ, Булагтал дэлбэржэ, үе дамжан ерэхэдээ, Эрын зориг - мүнгэн хутага, хэтэ, Эхэнэрэй энжэ заһал - зүүдхэл гоёлто, - Мүнгшэ дархашуулай урлаһан эдэ бүтээлнүүд Мүнхэ үеын мартагдашагүй эдлэл болоходоо, Хүнэй ухаан сэдхэлтэй уяа хүдэлгэдэг хүнэй архи - эдеэнэйнгээ эрхим дээжыгэ Огторгойн олон түмэн бурхадаа хүндэлжэ, Орон дэлхэйдээ сэргэм болгон үргэхэдөө, Ой модоёо түймэр табижа шатаангүй, Олон гэгшын нугаһа, гапуу хюдангүй, Аршаан мэтэ уһа голнуудаа шэргээнгүй, Ан гүрөөлдэ олзуурхангүй аршалан хэмгаалхадаа, Аажамхан талье бүрхөөмэ - үүлэн соохор! - Атарлан бэлшэлэн тобир тарган хонидһоо Хайшалжа абанан дун сагаан нооһоороо Хабатай гоё һэеы, шэрдэгээ сохиходоо, хүрэг олон үхэр малаа тэнжээжэ, һүн далай жэлһээ жэлдэ салгидуулжа, Айраг, тараг, айрһа, хурууд, эзэгэй - Абдар дүүрэн эдеэн хэшгээ бурилдүүлхэдээ, Морин эрдэни! - гэжэ дэмы хэлэгдээгүй, - Мориеё унажа, элдин дайдаараа гуйлгэжэ, Ажал хэрэгээ жэншэдгүй һайнаар бэлүүлээд, Амар амгалан жаргалаа эдлэжэ ябахадаа, Нажарай уринда үбһэ ногоон элбэгжээд, Намарай ольбондо үбэлжөөндөө яаралгүй зөөжэ, Шэмэрүүн хүйтэн үбэлэй жабарай үнгэрхэдэ, Шэнын нэгэнээр он жэлэй һэлгэхэдэ, Сагаан эдеэ дэлгэлэн Сагаалганаа угтажа, Сагаан хадагаар аха захатанаа золгожо, Сахиур сагаан сэдхэлһээ үрээлээ хэлэжэ, Сагай һайхание магтан, дууга татахадаа, Зулгы дулаахан зүнай дахяад ерэхэдэ, Зуһалан талын сэнгэлигтэ бултадаа сугларжа, Эрын гурбан, нааданай ёһо

баримталжа, Эрхим гэгшын найр-зугаа дэлгэхэдээ, Буха ехэ хүсэтэйшүүлэй шалааень гаргажа, Булсуутай годлийн хөрхо мэргэниие туршажа, Урилдаанда илаһан соло дууджа, Урмашан сэнгэжэ, архи дарһа хүртэбэшье, Буряад-монгол арад үсөөншыгэ наа - ухаатай, Буса түрэлтэн гэжэ нэршээшыгэ наа - хүндэтэй, - Халуун зүрхэтэй һүбэлгэн хубүүдээ шэлэжэ, Казань, Санкт-Петербург уруу эльгээхэдээ, (Хэтэ мүнхын баяр, омогорхол татаһан Хэдэн габьяата нэрэнүүдыг эндэ эрлэхэм) Европын эрдэмэй кандидат - Доржо Банзаров... Ерээдүйн доктор болохол хэн!.. гэжэ нэмэхэдээ, Ородой Хизаар ороноо шэжэлгын хүрээндэ Түбэдэй һасыгэ нээһэн Гомбожаб Цыбиковыгэ, Арбан гурбадугаар Далай ламын багша Ашата Гүшэг хамбаяа дурсан баясахадаа, Эхэ нотагайнгаа үргэмжөөр баяжан жаргажа, Эжы, абынгаа буянгаар үнэржэн үдэжэ, Талын уудамда шэнээр буусаяа түхөөржэ, Табан хушуу малаа үдхэн арьбажуулхадаа, Буряад, ород гэлтэгүй - умсдөө ажалтай, Будда, Христосой илгаагүй - һүзэгэй үбдистай, Аажамхан сэдхэлээр хүршэ хубөө нуужа, Аралжаа наймаа хэжэ харилсадаг нэн гэхэдээ, Одон мэтэ мүнхээн хуби заяатай Орон нотагаа энхэржэ, сольынь дуудабашье, Үнгэтэ юртэмсын шэнэ эрьесэ дэлгэлһэн Үйлэ хэрэгыгэ гүн сэдхэлһээ хүндэлгэшэб: ...Хоридугаар зуунай арбан долоодохи он ерэжэ, Хонгёохон дуутай Октябрийн хубисхал нэржэ, Булад, шэрэм хайлуулжа, ажахы, үйлэдбэри бадхоогоод, эрдэм, соёл хүгжөөһэн Буряад-Монголой Автономито Совет Социалис Республика тогтоһон түүхэтэй юм!

бэрхэшээлнүүдыг Түбэг, уршаггүй дабаһандаа, Энхэ золоор амидарһаниинь Энэ гэшгүй үнэн юм! Жэлэй дүрбэн уларилай һайханда, Жэнхэни заншалаа баримталан, Нүүжэ амидардаг байгаа гэхэдэ, Нютаг дайдаан уужам юм. Байра нуудалаа түхээржэ, Баталһан газарынь дурдахада, Барагдашагүй үргэн дайда - Баянхан тала харагдахал: Бардам холын Баруун зүг гээ болни, - Зүлхэ мурэнһөө эхитэй Зүлгэ ногоон тала зэрэлгээтэнэ, Хүлөө табишагүй Хойто зүг гээ болни, - Витим мурэнөөр хизаарлагдан Хада уланууд хамбыдал зурьна; Зүгнэлтэ арюухан Зүүн зүг гээ болни, Амар мурэнһөө наашаа Ая гангата тала нэмжынэ; Уринаар һанагдадаг Урда зүг гээ болни, - Халуун дулаан сэдхэлтэй Халха-Монгол хүхэрэн уняартана...

...Аза талаан хэшгээр Ашатын жаргал эдлэнхэй, Хун шубуун гарбалтай, Хуһан модон сэргэтэй Хори буряад зоной түүхэ Холын үе саһаа эхитэй, Уг изагуурын, бултанай мэдэлээр, Үндэр дээдын табисууртай. Ами наһанай эхи татадаг Абарал буянтай «Эхэ» гэхэдээ, Эжэлүүдгүй Бальжан хатан тухай Эльгэ зүрхэндөө һанаад орхиноб. Хари холын газар дайдада Хадамда гаража түбхинэлэн байбашье, Эсэгэ хаанай зарлигта эсэргүүсэжэ, Эрэ нүхэрөө үгэдөө оруулжа, Энжэ арад зоноо дахуулаад, Эрбэжэ нотагаа бусаһан түүхэтэй: Эхэнэрэй бэшэ, сэсэн ухаатай Эрын зориг харууһан жэшээтэй. Баһанхад зантай хаанай захиралтаар Бальжан хатанай алуулаад байхада, Этигэлтэй ябаһан энжэ зонинь Эрэлхэгээр унаһан басагаая дурсажа, Онон хатанай урдуур, хойгуур, Үргэнэ хатанай эрье хубөөгөөр, Хүхэлбэ хубшын ара үбэрөөр Хүхэхэн ногоотой нугаар түбхинэжэ, Үдэ, Хүрбэ, Хёлго. Сүхэ голнуудай Үнэхөөр тунгалаг уһанһаа ундалжа, Ярууна, Хорго, Сагса, Архирай нуурнуудтай Үргэмжэтэй һайхан дайдаар нотагжаа юм... (Баатар эрэлхэг эрэ гэхэдээ, - Бабжа-Барасыгэ элихэн һананаб. Шэн зоригтой хубүүд гэхэдээ, - Шэлдэй-Зангиие огтолон мартаагүйб.)

Буян хэшгээр хэдэиншыгэ сагта дутаагүй, Буруу үгөөр хэниешье хардажа доромжолоогүй, Буу барижа, хаанашье, хэндэшыгэ добтолоогүй Буряад-монгол арад зон бүгдөөрэн, - Оёоргүй гүнзгыг далай мэтэ ажабайдал соо Оршолонто юртэмсын саглашагүй зоболон амсажа, Нэгэ зариманиинь - баян зөөри эдлэжэ, Нүгөө олонинь - угытэй барлашыгэ болоходоо, Эрдэниин зуладаг нарата дэлхэйдээ мүнхэрлэн Элинсэг хулинсагайнгаа уг заншалыг алдангүй, һолир мэтэ хурсахан зориггоо мүнхөөнгүй, һонор ухаан сэдхэлтэй амидаржа нуухадаа, Орон дэлхэйнгээ эзэн - Буурал баабайнарыг, Горхон, мурэн, нуурнуудай Луууд хаание Амидын жаргалай һүлдэ - гапай заяашаниие Амгалан байдалай түлөө тахижа мургэбэшье, Баруун Жуу, Богдын хүрөөнһээ үршөөлтэй Баталгатай дасангууд нотаг бүхэндэ мундэлөөд, Бурханай шажан эгүүридэ мүнхэ

Эды шэнээн үргэн тала дайдада Эртын саһаа хойшо амидарһан үдэлэн Баянхан заншалтай угсаата түрэл арадни Байгаали дэлхэйн баян хэшгээршыгэ дутаагүй; Тахилгата Алхана, Бархан, Саяан уланууд мүнхэдөө Тайбан сагай соло дуудандал үндэрлэдэг, Сэбэрхэн уһаараа амитан олониие ундалууһан Сэлэнгэ, Үдэ, Онон голнууд гэдлидол зуралзадаг; Абарал мэтэ бахархан шүтэжэ һүгэдэдэг Аршаандал уһатай Байгал далай эрдэни; Халюун, булга, ан гүрөөл олзоборилхоо һэдэбэлнь, Хангай дайда элбэгээр баялигаа дэлгэдэг юм; Үнгын түрэлэй ой модо хэрэглээшыгэ наань, - Улир мойһон, алим жэмэсэй амтатай гэшэны! Садатараа бэлшэлһэн хони, малынь олон даа; Сагаан эдеэгээ дурдангүй яажа болохоб?!

Үе саг Үлөөлгэлһэн харгана шэнги Үнгэржэ, үрхирижэл байгаа. Уһа мурэн Оёоргүй булаг шэнги Урдажа, хүүежэл байгаа... Орон нотагайнгаа уужамда урмашан, Ой тайгынгаа баялигта баярлан, Омогтой хүжюун үнэржэн үдэжэ, Олзотой дорюун жаргалаа эдлэжэ, Ород гүрэнэй дэбисхэр дээрэ Ород гүрэнэй албан боложо,

буян хэшгээр хэдэиншыгэ сагта дутаагүй, Буруу үгөөр хэниешье хардажа доромжолоогүй, Буу барижа, хаанашье, хэндэшыгэ добтолоогүй Буряад-монгол арад зон бүгдөөрэн, - Оёоргүй гүнзгыг далай мэтэ ажабайдал соо Оршолонто юртэмсын саглашагүй зоболон амсажа, Нэгэ зариманиинь - баян зөөри эдлэжэ, Нүгөө олонинь - угытэй барлашыгэ болоходоо, Эрдэниин зуладаг нарата дэлхэйдээ мүнхэрлэн Элинсэг хулинсагайнгаа уг заншалыг алдангүй, һолир мэтэ хурсахан зориггоо мүнхөөнгүй, һонор ухаан сэдхэлтэй амидаржа нуухадаа, Орон дэлхэйнгээ эзэн - Буурал баабайнарыг, Горхон, мурэн, нуурнуудай Луууд хаание Амидын жаргалай һүлдэ - гапай заяашаниие Амгалан байдалай түлөө тахижа мургэбэшье, Баруун Жуу, Богдын хүрөөнһээ үршөөлтэй Баталгатай дасангууд нотаг бүхэндэ мундэлөөд, Бурханай шажан эгүүридэ мүнхэ

буян хэшгээр хэдэиншыгэ сагта дутаагүй, Буруу үгөөр хэниешье хардажа доромжолоогүй, Буу барижа, хаанашье, хэндэшыгэ добтолоогүй Буряад-монгол арад зон бүгдөөрэн, - Оёоргүй гүнзгыг далай мэтэ ажабайдал соо Оршолонто юртэмсын саглашагүй зоболон амсажа, Нэгэ зариманиинь - баян зөөри эдлэжэ, Нүгөө олонинь - угытэй барлашыгэ болоходоо, Эрдэниин зуладаг нарата дэлхэйдээ мүнхэрлэн Элинсэг хулинсагайнгаа уг заншалыг алдангүй, һолир мэтэ хурсахан зориггоо мүнхөөнгүй, һонор ухаан сэдхэлтэй амидаржа нуухадаа, Орон дэлхэйнгээ эзэн - Буурал баабайнарыг, Горхон, мурэн, нуурнуудай Луууд хаание Амидын жаргалай һүлдэ - гапай заяашаниие Амгалан байдалай түлөө тахижа мургэбэшье, Баруун Жуу, Богдын хүрөөнһээ үршөөлтэй Баталгатай дасангууд нотаг бүхэндэ мундэлөөд, Бурханай шажан эгүүридэ мүнхэ

Түгэсхэлэй үгэдэ - бурханай үршөөлөөр! - Түүхын баримтануудыг дуун мэтээр хэрэглэжэ, Арад түмэнэйнгөө одо заяаень Алтан соёмбото туг мэтээр үргэлсэжэ, Оршон үеынгөө хүлгөөтэ байдалыгэ Ойлгожо, мэдэржэ байһандаа - үрээлээр дүүргэһүү; Амгалан тайбан Буряад Республикаманай Амжалта дүүрэн саашадаа халбархан болтогой!

мышлением. Наиболее действенна связь между мыслительными процессами и языком осуществляется на сверхфразовом уровне, т.е. на уровне описания, повествования и рассуждения, которые выступают как дальше неделимые единицы монологического высказывания.

Таким образом, поток нашей речи состоит из предложений, а предложения в монологическом высказывании связываются в более крупные блоки (описание, повествование, рассуждение), которые типически повторяются, чередуются в речи, изменяясь только в тематико-семантическом и частично-структурном отношении. Так, в небольшом сообщении о каком-либо предмете, например, машине, можно встретить все три типа речи. Если сначала перечисляются признаки внешнего вида и внутреннего строения машины, мы имеем описание, если далее рассказывается о том, как ее приобрели, то это повествование. Возможно и рассуждение о том, какова мощность машины, насколько она удобна в эксплуатации и т.п. Эти типы речи употребляются во всех литературных жанрах, правда, в некоторых из них наблюдается доминирование какого-либо одного из этих типов. Так, повествование как языковая единица больше характерно для эпических жанров литературы, описание более широко представлено в лирико-художественной литературе, рассуждение - в научных и публицистических жанрах.

Каждый тип речи характеризуется своими особыми языковыми средствами, главным образом, средствами предикативности (вид, время, наклонение, модальность). Все эти средства подробно охарактеризованы в работе применительно к каждому типу. Языковые средства во всех типах речи приобретают дополнительные оттенки в значениях и экспрессии.

Такова в схематическом изложении общетеоретическая научная концепция О.А.Нечаевой.

Одним из достоинств работы является ее связь с методикой преподавания языка. Автор монографии показывает, что термины - описание, повествование и рассуждение - в учебно-методической литературе используется без какого-либо теоретического обоснования, что приводит к смещению этих понятий, а иногда и к неверным методическим рекомендациям. В работе дана характеристика школьных сочинений с точки зрения типологии речи, акцентируется внимание на различии, существующем между сочинением-характеристикой и сочинением-рассуждением.

Рассматриваемая нами книга О.А.Нечаевой получила широкое и вполне заслуженное

признание среди лингвистов, методистов русского языка и языков народов СССР. На основе этого исследования выполнены десятки диссертационных работ, на него опираются многие известные авторы методических пособий по русскому языку для учителей.

Например, о значении теории типов речи в

указанном выше значении введен и в школьные пособия, в которых значительное место в разделе по развитию речи учащихся отводится именно описанию, повествованию и рассуждению как типам речи. Продолжением ее концептуальной теории ознаменовался новый труд под названием «Типы речи и работа над ними в школе» (Красноярск, 1989), тем самым она еще раз обратилась к сложным вопросам методики изучения текста, развития речи учащихся. В этом отношении и актуальность этой работы, предназначенной для учителей-филологов в области развития речи учащихся в школе, не подлежит сомнению.

В данном пособии на основе теории описания, повествования и рассуждения рассмотрены разновидности названных типов монологической речи применительно к условиям школьного преподавания русского языка; предложена система, в которой реализован коммуникативный подход: выбор типа речи, стиля жанра подчинен коммуникативным задачам. Эта система - «работающая», ею нетрудно овладеть любому филологически подготовленному учителю, она удобна для внедрения в практику средней школы. Автор не ограничивается только лишь рассмотрением школьных сочинений, а предлагает обращаться к литературно-художественным текстам, анализирует эти тексты как образец и источник. Методические и дидактические части материалов всех разделов данной книги учитывают практические возможности современной школы и вполне доступны учащимся 4-8 классов. Кроме того, совсем недавно проф. О.А.Нечаева издала очень оригинальное исследование «Сходство форм мышления и речи на сверхфразовом уровне носителей разностроенных языков». (Улан-Удэ, 1996).

Таким образом, концептуальные идеи и стабильные теории функционально-смысловых типов речи (описание, повествование, рассуждение) получили широкую научную апробацию и повсеместное применение не только в многочисленных диссертационных монографиях молодых ученых, но и в школах, на языковых факультетах педагогических институтов нашей многонациональной России.

Все это позволяет еще раз подчеркнуть, что в общем языкознании создана новая школа, новое научное направление, что является реальной заслугой профессора О.А.Нечаевой.

Научные труды О.А.Нечаевой являются результатом ее большого трудолюбия и постоянного творческого горения.

Следует добавить, что О.А.Нечаева чутко улавливает и чувствует пульс общественной жизни языка. Поэтому в научно-творческом активе ее большое место занимают проблемы преподавания русского языка в условиях бурятско-русского двуязычия и в школе и в вузе.

Проф. О.А.Нечаева

выступает не только со статьями на эту актуальную тему, но и под ее редакцией издано несколько больших межвузовских сборников «Вопросы преподавания русского языка в условиях русско-бурятского двуязычия» (1981), «Вопросы преподавания русского языка в национальном вузе» (1985) и т.д., которые имеют актуальное практическое значение.

Как профессор, как талантливый ученый-исследователь, как многоопытный педагог Ольга Александровна, работая в Бурятском пединституте и госуниверситете около 55 лет читает лекции на высоком научно-теоретическом и методическом уровне, излагает учебный материал логически последовательно, композиционно стройно, живо и интересно, ясно и доступно.

ЛЕКЦИИ,
ПРАКТИЧЕСКИЕ И СЕМИАРСКИЕ
занятия отличаются глубиной научного содержания, они не являются перепевом или буквальным повторением учебников или учебных пособий, а имеют творческий самостоятельный характер, ибо представляют собой тонкий аналитический разбор сложных явлений русского языка как научной дисциплины, обобщение собственных лингвистических наблюдений, добытых в процессе творческого труда.

Я долгое время работал на кафедре русского языка, которой бесменно в течение многих лет руководила проф. О.А.Нечаева. При этом я замечал, что она своими глубокими лингвистическими знаниями, заботливым отношением к студентам, а также к своим коллегам заслужила любовь, научный авторитет и уважение студентов и сокурсников, коллег по работе их искреннюю признательность и благодарность. Это неувдительно, ибо она отдает им не только свои богатые знания, но и тепло своего отзывчивого сердца, силу своей благородной души. Не является случайным тот факт, что среди ее воспитанников есть не только много учителей, подлинных мастеров педагогического труда, но и признанных, талантливых писателей-прозаиков и поэтов, журналистов.

Одним словом, наша Ольга Александровна в свое время как заведующая профилирующей кафедрой, всегда была и сейчас также остается своеобразным камертоном высоко-правдивых отношений среди ведущих лингвистов-словесников Бурятии.

Работая заведующей кафедрой русского языка в БГПИ в университете более 20 лет, Ольга Александровна внесла и продолжает вносить большой вклад в подготовку научно-педагогических кадров. Немало кандидатов и даже докторов наук, в том числе В.И.Золжоев и пишущий эти строки пришли в большую академическую науку через школу проф. О.А.Нечаевой.

Отмечая восьмидесятилетие проф. О.А.Нечаевой, пожелаем же ей активного долголетия и радости творческого труда.

У-Ж.ДОНДУКОВ,
доктор филологических наук, заслуженный деятель науки РФ и РБ, академик АН ВШ, профессор БГУ.

логическом аспекте пишет В.И.Свицов в монографии «Смысловый анализ и обработка текста»: «Значительным шагом вперед в функционально-смысловой типологии текстов является точка зрения, предложенная монографией О.А.Нечаевой - единственной, насколько нам известно, специально посвященной данному вопросу. В отличие от других исследований, опирающихся на «предметный» подход к проблеме, здесь предпринимается попытка выявить не только содержательные, но и структурные особенности соответствующих конструкций и даже выразить их общими формулами».

О ТЕОРЕТИКО-
лингвистическом значении типов речи читаем в межвузовском сборнике научных трудов «Стилистика текста в коммуникативном аспекте: «Проблема функционально-смысловых типов речи в теоретическом плане была поставлена О.А.Нечаевой, ею введен термин «Функционально-смысловые типы речи», получивший широкое распространение в лингвистике, дидактике, теории редактирования».

Наконец в методической литературе (в журнале «Русский язык в Литве») отмечается, что с точки зрения монологического высказывания, наиболее оптимальной является типологическая характеристика связной речи, разработанная О.А.Нечаевой. Автор в зависимости от логико-смысловых и структурно-функциональных особенностей выделяет такие типы связной речи, как описание, повествование, рассуждение. Общие логико-смысловые значения указанных типов речи выводятся О.А.Нечаевой на основе закономерностей человеческого мышления, обуславливающих восприятие явлений действительности в их одновременных, последовательных и причинно-следственных отношениях».

Таким образом, теория функционально-смысловых типов речи вошла и в теорию и в практику научного исследования и изучения текста.

Термин «Типы речи» в

Залуу наһан - залитай үел:

УЯНГАТА МҮРНҮҮДЫЕ УНШААД БАЙХАДАА...

Үнгэрхэн жэл Сэсэг Намсараевагай «Птицы солнца» гэнэи түрүүшын номын Санкт-Петербургийн «Четверг» гэжэ хэблэлдэ-барлагдан гараһан байна.

Энэ ном гартаа барижа уншаһанайнгаа һүүлээр таанартай танилсуулха дуран хүрэнэ.

Сэсэг Намсараева 1968 ондо Шэтын областиин Могойтын аймагай Догой нютагта Онхойной омогой Намсарайн Жигжидэйдэ баяр жаргал асаран, долоодохи үхибүүниинь боложо түрөө.

Абань, хүдөө нютагай багша, байгаали шэнжэлдэг эрдэмээр эхээр хонирходог, тиин элдэб хонирхолтой номуудыг гэртээ суглуулдаг байһан. Найман үхибүүдээшье номдо дуратайгаар хүмүүжүүлээ.

Сэсэгэй бага ба эдир наһаниинь домогто Ононой эрбейн Тугшан нютагта үнгэрхэн юм.

Һургуулида һуража байхадань, «Песнь урғы» гэнэи түрүүшын онтохониинь «Ленинец» газетэдэ толилогдобо. Аба эжы хоёрынь басагаараа омогдорходог, хэзээшьеб даа журналист болохо аабза гээд ханагша бэлэй. Тэрэинһээ гадна Сэсэгэй литератураар, поэзеэр, гүн ухаанай эрдэмээр хонирходогынь гайхалгүй хэн.

1989 ондо Сэсэг Канска библиотечнэ техникум дүүргээд хоёр жэл Хакасиин соёлгой ордондо директорээр ажаллаа.

1990 ондо Эрхүүгэй гүрэнэй багшанаарай университетэдэй хэлэ бэшэгэй факультедэй буряад, ород хэлэнэй таһагта орожо, 1995 ондо тэрэнээ дүүргэһэн юм.

1996 ондо Эрхүү хотодо үнгэргэгдэһэн «Молодость. Творчество. Современность» гэнэи залуушуулай 14-дэхи областной конференцидэ хабаадажа, лауреадай шанда хүртөө.

Мүнөө Сэсэг Намсараева Шэтэ хотын «Ваша реклама» гэжэ олонийтэдэ зориулагданан областной түбэй сониндо хүдэлнэ. Хэдышье ажалдаа сүлөөгүй байбашье, уянгата һайхан шүлэгүүдээ бэшэжэ, олон зондо баяр хүргэжэ үрдинэл даа. ханал бодолоо уран үгын үлхөө дээрэ уянгалац, өөрсэ маягаар онсо тухэлтэй шүлэгүүдыг зохионол.

Сэсэг Намсараева өөр тухайгаа ингэжэ бэшэнэ:

**Глину своей души
Месила я тысячелетиями,
Чтобы стать однажды**

поэтом...

Тэрэнэй уран найруулганууд тухай ородой суута зохиолшо Н.Некрасовой хэлээшээр «үгэнь үсөөн аад, удхань түргэн» гээд, алдуу болохогүй.

**Юрта - кочующая звезда
степей,**

**Ковш семи мудрецов,
Спущенный с неба
Белый верблюжонок,
Ищущий вымя долин...**

Эндэ буряад арадай дүрэ үшэн зүбөөр харуулагдана. Отгоргойн Долоон үбгэд шэнги элинсэг хулинсагуудайнгаа ая гангаар анхилһан үргэн тала дайдаар нүүдэг тухайн түүхэлнэ, һэеи гэр буряад хүндэ ямар удха шанартай байһынь мэдүүлнэ гэшэ бээ.

Сэсэг Намсараевагай ямаршье шүлэг уншахадаа, бодолдо абтан, «юундэ ингэжэ бэшэ гээшэб?» гэжэ өөрһөө һураһан. Жэшээхэдэ:

**Идти одному в ненастье -
Совсем не беда, не горе
А если вдвоем - в молчании,
А если вдвоем -**

в одиночестве,

То это не горе, а смерть.

Бүмбэрсэг дэлхэй дээрэ хүн бүхэн һаруул гэгээн инагтаа уулзажа, ариун сэлэр таһаршагүй дурантай болодог. Тиймэһээ амраг гансаа альган дээрээ эрхэлүүлэн, гамнажа ябаха тухай дуулаана бэшэ аал?

Үгышье һаа, ариун инаг дуран тухай нимэ уянгата аялга:

Хочешь, я буду нежнее

солнца,

Ласковее травы, что
щекочет ноги твои?

Хочешь, я буду нежнее

солнца?

Нежней всех людей,
Которые были, есть и будут

на Земле?

Сэсэг Намсараевагай олонхи шүлэгүүдэйнь үшөө нэгэ онсо талань гээд, тэдэнэйнь гүн удхатай, мартагдашагүй образууд:

**В этом черством
кусочке хлеба -
слезы всех матерей,
пытающихся
накормить своих детей.
Горький вкус у него,
хоть не ешь.**

Мүн тийхэдэ сэдхэлээ даран баясан, урмашан, омогорхон гараһан жэнхэни һайхан мүрнүүдыг оршон тойроод байһан түрэл байгаалидаа зориулана:

**Птицы солнца
Свили гнезда в земле -**

Травы щебечут!

**Облака над моим
селом,
как горы Тибета -
как они высоки.**

**В колодце звезды
целуются с небом.
Эндэ толилогдоһон Сэсэгэй шүлэгүүд удха шанар ба уран нугалбаряараа хүнэй зүрхэ сэдхэл хүдэлгэмөөр бүтээлүүд.**

**Кобылица - луна
с жеребятами
По синему лугу
бродила,
Искала потерянную
счастья подкову,
а она превратилась
в ковшик Бога,
и небес сыны
пили из него счастья**

Человек должен думать
о будущем,
Но когда его нет, остается
думать о прошлом...

Үгышье һаа:
**По холодным росам ступаю
И купаюсь в синей впаде
ночами.**

**Как жеребенок красный
Гриву макает в облака,
Так и я пером белым макою
в чернильницу ночи,
чтобы оставить след
белой звезды на окне.**

Энэ ажабайдалай хүлгөөн соо эрьсэдэн байхадаа, хүн түрэлтэй хадаа хүн нэрээ нэрлүүлжэ, өөрынгөө һүүлээр нэгэ ямаршье һаа, һайн хэрэг үлөөхэ гэжэ оролдохо хэрэгтэй.

Сэсэг Намсараева хайрата эхын сагаан, нангин сэдхэл тухай, түрэлтэй үридөө ханаагаа зободог тухайн иигэжэ домоглоно:

БААТАР ХҮБҮҮНЭЙ ДУРАСХААЛДА

Буряад Республикын боксоор түрүүшын спортын мастер болоһон Виктор Банзаракаевич Бадмаевай дурасхаалда зориулагданан боксын мүрүсөөн Гусиноозерск хотодо үнгэргэгдэбэ. Энэ удаа 1983-1984 ондо түрэлтэй хүбүүд сугларжа, 2 үдэрэй туршада мүрүсөөһэн байна. Халти дээрэ тус мүрүсөөндэ 15 команда сугларла.

63 килограммай иэснүүртэ Улаан-Үдэн 19-дэхи һургуулийн һурагша Виталий Доржиев амжалта туйлаһан байна. Мүн энэ һургуулийн һурагша Володя Намжилов 51 килограммай иэснүүртэ түрүү һуури эзлээ.

Түрхэнэй аймагай түдөөлөгчид Б.Лудуков (45 кг.), А.Пархаев (54 кг.) гэгшэд тус тусгаа өөһэдэн иэснүүртэ 1-дэхи һуури эзлээ. Улаан-Үдэн 56-дахи һургуулийн һурагша А.Бальжанов 57 килограммай иэснүүртэ иүүгээ. Хотын 18-дахи һургуулийн эдир боксер Дама Гуркин 48 килограммай иэснүүртэ түрүү һуури эзлээ. Бусад иэснүүртэй категориудта түрүү һууриудыг удаадахи боксерууд эзлээ: В.Семенов (Улаан-Үдэ), В.Ситсеев (23-дахи лицей, Улаан-Үдэ), В.Байров (35-дахи һургуули, Улаан-Үдэ), В.Чукреев (8-дахи һургуули, Улаан-Үдэ). Мэдээжэ тренер Д.Д.Бабудоржиевай һурагша Виталий Доржиев мүрүсөөнэй «эрхим боксер» гэжэ элэрүүлэгдэһэн байна.

Тус мүрүсөөндэ илагшад Буряад Республикын эдир боксеруудай суглуулагдамал командада брөжсө, зонин мүрүсөөндэ хабаадаха юм.

Е.ИНХИРЕЕВА.

ШАДААЛ НАА - МАТ, ЯДААЛ НАА - ПАТ...

1996 онһоо эхилжэ Усть-Ордын 2-дохи дунда һургуулида Петр Петрович Болонев шатарай хэшээлнүүдыг ябуулжа эхилһэн юм. Энэ хэшээлдээ үхибүүд ехэ дуратай, һургуулиингаа һүүлээр үлэжэ, шатарай кружошто ябадаг байна.

Гурбан жэлэй хугасаа соо тус һургуулийн үхибүүд яһала һайн дүнгүүдыг харуулаа. 5-дахи классай Люба Хунгуева округ соогоо нэгэтэ бэшэ шатарай мүрүсөөндэ түрүү һуури эзлэһэн юм. Любындүү басаган 2-дохи класса һурадаг аад, мүн

лэ эрэн самбарай саана эгшээтээ хүсэд тэмсэдэг гэшэ. Виталий Шодноев Эрхүүгэй областиин мүрүсөөндэ хабаадахадаа, 2-дохи һуури эзлэһэн байна.

Округой түб тосхоной һурагшадай суглуулагдамал командада Усть-Ордын 2-дохи һургуулийн олохон эдир шатаршад ородог юм. Мүнөө тэдэнэр областиин мүрүсөөндэ бэлэдхэл хэжэ байна.

Е.ЦЫБЕНОВА.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Шэнэ жэлэй турнирай һүүлээр (зүүн гарһаа) Оля Хантаева, Галя Бархеева, Люба Хунгуева, Коля Орноев, Виталий Шодноев. Авторай фото.

ЗҮРХЭ СЭДЬХЭЛЭЙ МҮРНҮҮД,
ЗҮБШЭХЭ ӨНӨТӨЙ ЗҮЙЛНҮҮД

БАРИЛДААН

ХЭН ЭГЭЭ ТҮРҮҮН

ДЭЛХЭЙН ЧЕМПИОНИИЕ БАРИЛДААНДА НҮРГАНЬ?

Манай хөөрөлдөөн

«ДЭЭГҮҮР
ДҮНГҮҮДЫЕ
ХҮЛЕЭГЭЭ
НЭМДИ...»

Февралын 5-7-ной үгэрнүүдтэ
Воронеж хотого дүрэ
буялалгалын барилдаагаар Россин
чемпионат болоо гэжэ урид дуулгаа
хэмди. Тиш манай корреспондент
Лопсон ГЕРГЕНОВ Буряадай
суглуулагтамал командын ахамд
тренер Борис Дугданович
БУДАЕВТАЙ энэ мурьсөөнэй
дүнгүүг тухай хөөрөлдгээн байна.

- Борис Дугданович, манай
командын барилдаашад хэр
барилдаа гээшэб?

- Би эндэ нэн түрүүн
Константин Хангаловай
барилдаан тухай тэмдэглэхэ
хүсэлтэйб. Бүхы уулзалгануудаа
Костя тон эрхимээр
үнгэргэжэ, өнотойл чемпион
болоо. Түгэхсэлэй уулзалга
хүрэтэр барилдахадаа,
Европыншые, дэлхэйншые
чемпионуудтай уулзалсаа.
Харин финалда Хакасин
барилдааша Уксековые үнэн
тодоор шүүхэн байна...

Максим Молонов Бэлигтэ
Жаргалов хоёр финалда
гарахаяа барилдаан аад,
зарим тэды алдуунуудые
гаргажа шүүгдэшөө. Жамса
Л х а м а ж а п о в а й
булигдаганинь харамтай.
Эндэ мүн Бэлигтэ Жаргаловай
ушарта судьянууд харша нүлөө
үзүүлээ гэхээр. Тэдэнэй
шиидхэбэриие яажашы наа, үнэн
сэхэ гэхээр бэшэ байгаа. Хибс дээрэ
эсэргүүсэгшэн барилдаашангаа
гадна судьятай тулахада хүндэ ха
юм.

- Бэшэ хүбүүднай ямар
дүнгүүдые харуулааб?

- Арга шадалаа хаба соогоо
харуулаа даа. Тээд үшөөл эрхим
дүнгүүдые харуулхаар байгаа.
Шалтагаануудын гэхэдэ, зарим
барилдаашаднай бээе гэмтээхэн
байна. Мүн судьянарай
шиидхэбэрийн зарим ушарнуудта
үнэн бэшэ байһаниие үшөө дахин
тэмдэглэхэ байна.

- Танай түрэлэй болохо Жаргал
Дондуповай барилдаан тухай
хөөржэе үгыт. Буряадтаа
үнгэргэгдэһэн нүүлшын хэдэн
мурьсөөнүүдтэ, тэрэ тоодо
Монголой олимпийскэ командатай
болоһон нүхэр ёһоной
уулзалгануудта тон хайн
дүнгүүдые харуулаа бэлэй.

- Жаргал энэ мурьсөөндэ ошонон
аад, грипп үбшэндэ нэрбэгдэжэ,
хабаадажа шадбагүй. Сэхыень
хэлээ наа, Жаргалнаа хайн
дүнгүүдые хүлээгээ хэмди.

- Бүхы дээрэн манай
барилдаашадай харуулан
дүнгүүдтэ ямар сэгнэлтэ үгэхэ
байнаб?

- Дунда зэргээр сэгнэхэ байнаб.
Тээд энээнхээ дээгүүр дүнгүүдые
хүлээгээ хэмди гэжэ үшөө дахин
хэлэнүү. Ушар шалтагаануудыень
хэлэн хэм. Энэ туйлалтанууд дээрэ
толгонгүй, ерээдүйн мурьсөөнүүдтэ
бэлдэхэлээ үргэлжлүүлнэ
аабзабди.

- Наяын сагта манай
барилдаашад ямар мурьсөөнүүдтэ
хабаадахаар хараалагданаб?

- Максим Молонов Нима-Жаргал
Нимаев хоёр Турцида болохо
мурьсөөндэ хабаадахаа мордоо,
Бэлигтэ Жаргалов Константин
Хангалов хоёр Киев хото ошоо.
Тийхэдэ зун Красноярск хотодо
үнгэргэгдэхэ Иван Ярыгинай
дурасхаалда зорюулагдаһан
мурьсөөндэ хабаадахабди.

- хайн даа, Борис Дугданович.

60-аад онуудай тэн багаар Улаан-
Удын дээдэ хургуулинуудта дүрэ
буялалгалын барилдаан ехэ
дэлгэрэнхэй байгаа. Хүдөө шотагуудта
хургуули хэхээе ерөөн хубүүд
барилдаанай секцинуудтэ ябажа,
спортын энэ зүйлөөр топ
понирхогшо хэн.

Тэрэ үедэ Баргажанай Баян-Голой
дунда хургуули дүүргэжэ ерөөн
Виктор Очиров Виктор Мосолоев
хоёр хургуулинигаа түрүүшын

сүлөө саг хэрэглэн, тэдэниие
барилдаанда хургажа захалба: Тийн
барилдаан болбол Баян-Голой
хүбүүдэй сэдхэлдэ ошо бадаруула
спортын дуратай зүйлын боложо
үгөө гэжэ хэлэлтэй. Мүн энээнхэниие
урид Баян-Голой оюутад барилдаагаар
понирхогшо нааб даа. Максим
Молонов - ехэнь, Александр Базаров
гэгшэд республикын мурьсөөнүүдтэ
амжалта түгэс хабаадаг хэн, харин
Василий Гармаев буряадууд сооһоо
эгээ түрүүн СССР-эй спортын
мастерай норматив дүүргэһэн байна.

Хүбүүдые барилдаанда хургажа
байха үедөө хоёр Викторнууд элдэб
мурьсөөнүүдтэ тэдэниингээ хаба
шадальны туршахааа гадна эдир
барилдаашааа аймагай мурьсөөндэ
хабаадаха эрхтэй боложо шадбагүй.
Тийхэдэ Борисай барилдаха гэхэн
хүсэлын хизааргүй гэхээр айхабтар
ехэ хэн.

Туранхайшаг аад, үндэр,
ниодэндөө шэл зүүхэн Виктор
Очировые залуу багша Валерий
Николаевич Иванов гансата
обёордохөггүй. 2-дохи курсда
хуража байхадаа, В.Очиров дүрэ
буялалгалын барилдаанай онго
шудалха гэжэ бата шийдэбэ.
Хэһээшые урид хорилтын зал
ержэ, бөөшынэ нал

болоншотор хорилго
хэһэниингээ удаа,
хамтынгаа байра
оножо нэгэ бага
амараад, сугтаа
байрладаг
хүбүүдээрээ
хорилгоёо
үргэлжлүүлгэ
бэлэй. Тэрэнэй барилдаанда гүйсэд
хураха гэхэн оролдого, эрмэлзэл-
ухаан, тэсэбэрийн Валерий
Николаевиче гайхуудга байгаа.
Тийн тренер барилдаанай орёо
аргануудые шудалалада В.Очирова
туһалдаг хэн. Хүшэрхэн
хорилгонуудта хүдэржэһэн Баян-
Голой хүбүүд барилдаанай хибсэ
дээрэ гарахадаа, зориг
найдамтайгаар бээ мэдэрдэг
болобо. Мурьсөөнөө
мурьсөөнүүдтэ хабаадаха бүрээ
Виктор Очиров шадбарияа
дээшлүүлэн, физико-математикийн
факультэдэйнгээ 4-дохи курсда
эрхим хуража байха үедөө
өөрлөгөө шөгнүүрийн эрхим
барилдаанай гэгшээсээ. Юрын лэ
барилдаанашаа Буряадай 9-дохи
ойн байрта чемпиондай чемпионо
болотороо барилдажа гараһан
В.Очиров дунда хургуулин физидан
багша гэхэн диплом гаргаа оруулжа,
В.Мосолоев нүхэртээ хамта
шотагаа бусаа хэн.

Тийхэдэ Баян-Гол шотагтаа
барилдаанай хургуули нээхэ гэхэн
хүсэлөө залуу мэргэжэлтэд
бэлүүлжэ эхилээ: Физкультурын
багша Виктор Мосолоев Виктор
Очиров нүхэртээ хамта үхибүүдэй

бүлэг эмхидхэгдээ. Тус бүлэгтэй гол
хуби Б. Будаевнаа гадна, эдир
бэлитэн Александр Цыренов, Виктор
Ринчинов, Жамса Лубсанов, аха-дүү
Гулгеновтан, Виктор Лодоев, Солбон
Ринчинов, Виталий Очиров гэгшэднээ
бүридэдэг хэн.

Залуу мэргэжэлтэд В.Очиров
В.Мосолоев хоёрые директор Доржо
Семёнов түрүүтэй хургуулин
багшанарай коллектив дэбжэдэг
байгаа. Тэрэ үедэ Баргажанай
ДИОСШ-гай директор байһан Виктор
Варнаевский аймаг соогоо барилдаа
хүтжөөлгэдэ анхаралаа ехээр
хандуулан, Баян-Голдо хүүгэдэй-
эдиршүүдэй спортын хургуулин
филиал нээһэн юм. Иимэ дэмжэлтын
ашада Виктор Семёнович эдэхи, үрэ
ехэтэйгээр хүдэлөө. Тэрэнэй шабинар
Владимир Гулгенов Александр
Цыренов хоёр түрүүшынхие
республикын хэмжээнэй мурьсөөндэ
амжалтатайгаар хабаадаһан байна.

Үшөө хургуулин байхадаа, эдэ хубүүд
республикын мурьсөөнүүдтэ
ехэшүүлэй дунда илалтануудые
туйладаг хэн. Нүхэдэйнгөө амжалта
шотагайн бэшэ хубүүдэй дэмжэн,
урагшатайгаар туладажа гараһанда
бүхы командань шалгаржа,
республика соогоо түрүү хуурида

гараа. Энэ ушар 1974 оной март соо
болоһон түүхэтэй. Энээнхээ хойшо
барилдаашадай дунда баян-голойхид
тухай суу таража эхилхэн юм. Тийн
В.Очиров барилдаашадайнигаа бэлит
шадбарий үшөө дээшлүүлжэл ябаа.
1974 оной зун Шэтэ хотодо
түрүүшынхие зонин мурьсөөндэ
хабаадаһан Геннадий Галимов, Юрий
Дугаров, Цэдэн Гулгенов гэгшэд
чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэбэ. Мүн
Орджоникидзе (Владикавказ) хотодо
Россин финалда барилдахадаа,
Гулгенов хүрэл медальтайгаар шотагаа
бусаа. Энэ ушарые аргагүй ехэ
амжалта, ехэ замай эхин гэжэ
тоололтой. Тийхэдэ шотагайхидангаа
понирхогшо В.Очировай ажал
К.Марксын нэрэмжэтэ колхозой
түрүүлэгшээр Бато Ринчино, номоной
советэй түрүүлэгшэ Галина Очирова
гэгшэд үндэрээр сэгнэн дэмжэһэн
байна. Ц.Гулгеновэй амжалтада эжлын
Мыдыгма Радасэна, нүхэдэнь Бата-
Мүнхэ Доржиев, Гуржаб Бадмаев
гэгшэд барилангүй явахад даа.

Виктор Семёнович наһанайн,
нүхэрэй, үхибүүдэйн, ажаллань
дэмжэлэ ехэтэйгээр ханддаг хэн тула
тэрэ бүри хүсэ орон, эршэтэйгээр
хүдэлөө барилдаанай шонг
аргануудые мэдэжэ абаха, бээ
хорилтын түхээрлэгнүүдые ороо
зохбохо гэхэ мэтэ. Яхад орондохи
Чурагчу хотодо бэлитэй
тренер, багша
Д м и т р и й
К о р и н д о
н у р г у у л и
г а р а ж а ,

зүбшэлнүүдэнь халаан абаһан байна.
Баргажанай барилдаанад тухай суу
бүхы Буряад ороноор тараа хэн. Тэрэ
үедэ партиин райкомой нэгдэхэ
секретарь Лев Радлаев, гүйсэдхэхэ
комитетэй түрүүлэгшэ Иван Сыңцук
гэгшэд В.Очировай шабинарай
шадбарияа дээшлүүлхын тула ехэ
оролдосо гаргадаг байгаа. Тэдэнэй
дэмжэлтээр Байгалай эрьелэхэ
Максимиха хуурида В.Варнаевский
«Барилдаан» гэхэн спортивна зуһадан
байгуулан гээд хануулаа. Үхибүүдэй
бэлит шадбарий хайн адаллажа шадха
Виктор Семёнович хүрнээ Карасун,
Соёл, Уржид, мүн малшадай холын
заимханууднаа ерөөн хубүүдые
барилдаанда хургадаг хэн. Тэдэнэй
дундаа Соёлхо ерөөн Будаевтанай
гурбадаху хоорондын СССР-эй
мурьсөөндэ хүрэл медальда хүртэһэн
юм. Мүн эндэ Максим Цыдыпов
Жигжид Лубсанов гэгшэд хайнаар
барилдаа. Тийн Виктор Семёнович
шабинаргаа хамта СССР-эй болон
РСФСР-эй суглуулагтамал
командануудай хорилтын сборнуудта
ошого болобо. Тэндэ В.Очиров
Союзай эрхим тренериүүд Салим
Нуцалханов (Хасанюрт хото), Игорь
Иванов, Николай Лисенков (Москва),
Зантемир Зангиев (Хабаровск)
гэгшэдтэй харилсахадаа, дүй
дүршэлөө дээшлүүлжэ ябаа.

1979 он болбол В.Очирова одото
сагнын байгаа гэхэдэ, алдуу
болохогүй. Энэ жэлдэ СССР-эй
суглуулагтамал командын тэшүүн
Б.Будаев эдиршүүлэй дунда дэлхэйн
чемпион болоһон байна. Тийн
хургагшань Виктор Семёнович
Буряадай тренериүүд сооһоо
түрүүшынхие «РСФСР-эй габыята
тренер» гэхэн хүндэтгэ нэрэ зэргэдэ
хүртэһэн юм. Энэ үедэ бусадшые
шабинарын амжалтатайгаар
барилдажа ябаа. Тэдэнэй дундааа
Юрий Дугаров, Владимир, Цэдэн,

Василий ГАРМАЕВ буряадууд сооһоо
эгээ түрүүн СССР-эй спортын мастерай
норматив дүүргэһэн байна.

70-яад онуудта шотагаа
К.Марксын нэрэмжэтэ колхозой
түрүүлэгшээр Василий Гармаев
ерэхэдэ, Виктор Семёнович
барилдан Мүнхэ Шараевич хоёртой
хүсээ нэгдүүлжэ, барилдаанай
хайхан гэгшын зал болхоогоо. Энэ
хэрэгтэ бүхы баян-голойхид
хабаадалсаа нааб даа. Республикын
ШВСМ эндэ филиал нээһон байна.
Финал нээһын баяр ёһололдо
шотагайхиднаа гадна Клим Олозов,
Олег Алексеев, Мүнхэ Цыдыпов болон
бусад нэрлэтэй солотой барилдаанад
хабилалсаһан юм. Уданы энэ зал соо
хожомын бэлитэй барилдаанад
болоһон олон хүн бээе хорижэ гараа.
Тэдэнэй тоодо спортын мастерта
кандидат болоһон
Владимир, Батор
Будаевтан, Доржо
Гулгенов, Дамдин
Дамдинов гэгшэдые
нэрлэлтэй.

Уданы Владимир
Гулгенов Виктор Ринчинов хоёр
диплом абажа, шотагаа багшалха
ерэхэдэ, Виктор Семёновичтоо
туһалжа байгаа. В.Очировай
хүбүүдын Витали Амгалан хоёр
эсшээ дахажа, мүн бээе хорихоёо
зал ерэдэг болоо нааб даа. Шотагай
барилдааша хубүүд багшынгаа
хүтэлбэри доро колхоздоо хүдэлжэ,
мурьсөөндэ гараха мүнгээе
өөшөөрөө олодог хэн. Мүн шотагай
эдэхиэд Социалист ажалай герой
Даша-Нима Сундуев, Ольга
Сагаадиева гэгшэд залуунуулайнигаа
хэрэгтэ анхаралаа хандуулан,
туһалжа үзүүлэгшэ бэлэй.

Виктор Семёнович туйлаһан
амжалтанууд дээрээ тогтоогүй, дүй
дүршэлөө, бэлит шадбарияа
дээшлүүлжэ ябаа. Долоо дортохо,
найман нарагата гэдэгтэ тэрэнэй
ажабайдалда элдэб ушарнуудай
тохёолдоошые наань, В.Очиров зүб
шиидхэбэри гансата абажа шадха
андаартай. Сондоо хүндэтэй Виктор
Семёновичой Аршан курортын
поликлиникэдэ барьянаар хүдэлжэ
эхилээр 10-аад жэл үнгэрөө. Гадна
дуратай ажалтаа хаксангүйгээр
хубүүдые барилдаанда хургаһан
заһада, Виктор Семёновичой гараар
спортын габыята 1 мастер,
уласхоорондын 2 мастер, гадна
спортын 20-ёод мастер Түхэн
шотагаа гараһан байна. В.Очировай
шабинар мүнөө бэрхэ тренериүүд
болонхой, багшынгаа Баргажан
шотагайшые хубүүдые хургана. Россин
залуунуу хоорондын чемпионатда
шантай хуури эзэлэгшэ Жаргал
Дондунов - Россин суглуулагтамал
командын гол бүридэдэг. Зорито
Суцаров, Виктор Ринчинов, Дамдин
Дамдинов гэгшэ тренериүүдтэ ехэ
найдаа түрүүлээр аха-дүү
Ологовтан, Гармаевтан
барилдаанай хибсэ дээрэ
республикын, регионой
мурьсөөнүүдтэ шантай хууринуудые
эзэлдэг юм.

Виктор Семёновичой байгуулан
барилдаанай хургуули хүгжэн
налбарнаар, мүн бэлитэй багшын
мэргэн зүбшэлнүүд олондо туһа
боложо байдаг.

Валерий СЫДЕЕВ.

(Эхнийн февралын 11-нэй дугаарта).

Хоридо Гатаб гэжэ баян хүн байгаа. Тэрэ баянай дүү басаганиинь Цыбен Жамцараногой намган байгаа юм. Тэрэ Гатаб гэдэг Цыбен Жамцараногтой Хорин Дүүмэнээ Анаа дасан ерээ. Би тийхэдэ хоёрдохи жэлээ Анаада байгаа хаб даа гэжэ нананаб. Гатаб баян минии багша Димчигэй Нима багшадам уншалга хүүлээ даа. Цыбен Жамцарано, Гатаб баян, минии багша Нима Димчигэй гурбан байтараа, Цыбен Жамцарано багшаадам хураба:

- Худайн голой хүбүүнтнай бии гү? - гэбэ.

- Бии! - гэбэ, ламанарай телефоноор намайе дуудуула. Ламанар табяад алха газарта ниидхэ гү, али утаһа татаад, тэрээгээрээ хөөрөлдэдэг байгаа юм. Намайе дуудахадаа:

Манжа абаад ерэ, Данзандондог! - гээ ха юм. Тийхэдэнь би манжа баряад, тэдэ ехэшүүлдэ ороһон бэсэрээ, бурхан руу хаража:

- Арьяа Баала, ум маани бад мээ хүм! - гэжэ мүргөөд, манжяа табюур дээрэ табяад, толгойдо номоор адис табюулаад байһанай үүлдэ:

- Мэндэмоор! - гэбэб. Тийхэдэм тэдэ ехэшүүл толгойгоо хүдэлгэн, мэндээ мэдүүлхэдэнь, мүнөөхи асарһан манжяа аягалбаб, тоһон соо бусалгаһан бообо, хуушуур, шарбин табнбаб даа. Гүйжэ гараад, нэгэ хэды саг соо бууза бээдэд ерээб. Айлашадаа хүндэлөөбди даа. Тийгэжэ байха зуура, Цыбен Жамцарано намда хандажа:

- Хоёрдохи класста хуража байһан номоо асара, - гэхэдэнь, хэлэһэн номыень асараад үгөөб. Тийхэдэм хэлээ:

- Энэ номыеш абаашахам, - гээд абаашаа һэн даа. Тийгэжэ байтараа багшаадам хураба:

- Хэр хуранаб? - гэбэ.

- Данзандондог һайн хурана, - гэбэ багшам. Тийгээд намаар ном уншуулаад, юу хээ хураа юм һэн ааб даа. Тийгэжэ шалгалта хэһэнэй һүүлээр хэлээ даа:

- Зай, болоо! һайн уншанаһ, тээд оршуулга мэдэнгүйш. Оршуулгада хураха хэрэгтэй, - гээ бэлэй. Цыбен Жамцарано гээшэ сэбэр сагаан шарайтай, дунда зэргын яб гэмэ бэстэй хүн ябаа һэн.

Анха түрүүн Байгал далайн хойто буряадуудай дунда Алайрай дасан тогтоһон гээшэ ааб даа. 1918-1919 онуудта Ангар мурэндэ шудхадаг Худайн ба Мүрэнэй голнуудые зубшаад түбхинэһэн нютагуудай дунда манай дасан баригдаһан юм. Тэрэ Мүрэнэй дасан гэжэ нэрэтэй байһан, юундэд гэхэдэ тэрэ дасан Мүрэн голой эрьедэ, Бун гэжэ нютагта, Хамардай гэжэ баян хүнэй байра шадар

баригдаһан юм. Тэрэ нютагай зоной зөөрээр, тэндэхи баяшуулай туһаламжаар, түрүүшүүлэй ударидалгаар бүтээгдэһэн дасан байгаа ааб даа. Удангүй 1920 ондо Агван Доржиевай ударидалгаар Хэрмын дасан гэжэ баригдаһан гээшэ. Тэрэ Хэрмэ гээшэ Агван Доржиевай элинсэгүүдэй нютаг байһан гэхэ. Тэндэһээ 1780 он тухайда Агван Доржиевай үбгэ эсэгэ Байгал далайн урда бие, Хара-Шабар гэжэ Удын голдо хойто хажуудань ороһон хүнды нютагта зөөжэ ерэнг түүхэтэй. Агван Доржиев гээшэ 1854 ондо энэ Хара-Шэбэртэ түрэнг, минии абатай үүри гү, али нэгэ жэл түрэнг байгаа юм: сасуутан байгаа.

1924 оной хабар, гурбан жэл тухай хураад байтарни, Дорфей ахамни хүрэхэ ерээб. Тэрэ хургуулитай хүн һэн, тиймэһээ саг хубилжа байна гээд, намайгаа абаашахаа ерээ бшуу даа. Поездоор Верхнеудинск ерээд, тэндэһээ унаагаар Анаа ороо бшуудаа. Намайгаа абаад, Верхнеудинск оробобди. Тэндэ айлад тогтоод байтараа, би үхибүүдээр наадажа зайгааб. Тийхэдэм Дорфей ахамни намайгаа альгадаа ха юм. Би гомдоод: «Би шамда мэдэлгүйб», - гээд, һөөргөө Анаагаа ябагаар гүйшооб. Тийхэдэ Асагадай урда маанадые элжэ тэргэлжэ асарһан хүнөө хүсэжэ, тэрээнтээ һуужа ошоходоо, Нарин хээтэйдэ ерээб даа. Хээтэймни ехэ баярлажа угтан абаа. Таби-жаран хопитой, үнээдтэй айл һэн. Басагадтайнь хониень хаалсадаг, ажалыень хэлсэдэг байгаа. Баһа аргааханаар гулабхаа харбаад абадаг һэн бээб. Тээд хуураар наададаг, өөрөө дуушые зохёогоод үзэдэг байгаа. Тэндэхи дуу сээжэлдээб:

Наян Наяа
Наяалаа,
Наян Наваа
Минез гоо! -

гээд дууладаг байгаа. Баһа өөрөө иимэ дуу зохёогоод дуулахаб:

Анаагай голдо уһаниинь
һайхан даа,
Анаагай дасанда
Данзандондог хубараг
байнал даа.

Наян Наяа
Наяалаа,
Наян Наваа
Минез гоо.

Нарин гэжэ нютагта хээтэй
эхэтэй байналби даа,
Үлзытэ хэдын оройдо
Данзандондог хубараг обоо
тахинал даа.

Наян Наяа
Наяалаа,
Наян Наваа
Минез гоо.

Обоогой найрта мори урилдаан болодог байгаа. Би тэрээндэ ходо шодоог боложо, шагнал абадаг байгаа. Табан түхэриг мунгэ үгэхэ, тийхэдэнь

би хээтэйдэ асаржа үгэхэб. Хээтэйм аха гэбшэ лама байгаа юм.

Минии һөөргөө ерэхэдэ, нүхэд хубарагуудни ехээр баярлаа, намайгаа бууза, барайгараар хүндэлөө, хампээд үгөө. Би гэрһээ гараһаар хилээмэ эдсэгүй ябааб даа. Намтай ерэгшэ хүбүүд ахатайм сугтаа нютагаа ошоо. Би үшөө нэгэ жэл Анаагайнгаа дасанда хурааб даа.

1925 ондо, дүрбэн жэл болоод байхадам, ехэ ахамни, Роман

бидэнэр, хубарагууд асардаг, хуряадаг байгаабди. Хубарагууд багшынгаа заһан ном үзэхэдөө, үглөөгүүр эртэ бодожо, сээжээр уншаха байгаабди. Баһа хуралай үедэ би бүрээ, бишхүүр, сан, хэнгэрэг дуугаргадаг һэм. Хүгжэмдэ дуратай, шүлэгтэ дуратай байһыем мэдээд, бүрээ бишхүүр үлсэлгэхэ, сан хэнгэрэг дуугаргуула байгаа даа.

1925 ондо, буряадаараа 16-тай байхадаа, Хөөрсэгэйпгөө эхин хургуулийн гурбадахи класста орооб: түрүүн хоёр класс дүүргээд, лама болохоёо, Анаа ороо ха юмбиб. Хоёр жэл хуража, дүрбэн класс дүүргээб. Тийгэжэ 1927 ондо эхин хургуулияа дүүргээ гээшэб. Адамни 1922 ондо наһа бараа.

Би тийхэдэ Анаада байгаа. Роман ахамни гэртээ байгаа, нүгөө ахамни ондоо тээшэ ябаһан байгаа.

Тээд би гэрһээ ажал хэжэ, хоёр шахуу байгаа даа.

1929 ондо Эрхүү хото орожо, тэндэ анаа тээгээшэн боложо хүдэлөөб: наймаанай бараа зөөдэг болооб. Баһа үдэшын хургуулида хурааб. Зургаадахи класс дууһаад байтарни, Яхад руу ошохо хэрэг гараба. Дорфей ахамни Яхадта, алтанай приискдэ ажаллажа байгаа. Тиймэһээнь би 4-5 хүнтэй сугтаа Дорфей ахадаа ошохо гэжэ шийдээд, түмэр харгыда һуужа, Большой Невер гэжэ газар буугаад, мори, тэргэ, зэмсэг, тоног худалдажа абаад, Яхад тээшэ ошоһон тракт харгыгаар тэргэдэ юумээ аһаад, өөһэдөө ябагаар ябажа, Жигдали гэжэ алтанай прииск ахадаа хүрээб. Тэндэ манай аха бригадирар хүдэлжэ байгаа. Түрүүн алта малталсааб, саашадаа алта олзоборилгошодой харуулан боложо, яһала һайн олзотой байгаа даа. Тээд ахынгаа 1932 ондо тэндэһээ гаража ошоходонь, гансаараа байхала дурагүйдэжэ, тэндэһээ 1934 ондо Улаан-Үдэ ерээб даа. Сэлэнгын пароходство до түрүүн хэрэгсэл хангагшаар, арбанай даргаар, ахалагша тоосоошоноор хүдэлөөб. Баһа ажалайнгаа хажуугаар үдэшын рабфатта хурааб. Тийгэжэ байхадаа гэрлээд, һайн ажаллажа байтарни, 1937 ондо нютагайм нэгэ хүн намайе лама ябаһан, Зүблэлтэ засагта харша хүн гэжэ ГПУ-да хардажа зааба гээшэ. Урда тээнь, приискдэ байхадамни, баһа тийгэжэ заагаа юм, тээд һайн хүдэлдэг байхадам хэргэлээгүй, юм, һэн ааб даа: алтанай приискдэ элдэб лэ зон хүдэлдэг байгаа ха юм даа. ГПУ-да татагдахадаа хэлээли даа:

«Би юу мэдэхэбиб даа. Арбаадтай ябахадам, абам лама болгохоо эльгээгээ, харин тийхэдэ минии мэдэхэ юумэн юун байхаб, үншэн үрөөһэн ябаалби даа. Юун Зүблэлтэ засагай урдаһаа тэмсэхэбиб? Худалаар хоб хэлэнэ бээб», - гээб. Тийхэдэм табяа һэн. Тээд хуушан газартаа хүдэлхэнь бэрхэ байгаа.

1940 ондо Хойто-Байгалай ан олзоборилгын газарта бухгалтерар ороод, һайн ажаллажа байтарни, Эсэгын дайнь эхилээ ха юм даа.

1941 оной июль һарада сэрэгтэ татагдажа, хүүртэ барилгын частда алба хээб. Удангүй фронт эльгээгдэжэ, дайнай дүүрэтэр тэрэ частдаа дайнай газарта ябааб: Москваһаа баруулжаа Смоленск руу, Карельскэ фронто, Нарва, Днепр гэхэ мэтэ ехэ бага гол мурэнүүдэй эдэрһэн хүүргэнүүдые заһажа, дайнай дүүрэтэр ябааб даа. 1946 ондо сэрэгһээ табигдажа ерээд, 1951 он болотор геологическа экспедициин даргаар ажаллаад, нютагаа ерэхэ, малшанаар, фермые даагшаар, наймаашанаар, магазинай даргаар наһанай амаралтада гаратараа ажаллааб. Хаанаш ябахадаа, муу гүүлээгүй, харин һайн лэ гүүлээжэ ябагдаа. Мүнөө болоод байхада, Лидия Евдокимовна хүгшэнтээ арбаад үхибүүдэе хүлыень дүрөөдэ, гарыень ганзагада гаргаад, олон тоото аша гушанартай болоод, яһала һайн үтэлхын саг үзэжэ байнабди даа».

...Энэ Александр Абзаевичай нэгэ наһанай гайхамшагта ябадал тухай хөөрэйһе шагнаа байхадаа, хүн гэшэ анхнаһаа ухаансар, ажалдаа хананхатай, сонгоо хүндэтэй, хүндэ үнэ, үри хүүгэдээр олои байхадаа, ута наһа эдлэнэ, удаан жаргалтай ябана гэжэ баталмаар. Үхибүүдынь, зарим ехэ болоһон ашанарынь булта ямар нэгэн ажалтай: университетэ багшалдаг эргэмтэньше, политехническэ институтта хүдэлдэг инженерше, эмшэлгын мэргэжэлтэньше, нютагайнаа бухгалтерше, наймаанай товароведше, гэрэй барилгашанше, албанай ажалшанше, алмаз малтагшаше - элдэб олон янзын мэргэжэлтэньээр хүгшэнэ. Эндэ минии шаби Лена зээ басаганиинь Эхирэг-Булагатай аймагай Хөөрсэг нютагайнаа дунда хургуулида буряад хэлэнэй багшаар университет дүүргээд, амжалтатай ажаллажа байна гэжэ омогорхон мэдүүлээд, Александр Абзаевич өөрынгөө найпар хөөрөжэ үгэһэндэнь баясхалан хүргэхэ зуураа, ерэ хүрэхэ ербыжэ, зуу хүрэхэ зугаа наада гаргажа ябаха болтогойт гэжэ үрелэ табин дүүргэһүү даа.

Д-Н. ДОРЖИЕВ.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: А.А. Хантаев.

Гарагай 2-то шэнын 14 (мартын 1).

Хара хулгана, 1 сагаан мэнгын, галда хуудалтай үдэр. Бурханда мургэхэ, зальбарха, тэнгэри, лусууд тахиха, аршаанаар угааха, буян үргэхэ, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, улай гаргаха, үүдэ гаргаха, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, гэр бариха, гэрлээ хорёолхо, хэлэ аманай харюулга хэхэ, зарга шүүхэ, байсанай муу үйлые болуулха, городто хэрэг эрхилхэ, даллага абаха, амгалан байдалай түлөө үргэхэ мэтын үйлэнүүдтэ байн. Гэбшье номнол хэхэ, тэрэни шагнаха, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, балин гаргаха, үрэнэ тариха, нүүхэ, субарга, мургэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бодхоохо, үхибүү хүлдэ оруулха, бага хүүгэдые гэрнээ ондоо тээшэнь эльгээхэ, үхибүү үргэжэ абаха, улай гаргаха, хүн дүрсээ алдаха, эблэрхэ, бэри буулгаха, ном оршуулха мэтын үйлэнүүд эсэртэй.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эд зөөри арбажаха, мал үдэхэ.

Гарагай 3-да шэнын 15 (мартын 2). Дүйсэн үдэр.

Хараган хүхэр, 9 улаан мэнгын, шоройдо хуудалтай үдэр. Бурханай шэрээдэ мандал тахиха, буян үйлэдэхэ, дасан (дуган), мургэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бодхоохо, тэрэни арамнайлаха, бисалгал хэхэ, балингөө амгалан байдалай үргэл хэхэ, даллага абаха, тэвгэ үгэхэ, эдэй тэнгэри

тахиха, гал мандал хэхэ, хараал, дайсание, ада шүдхэр дараха, үзэгтэ хураха, бурханай ном шудалха, тараг бэрхэ, айраг халааха мэтын үйлэнүүдтэ байн. Зүгөөр замда гараха, нүүхэ, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, бэри буулгаха, шэнэ газарта бууса түхээрхэ, хубсаһа эсхэхэ,

хэшэг буян уриха, даллага абаха, сан тахиха, аршаанаар угааха, үргэл үргэхэ, балин гаргаха, дасан (дуган) бариха, абаһанаа бусааха, городто хэрэг эрхилхэ, номнол хэхэ, тэрэни шагнаха, наһа утадхалгын ном уншуулха, шэнэ нотагта түбхинэхэ, тангаригаа болуулха, дайсание номгоруулха, гал гуламта байгуулха, дэгэл хубсаһа үмдэхэ, бэри буулгаха, шэнэ гэр бариха,

Гарагай 5-да хуушанай 17 (мартын 4).

Хүхэгшэн туулай, 7 улаан мэнгын, огторгойдо хуудалтай үдэр. Бурханда, Наранда, нарада, бусад юртэмсэнүүдтэ мургэхэ, тэнгэри тахиха, дасан (дуган), субарга бариха, наһа утадхалгын ном уншуулха, шэнэ нотагта түбхинэхэ, номнол хэхэ, тэрэни шагнаха, шэрдэг

Гарагай 6-да хуушанай 18 (мартын 5).

Улаан луу, 6 сагаан мэнгын, уһанда хуудалтай үдэр. Бар нарада луу үдэр тудахадаа, модон хохи гэхэ гү, али тон муу гэгдэдэг. Тиймэһээ нимэ үдэр ямаршье хайн үйлэ үйлэдэнгүй, урдаа даалгагдан ажаллаа хэжэ үнжэхэ юм гэжэ.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эд зөөриин, малай гарза болохо.

Гарагай 7-до хуушанай 19 (мартын 6).

Улаагшан могой, 5 шара мэнгын, хада уулаа хуудалтай үдэр. Бар нарада могой үдэр тудахадаа, тэрсүүд гэхэ гү, али тон харша муу үдэр гэгдэдэг. Мартаһан зондо удхыень хануулбал, нимэ: энэ үдэр шэнэ гэр барибал, эзэдын халажа хахасаха аюултай; бэри буулгалбал, нүхэрһөө халаха гэртэй; дасан (дуган) барибал, лама хубарагууд тогтохогүй; замда гарабал, хулгайшадтай, дээрмэшэдтэй ушарха аюул тудаха; үрэнэ тарга тарибал, огто ургахагүй, хатажа хосорхо; мал адууһа суглуулбал, орой тогтохогүй; даллага абабал, хэшэгэй бурхан эрхэхүй.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, муу нүхэртэй ушарха.

Гарагай 1-дэ хуушанай 20 (мартын 7).

Шара морин, 4 ногоон мэнгын, модондо хуудалтай үдэр. Бурханда мургэхэ, зальбарха, эдэй тэнгэри тахиха, лусууд тахиха, эм найруулха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, зүблөө хэхэ, сэргэ бурхан арамнайлаха, эмниг мори, сар хургаха, буян үйлэдэхэ, худалдаа наймаа хэхэ, үгэлгэ үгэхэ, эдэе хубсаһа олохо мэтын үйлэнүүдтэ байн. Харин хубсаһа, малгай эсхэхэ, замда гараха, бага хүүгэдые ондоо тээшэнь эльгээхэ, нүүхэ, наһа барагшые хүдөөлхэ, шэрдэг бүрихэ, бэри буулгаха, мори худалдаха, худалдажа абаха, модо отолхо, бэлбээн эхэнэрэй гэртэ орохо мэтын үйлэнүүд хорюулай.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үлэсхэлэн байдал үзэгдэхэ.

XVII ЖАРАНАЙ ШАРАГШАН ШОРОЙ ТУУЛАЙ ЖЭЛ

ХАБАРАЙ ЭХИН УЛААН БАР НАРА

Буряад литэ	14	15	16	17	18	19	20
Европын литэ	1	2	3	4	5	6	7
Гараг	Дабаа	Мягмар	Һагба	Пүрбэ	Баасан	Бимба	Үима
Нэрэ	Һара	Марс	Меркури	Юпитер	Солбоп	Сатурн	Наран
Үдэр	понед.	вторник	среда	четверг	пятница	суббото	воскр.
Үнгэ	хара	харагшан	хүхэ	хүхэгшоп	улаан	улаагшан	шара
Үдэр	хулгана	үхэр	бар	туулай	луу	могой	морин
Мэнгэ	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан	7 улаан	6 сагаан	5 шара	4 ногоон
Һуудал	гал	шорой	түмэр	огторгой	уһан	уула	модон

аршаанаар бээ арюудхаха, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, хээрэ нүхэ малтаха, шуһа ханаха, төөнэхэ, гэрэй һуури тахиха, хюмһа абаха мэтын үйлэнүүдтэ муу.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, амгалан тэнгэри байдалда байн.

Гарагай 4-дэ хуушанай 16 (мартын 3).

Хүхэ бар, 8 сагаан мэнгын, түмэртэ хуудалтай үдэр. Бурханда мургэхэ, бурхан, сахюуса, тэнгэри, лусууд тахиха,

хотоной һуури тахиха, юумэ худалдаха, худалдажа абаха мэтын үйлэнүүдтэ байн. Харин хэрэдэхэ, заргадха, засаг булалдан тэмсэхэ, хубсаһа эсхэхэ, наһа барагшые хүдөөлхэ, үхибүү хүлдэ оруулха, бага хүүгэдые гэрнээ ондоо тээшэнь эльгээхэ, бэлэг үгэхэ, бэлбээн хүнэй бузарта дүтэлхэ, хүншүү хөрбоһо гаргаха мэтые тэбшэхэр.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үбшэн хүрэхэ.

бүрихэ, үзэгтэ хураха, бурханай ном уншаха, гэр бариха, ехэ хүниие бараалхаха, хэлэ ама намдааха, арга эб олохо мэтын үйлэнүүдтэ байн. Гэхэ зуура улай гаргаха, шуһа ханаха, төөнэхэ, мал эмнэхэ, бэшэг, мэдүүлгэ бариха, шэнэ дэгэл хубсаһа үмдэхэ, эсхэхэ, лусууд тахиха, хадаг тахиха, бэри буулгаха, хурим түрэ хэхэ мэтын үйлэнүүдтэ муу.

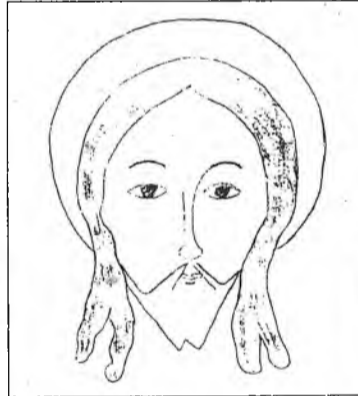
Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, шэг шарай муудаха.

Тайны Вселенной

ВАНГА НЕПОСТИЖИМАЯ ИЛИ ХРИСТОС СВЕРХЪЕСТЕСТВЕННЫЙ

Болгарская пророчица Ванга, слышавшая «голоса» сверху и видевшая «третьим глазом», стояла в одном ряду с великим французским врачом и астрологом Мишелем Нострадамусом (1503-1566) и великим американским «спавшим пророком» Эдгарром Кейси (1877-1945).

Высокомерные служители религий, не постигшие «чуждес» догматы от науки и завистники от медицины старались их попросту не замечать или отрицать от них: они - не от лукавого или обыкновенные лукавые. Ванга продолжает удивлять людей и после ухода из земной жизни.

выражение, едва очередной из прощавшихся с ней подходил к месту выступавшего. Оно то суровело, то начинало светиться улыбкой, то его подергивало туманцем недовольства, то по морщинкам пробегала искорка лукавинки... Казалось, что и теперь Ванга видела всех, пришедших на ее проводы и показывала свое отношение к этим людям. Возможно ли это? В теории объективной науки - нет, а вот в практике самой жизни Ванги - все возможно» («Очень страшная газета»).

Эта не понятая современниками женщина в своей жизни страдала из-за высокомерного неприятия ее провидческого дара научной общественностью в целом, но больше всего страдалась от неприятия ее простыми людьми, в том числе на ее родине. Клевета, оскорбления, злословия в ее адрес преследовали эту великую мученицу за человечество до самой смерти («Но почему свои быют больнее? Пусть бы чужие, а то свои»). Ванга очень хорошо знала, что человек в зависти, ажи, корыстолюбии, жадности к деньгам и вещам зашел уже слишком далеко. Она провидчески понимала, что это ведет людей Земли к пропасти

и Ванга сказала: спасение человечества - в установлении на Земле единой религии, основанной на учении Белого Братства Древней Индии - в Огненной Библии. Хотя она и осуждала тупую приверженность фанатиков к канонам церкви, тем не менее для того, чтобы люди не забывали и помнили о ней, строила в течение долгих лет на свои средства христианскую церковь Ванги в Рупити и закончила строительство за два года до смерти. Эта церковь была освящена как церковь святой Петки, поскольку Ванга считала себя земной эманацией этой святой.

Вангу в течение 55 лет, вплоть до ее физической смерти, вели Светлые Силы Иерархов (святые и представители внеземного Разума). Это «сотрудничество» на деле показало и подтвердило, что сверхъестественные (то есть не поддающиеся умственному восприятию и осмыслению земными людьми) явления на Свете существуют. К примеру, известные издревле на Востоке, в частности, в Древней Индии, а позднее в Тибете, истины:

- у человека есть вечная, неумирающая душа;

душа может перерождаться в нового человека;

- человек - сам творец своей кармы или будущей судьбы;

- мы, люди Земли, не единственные и не очень-то умные обитатели Вселенной и т.д.

...В октябре 1998 года я целую неделю гостил у народной целительницы Татьяны Федоровны Кирюшиной по прозвищу Уголек в поселке Биорки Коломенского района Московской области. Общение с ней оказалось для меня очень интересным в человеческом и полезным в творческом плане.

Среди множества интересных ее документов я нашел и эти - о Ванге и Иисусе Христе. Татьяна Кирюшина записала в своем дневнике: «В 1995 году я получила из г.Перми от преподавателя юридического института Маспановой Александры Ермиловны бандерольку, в которой находилось, как было написано в сопроводительном письме, отсканированная копия подлинного фотоснимка Иисуса Христа с Туринской плащаницы. На двух отдельных листах компьютерным набором давалось описание, причем текст был размещен

только на одной стороне каждого листа. При этом в втором листе уместилось всего 11 строк окончания текста. Я посмотрела изображение Христа, прочитала текст о плащанице, затем сложила все это в папку, при этом изображение Христа вложила между листами с текстом произвольно, не задумываясь о том, на какую сторону листа обращен лик Сына Божьего. А получилось так: лик оказался обращенным в сторону листа с напечатанным окончанием текста, а первый лист текстовой стороной лег на чистую сторону фотокопии.

Рано утром 3 августа 1996 года меня вдруг неустержимо потянуло найти папку с изображением Христа. Я не знала, где точно находится та папка, поскольку в квартире производился ремонт, а уборкой и перестановкой вещей занимались мои близкие. За все это время я ни разу даже не вспомнила и не поинтересовалась этим. Видно так надо было. А сейчас внутренний голос повелел мне ее разыскать. И я нашла.

Из книги Валерия ДАБАЕВА "Трансцендентальные опыты сверхъестественного".

(Окончание читайте в следующем номере).

Завещание Ванги, сказанное близким за два года до смерти: «Я больна и скоро уйду от вас. Не спорьтесь без меня, помиритесь. Не завидуйте мне ни в чем, а оплакивайте мою жизнь, ибо ее время было невыносимо.

Не желайте слишком многого - не сможете за него расплатиться».

Обращение Ванги к народу Болгарии за два месяца до смерти:

«Люди - плохие, люди - вороваты, все воруют, обманывают, убивают... Я постоянно твержу, что есть кто-то на небе, кто наблюдает за нами. Это Бог! Христос сказал: «Я даю, но не устилаю путь розами».

Но люди всякие - есть хорошие, есть плохие.

Если бы вы только знали, что творится в моей голове! Завидую вам, что вы ничего не видите и не слышите... Все мне завидуют, даже самые близкие. Без родных тяжело...

Слова говорю вам: не будьте злоистами, не завидуйте, будьте лучше, добрее, любите друг друга...» (Жени Костадинова «Ванга»).

Ванга умерла 11 августа 1996 года в 10 часов 10 минут в возрасте 85 лет. За месяц до смерти она объявила о точной дате своей кончины. Знала, что нее рак желудка, но от операции отказалась: не хотела, чтобы до нее отрагивались. В начале августа ее поместили в правительственный госпиталь с опрощением. А за день до смерти сказала родным: «Я не вернусь в Рупити. Я умру завтра в 10.10».

Смерть Ванга пришла с улыбкой.

«Нечто недоступное для понимания людей провидица продемонстрировала и после смерти. Над гробом усопшей говорили многие и многого, несомненно хвалебного. Так вот лицо усопшей меняло

Монгол сайхан ороноо бүхынаһаараа магтаһан
Мүнхэ алдар габьяатай Жаргалсайханаа
Сагаан нараар, Сагаалганаар мэндэшилэн,
Жабхаланта жарга наһанайнь ойгоор

амаршалан,

Барга буряад дайдаараа дахин дахин айшиалан,
Барас баатар хоолойгоо эдэлүүлхыень урия.

Дэмбэрэлтэйхэн дайдамнай
Дэлгэр заяа дуудамай.
Дуушан Жаргалсайхамнай
Дүүрэн энхэ буянтай.

Онон хатан эжымнай
Оюун бэлиг дуудамай.
Одон Жаргалсайхамнай
Ошор-Вааннин буянтай.

Ази түби дайдамнай
Аза хэшэг дуудамай.
Абай Жаргалсайхамнай
Аша габьяа буянтай.

Мэгээн

Ага тойрогхоо уг гарбалтай
Дэмбэрэлийн Жаргалсайхан Буряад
орондо бэлиг шадабаряараа, барас
бүдүүн хоолойгоороо гансахан
буряад бэшэ, монгол орос дуунууды
хангюурдан, 60-70-аад онуудта
айхабтар суурхаа бэлэй. Тэрэ гэхэн
сагһаа хойшо оло дахин манай
республика ерэнэн байна. Мүнөө
суута дуушан 60 наһанайнгаа ой
тэмдэглэжэ, гүрэн нотаг бүхэнһе
хани нүхэдөө суглуулна.

Манай республикын Президент,
хамта делегацияда оронон хүнүүд
алдарту дуушанай зохёохы
үдэшэдэ уригданхай. Тэдэнэр энэ
жэлдэ Жаргалсайхание Буряад
орондо уриха түсэбтэй. Ирагуу
дуунда дуратайшуул энэ мэдээ эхэ
дэбжэлтэтэйгээр угтаба.

Эршэ хүсэтэйгөөр

МОНГОЛ САЙХАН ОРОМНАЙ

Үгэнь Б.Цэдэндамбын

Хүгжэмынь Г.Дарамзагдын

Найруулгань Ю.Ирдынеевэй

Эрээлхэдгэжэ харагданхай

Элдин сэнхир нютагнай.

Эжы абын юрөөлтэй

Эхэ найхан үлгымнай.

Ээ, Сайхан Монгол Оромнай!

Аадарай түргэн бороохон,

Агхарыш, агхарыш хүлээнэб.

Алтан шаргал таряамнай,

Найгыш, найгыш, долгилон.

Ээ, Сайхан Монгол Оромнай!

Сэлгээ сагаан Монголнай

Сэбэрхэн басагандал энеэнэш,

Найман зүгэй хүбүүдтэ

Наартай сэдхэхэлээр

хүндэлүүлнэш.

Ээ, Сайхан Монгол Оромнай!

ЮРТА ХРАМА НЕБА

В театре оперы и балета
прошел вечер-презентация
нового клуба «Надежды
Бурятии 21 века», созданного
при Центре народных
традиций «Байкал».

В начале вечера с обращением
к жителям Бурятии выступила
руководитель Центра народных
традиций Надежда АНГАРАЕВА.
Она призвала жителей Бурятии
всячески содействовать
скорейшему строительству
Юрты Храма Неба - «Наратай
Тэнгэри».

Она сказала: «На нашей
земле, с наступлением 12-
летнего огненного цикла,
проснулись, с четырех сторон
Байкала, новые боги. Они
требуют от нас нового
отношения к жизни. За
непочитание будут
испытаны болезни, а также
потери, катастрофы.

Шаманизм - неотъемлемая
часть истории духовной
культуры бурят. Возрождается
бурханизм - вера в божества
Отца-Неба, Огня, Матери-
Земли... Если мы все, люди
живущие под Вечно Синим Небом
Байкала, построим храм его
почитания, то наступит
«золотой» век, будут хорошие
урожаи, отступят болезни и
неудачи. Только покаяние и
стремление к Космосу спасут
нас».

Представители ассоциации
«Дарханинвестстрой» выступи-
ли с инициативой в кратчайшие
сроки построить культурно-
исторический комплекс «Юрты
Храма Неба» - здания главного
храма и двух малых лечебных,
храмовых юрт.

Отвечая на многочисленные
вопросы, Надежда Васильевна
Ангараева продалжила: «Новые
боги-Бог Огня - Галай Заяан и Бог
Бремени в образе быстрокрылого
коня - Сарай Нюур Эрдэни Морин
привели новых могущественных
духов. Это 4 сына Бога Огня -
Хозяин Молочного вина-Тарасуна
- Тохонтын Эсэн, Хозяин Денер -
Сагаан, Алтан Мунгэтэ Эсэн,
Хозяин Честы - Уйлын Эсэн, в
образе верховного божества
о.Ольхон - Ойхоной Ехэ Баабай,
Хозяин Дома, Домовой - Монгол
Гэрэй Заяан. Поклоняясь им,

каждый человек, независимо от
национальности, может обрести
моральное, материальное
благополучие, силу, мугросуру
удачу. Об этом написано в
«Бурятском лунном календаре
благоприятных дней» Надежды
Васильевны Ангараевой.

Затем внимание зрителей
захватила деловая игра. На сцену
вышли: начальник управления
Госэнергоснабжэора Валерий
Путятин, зам. генерального
директора правительственного
координационного центра
«Инжиниринг-Сет» Бурятия»
Людмила Гысылова, генеральный
директор АО «Импэкс-центр»
Игорь Зураев, вице-президент
ассоциации «Дархан-
инвестстрой» Баир
Дамдижапов, начальник планово-
экономического отдела АО
«Бурятэнерго» Андрей Уладаев,
зам. начальника финансового
отдела АО «Бурятзолото» Эрдэнэ
Доржиев, инженер Энергосбыта
АО «Бурятэнерго» Александр
Болопов...»

С удовольствием посмотрели
гости вечера-презентации новый
фильм «Четыре стороны
Байкала», снимавшийся в
Окинском районе, Тункинском
национальном парке, Баргузинском
заповеднике, в отрогах Саян и
Алханая, в степях Хоринска и
Кижинги. Автор сценария
Надежда Ангараева и тележурналист
Бурятской
гостеле-радиокомпании Дора
Хамаганова поблагодарили всех
людей, кто помогал в организации
съемок этого фильма, пожелали
всем, кто помогает возрождать
лучшие народные традиции,
духовность жителей Бурятии,
прощетания и благодати богов
священной земли Байкала.

Д.ХАМАГАНОВА.

Фото З.Дагбаева.

«НЮТАГАЙ ДОМОГУУЦНАА» гэхэн конкурсно

НЭРЫН УДХА

Бүлэ соо бага үхибүүдэй тогтонгүй наһа барахада, наһа түрэнэ
багашуулда ондоо нэрэнүүдые үгэдэг - Хурьган, Эшэгэн, Хэсэгэн-
Хэсэгшэ, Тэхэ, Буха, Хуса, Шоно гэхэ мэтэ.

Энэ бүлэгдэ бидэ үхибүүдгүйбди, харин хурьгатайбди, эшэгэ-
хэсэгтэйбди гэжэ хэлэдэг байгаа. Тийгэжэ бага үхибүүдые абаашадаг
шүдхэрне айлгадаг гэхэн удхатай.

Урга сагта илангаяа шүдхэрхоо залуу хүбүүдые хамгаалжа,
тэдээнгэ басаганай нэрые үгэдэг байгаа. Доржо-Ханда, Гарма-
Ханда, Цырен-Дулма, Цыден-Еши г.м.

Харахада, нэрээшье жэгтэй, гайхалтай байдаг. Минии нагаса
Ачтуев Жигмид 1936 ондо гэр бүлэ боложо, Чойжид эхэлэртэй
нууба гээшэ. Тэгэ энэ бүлэгдэ үхибүүд бии болоод лэ, үни удаан
болонгүй наһа барадаг хэн. Ядаад лэ Жигмид нагасатан гэр
байраашье худалдажа, ондоо гэрээшье орожо туршаа, туляа, туһа
болоогүй. Алар 13 жэл соо зобов.

Тэгэ лэ 1949 ондо гараһан хүбүүндэ ород Семён гэжэ нэрэ
үгэхэдэнь, тэрэ сагһаа хойшо гансаашье үхибүүдын наһа бараагүй.
Мүнөө Семён энэ жэл 50 наһанайнгаа алтан ойе Тюмень городто
угтаха, татаар хамгатай, хүбүүн басаган хоёртой найн ажаһуунаг.
Хоёрдохи басагандаа Гая гэжэ ород нэрэ үгэбэд. Гая Доржитаров
Семён нүхэртэй, гурбан үхибүүдтэй найн нуунаг. Гурбадахаяа
Чойжид нагаса ахайн хүбүүнэй түрэхэдэнь, Волода гэжэ нэрэ
үгтэбэ. Мүнөө Волода нотагтаа Вала гэжэ нэрэнтэй хамга абажа,
гурбан басагантай найн нуунаг. Дүрбэдэхиеэ түрэхэдэнь басаган
гаража, Зина гэжэ нэрэ үгэбэ. Эгээн һүүдэй басаган Зина нотагай
хүбүүн ама Гендунов Санжеабта хадамга гаража, хоёр хүбүүд
нэгэ басагантай, найн нуунаг.

Оршолонто юртэмсын табисуурые одоол заримдаа гайхаашье,
сээрлэхшэ. Энэ үнэн үгэдгэл нотагай домог болохоор лэ.
Дугар-Сурун ВАНЖИЛОВ.

Зэдэн аймар.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Ахамад редактор А.Л. АНГАРХАЕВ

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: Б.М.Ж.БАЛДАНОВ (ахамад редакторай орлогшо),
Г.Х.ДАШЕЕВА (ахамад редакторай орлогшо), Б.В.ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ
(харюусалгата секретарь), Е.К.ХАНХАЛАЕВ (Буряад Республикын
Правительств), Б.Ц.СЕМЕНОВ (Буряад Республикын Арадай Хурал),
таһагуудые даагшад: Н.Д.НАМСАРАЕВ, А.Л.Н.ГЕРГЕНОВ, Т.В.САМБЯЛОВА,
Д.Ш.ХУБИТУЕВ, С.Д.БУДАЕВ, Л.Д.ТАПХАЕВ; Д.Д.АНГАЕВ (ахамад редакторай
орлогшо), В.И.ПИНТАЕВ (хэблэлэй директор).

Манай адрес:

670000, Улаан-Үдэ,
Каландаршвиллин үйлэс,
23, "Буряад үнэн" газетын
редакци.

Газетэ хэблэлэй 5
хууданан хэмжээтэй.
Индекс 73877.
Хамтын хэбэг 24.600.
Хэблэлдэ
тушаагданан саг 17.00.

"Республиканска типографи" гэхэн
АО-до газетэ 9700 хэбэгээр хэблэгдээ.
Директорийн телефон: 21-40-45.
Б-0165-дахин номертойгоор
бүридхэлдэ абтанхай.
Заказ № 8489.

Редакциин телефонууд: ахамад редакторай - 21-50-96, приёмнын - 21-54-54, ахамад редакторай орлогшонорой - 21-68-08, 21-64-36, харюусалгата секретариин - 21-50-52, секретариатай - 21-50-52, таһагууд:экономикын болон политикын - 21-55-97 (даагшань), 21-63-86, соёлой, түүхын болон спортын - 21-60-21 (даагшань), 21-57-63, залуушуудай, оюутатай ажабайдалай болон олоннитын хүдэлмэрийн - 21-54-93 (даагшань), 21-69-58, мэдээсэлэй болон захилай - 21-34-05, рекламны, соносохойлой болон коммерческэ ажалай - 21-62-62, 21-67-81, хэблэлэй - 21-33-61, оператор-корректорүүдэй - 21-61-35, фотокорреспондентүүдэй - 21-33-61, комьютерна түбэй - 21-66-76, бухгалтерийн - 21-23-67, вихтын - 21-60-91.

Тоонуудай, бодото баримтануудай, хүнэй, нютагай нэрэнүүдэй бэшэлгые хазагайруулһан ушарта авторнуудын харюусалгатай. Редакциин һанамжа автарайхитай адли бэшэ байжа магад.